

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

26 martie - 1 aprilie 1997

(Anul XXX)

12

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Anda BOLDUR

File de jurnal - Paris 1945

(pag. 12-13,14)

O scrisoare de la Paul Goma

(pag. 10)

Eroul uitat pe metereze

(pag. 3)

Hrabal
și
perla
din adânc

(pag. 22-23)

Femeia la oglindă

(pag. 15)

Dragostea
și bunul
Dumnezeu

(pag. 16)

La o nouă lectură
**ALEXANDRU
PAPILIAN**

(pag. 4)

Mafia manualelor

VOM ÎNCERCA, în numerele viitoare ale revistei noastre, să supunem dezbaterii problema manualelor de literatură. Sînt mai multe feluri de a o aborda, dintre care cel mai important este acela de a examina conținutul programelor și, implicit, al manualelor (îndeosebi de liceu) și totodată nivelul științific al acestora din urmă, în raport cu „achizițiile” istoriei și criticii literare. Monica Spiridon a prefăcut dezbateri într-un articol din numărul 9. Nu vom întîrzia să solicităm și alte opinii.

Înainte de aceasta, aș dori să semnez în editorialul de față un aspect colateral discuției de fond, dar de o gravitate excepțională. După cum se știe, au intrat deja în vigoare primele manuale alternative (pentru clasele I și a II-a de la primară), la toamnă li se vor adăuga altele (pentru clasa a III-a și a V-a), iar în anii următori, treptat, restul. Ideea - foarte bună! - este că învățătorii și profesorii vor putea alege unul din cele două sau trei manuale premiate.

Din nefericire, unii și-au dat repede seama că a fi autor de manuale este o sursă importantă, nu doar de prestigiu, ci și de câștig. În consecință, în locul unei transparențe necesare, concursurile pentru manuale se desfășoară aproape în secret. *Comitetul Național pentru aprobarea manualelor alternative*, subordonat, cred, Ministerului Învățămîntului, are o componență pe care n-o cunosc. Președintele lui este prof. univ. Ion Stanciu (de pedagogie, bănuiesc). Acest *Comitet* face interviuri în vederea alegerii comisiilor de specialitate. În decembrie 1996 a avut loc o serie de astfel de interviuri. Nici componența comisiilor nu e publică. *Comitetul* nu comunică de obicei editurilor interesate să participe la concurs condițiile și normele de redactare și nu răspunde la contestații. Nu există certitudinea unei verificări corecte și cinstită. Misterul care îi învâluie pe membrii comisiilor permite orice suspiciune. E ușor de ghicit că, în acest mod, ia naștere un fenomen de clientelism: atît unele edituri, cît și unii autori (care, în plus, au cîteodată legături de afaceri cu editurile cu pricina) profită de informații și de judecăți privilegiate și, probabil, își cumpără acest privilegiu cu o cotă parte din câștig. Dovezi, în astfel de cazuri, se descoperă greu, dar chiar faptul că lipsa transparenței întretine dubiul este de ajuns spre a dori o clarificare. La nevoie, voi face publică lista numelor de autori și edituri, ca să se vadă „coincidențele”. Nu mai e cazul să spun că ele pot fi, în realitate, conivente care frizează penalul. E bine să se știe, de asemenea, că, pe lângă manualele propriu-zise, editate și reeditate cîteva ani la rînd, autorii premiați au obligația de a tipări un *Îndrumător metodic al învățătorului* și un *Caiet didactic* pentru elevi, ambele impuse, apoi, celor care predau după manualul respectiv. Cît anume raportează toate acestea, nu mai e necesar să calculez. Cum se vede, mafia manualelor nu e originală în nici o privință. Ea speră însă că nu va fi băgată în seamă.

Nu voi spune că manualele premiate, acum și în viitor, în astfel de împrejurări neclare sînt sau vor fi, fără excepție, proaste. Ele pot fi bune, dar lipsește garanția că sînt alese și tipărite manualele cele mai bune. Problema e în definitiv că o selecție ca aceea de care e vorba rîu poate fi decît producătoare de corupție.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

CU încântare și respect v-am citit uimitorile, lapidarele, desăvârșit simțitele poeme. Și cred că mi-ar prinde bine să am și fotografia dv. lângă succintele date: *bucureștean, inginer, 30 de ani*, cu precizarea că pentru prima oară acum, în 1997, dactilografiindu-vă în joacă textele și expediindu-le nu bănuiți că ele or să îmi placă atât de mult încât să mă gândesc la un debut. În avans, aici, acest straniu, halucinant poem de dragoste scris în '88, ales la întâmplare din producția ultimilor dv. zece ani: „destrami curcubeul/ cu privirea ta nesigură/ cu fumul ce ți se ridică din incheieturi/ te oprești la colțul unei străzi necunoscute/ și cumperi un ziar scris tot cu numele tău/ intri la un film/ într-un cinematograful demolat/ unde totul e prea verde/ și unde altădată ai fost cu mine/ te pierd pe străzile aglomerate/ sau doar te înlocuiesc/ te oprești în parcul cu porumbei/ în care iarăși altă dată/ n-ai fost tu/ plec cu cealaltă de mână/ mă oprește privirea ta vegetală/ mă trimiți în orașul nostru/ pe toate străzile ești numai tu/ cum te-am văzut în fiecare clipă/ mereu altfel, mereu tu/ îmi rămân fotografiile/ în care porți chipul ei/ întotdeauna ați semănat/ și mai ales acum/ desfigurate în amintire/ ambalate în tot ce-am simțit pentru voi/ aveți capete de porțelan/ ca păpușile din vitrină/ din mâinile voastre țâșnesc ochi de copil/ și urma piciorului tău gol/ o recunosc în praful drumului/ te prind și sărut glezna ei/ sunteți atât de amestecate/ un puzzle dement/ cu tot atâtea bucățele/ cât clipele mele trăite cu voi/ ce oglindă înșelătoare/ ce ecou trădător ești tu/ nesiguranța ca o gelozie a dragostei mele/ și cabina de telefon din care vă sun/ și unde odată ne-am sărutat/ mi-l amintesc pe Nicolae/ privindu-mă din depărtări/ și tu/ inger-femeie/ învelită în genele tale/ alge țărurilor noastre/ și micile tale însingurări/ plecați amândouă pe drumuri nepătrunse/ navigați prin carnea acestui timp/ mă uitați mereu/ și mă găsiți disperat/ în mlaștini de frunze/ mă pipăiți cu piciorul gol pe tample/ mă vreți sau nu mă vreți/ surâsul mi se dezlipește de pe chip/ și voi v-aduceți rar aminte de mine/ sunt mai puțin de-o linguriță de șerbet/ uitată de voi pe masa din chioșc/ stați amândouă în rochii dispărute/ acum ca mereu/ in-

tâmplări inutile/ o nișă în culoarul dintre două metrouri/ eu - și dimineața/ hrănindu-se cu visurile mele“ (*Dragos Preotescu*) • Citind mai departe conținutul în zece texte al unui dosar adus la redacție nu de autor ci de o distinsă și binevoitoare rudă a sa, am găsit unul cu totul deosebit, lucru care m-a încurajat să decid măcar pentru această primă parte a post-restantului, considerându-mă de-a dreptul norocoasă, să public câte un superb poem de dragoste semnat, cum se vede, de autori nedeputați încă, și încă la prima lor tentativă de a lua legătură cu lumea. Este vorba, acum, de primul din grupajul celor *Zece poeme din Ripagla*, intitulat *Scrisori către Ripagla*, numerotate 1, 2 și 3, cu un motto explicativ incitant *Ripagla nu există. Eu sunt Ripagla*, autorul lor fiind student în anul IV la Electronică: „1. Îmi aminteam destinul/ Ca o mână ce-mi putezea în întuneric./ Indiferența ei mi-era firească/ Regăsindu-mă doar în mijlocul jarului. //2. Zăceam în zona nemuririi./ A demnității sugrumate./ În liniște, unde totul începe/ Într-o tonalitate joasă./ De care profită ucigașul// 3. Ea mă trăgea de mâini/ Spre Dumnezeu tot încerca să mă târască.../(Și) Când am ajuns, sub umeri am strivit-o/ Și-am înțeles din înălțimi/ Că sunt un munte“. În fine, cu intenția de a cuceri definitiv grația cititorului, transcriu la rând titlurile celorlalte două și, pentru neliniștitoarea lui frumusețe și atmosfera livrescă, *Misterul nopții*. Iată-le: *Icoana lui Icar, Vânătorul negru, Despre Himer, Orașe de hârtie, Petru, tu ești piatră, Algapir, Noi nu trăim, Imposibila întoarcere*. Și acum poemul: „Îmi bătea în geam/ cu tăișul toporului./ Cu el câteodată spinteca luna./ Lovea nervos vorbindu-mi/ de ținuturile apei, ori de femeile mascate/ ce umblă noaptea cu junghele./ Voința mea-l ținea acum afară, treaz ca și mine întreaga noapte./ O dată i-am deschis, cu gestul plin de nesăbuintă/ al inocentului./ M-a luat ca pe un copil/ și m-a purtat în grădinile cu migdali./ Pe covorul alb,/ străvechiul samurai murea/ împotriva cerului roșu./ Cu părul scurt ca o bijuterie/ femeia își întorsese spatele./ Picături, lacrimi, sânge se scurgeau/ în țărâna pe care eu, uimit, nu o puteam atinge./ Miezul nopții m-a adus bolnav,/ lăsând ferestrele deschise./ Neputincios n-am vrut să mai gândesc.“ (*Costin Anghel*) • Entuziasmul meu pălește și intenția mea generoasă se oprește, din păcate, aici. Pentru că, oricât de înalt ar fi devenit vrăful plicurilor citite, n-am mai găsit la nimeni texte care să se ridice la nivelul celor semnate de Dragoș Preotescu și de Costin Anghel. Să încercăm, deci, să

Ziua Mondială a Teatrului

27 martie 1997

Mesaj internațional de Jeong Ok Kim,
Regizor, Președinte al Institutului Internațional de Teatru

ASTĂZI, când văd lumea în dreptându-se spre unificare, cred cu atât mai mult în nevoia de pace a omenirii. Pentru noi, lumea care e pe cale de a fi creată trebuie să fie o lume a înțelegerii și a armoniei, pentru a putea înflori fără divizări și fără discordie. O lume în care uniformitatea este înlocuită cu diversitatea creatoare, aceasta fiind însăși esența ființei noastre. Iar acest lucru nu va putea fi realizat decât acceptându-ne reciproc unii pe alții. În toate întâlnirile noastre, personalitatea și originalitatea fiecăruia vor fi păstrate datorită spiritului de deschidere și de înțelegere reciprocă.

În secolul 20, ființa umană a descoperit progresul fulgerător al domeniilor materiale și tehnice, care a răscolțit profund societatea noastră. Dar el n-a putut să facă să dispară sărăcia și foametea. N-a putut evita conflictele și războaiele. Și uneori ne apucă disperarea din pricina neputinței noastre în fața acestei triste realități.

Ce putem face? Ce poate face Teatrul?

Situația tragică în care am ajuns este rodul dogmatismului îngust și al intoleranței. Suntem convinși că Teatrul poate fi unul din mijloacele prin care această maladie poate fi vindecată. Iată de ce noi credem în importanța de a asculta cu atenție cuvintele actorilor de teatru, mai mult decât celea din discursurile oamenilor politici sau ale savanților teoreticieni. Sperăm că astfel vom vedea această situație tragică a unui secol 20 îmbătrânit, transformându-se în situația înfloritoare a unui secol 21 promițător. Că

vom vedea o lume devenită inumană evoluând spre o lume mai altruistă și mai generoasă.

Eu am crezut că locuiesc într-o țară aflată la marginea lumii. Până în secolul al 19-lea, Coreea era una din țările cele mai zăvorâte față de lumea exterioară, așezată cum era într-o regiune îndepărtată a Orientului, care o făcea greu abordabilă.

Astăzi, tocmai în această parte îndepărtată a Extremului Orient, se vor întâlni oameni de teatru din lumea întreagă, cu prilejul celui de-al 27-lea Congres al Institutului Internațional de Teatru, în toamna anului 1997. Capitala noastră, Seul, care a fost atâtea vreme izolată de restul lumii, va deveni noul Centru al Artei Teatrale Mondiale. E de dorit ca această reuniune de dimensiune universală să poată stimula nașterea unor noi Centre. Într-o lume unificată, fiecare națiune ar putea fi un Centru, iar noțiunile de Orient și Occident, ca și acelea de Sud și Nord, ar fi depășite. Lumea aceasta, în care despărțirea între Sud și Nord, între Est și Vest ar dispărea, lumea aceasta, în care Centrul ar fi acolo unde se află fiecare națiune, lumea aceasta ar vedea dispărând îngustimea dogmatismului și meschinăria intoleranței și ar deveni o lume a diversității creatoare și a originalității fiecărui individ.

Să avem mereu în minte ideea că suntem gata să pregătim un nou mileniu și că suntem datori să creăm o Lume Nouă.

schimbăm registrul și să rămânem împreună, și la fel de fericiti. • Prolific singur declarându-vă și cuminte întrebând, (după ce dintr-un prim foc mi-ați pus în fața ochilor 54 de foi cu de la 3 la 5 titluri pe fiecare, adică binișor peste 200 de poezii) dacă ar fi cazul să-mi mai trimiteți, tot așa, și altă dată, vă răspund cu cele mai respectuoase majuscule NU! Și dacă și altor corespondenți cu mult mai prolifici le-ar cădea și lor sub cinstita și inspirată privire fraza cu care abia v-am întâmpinat, multă mulțumire m-ar face să le datorez. Trebuie să vă aduc la cunoștință că cel care a bătut toate recordurile în materie nu sunteți dv., ci domnul doctor Al. Th. Amarfei, bucureștean ca mine și ca dv., și care deunăzi mi-a lăsat pe birou o parte a operei sale celei mai recente, după ce la finele lui octombrie anul trecut mă invrednicise cu un impresionant (kilo)gramaj francat la poștă cu suma de 2200 lei. Mă rog, să trecem și de data aceasta peste enormitate și peste colos ca peste nimic, pentru că omul e serios și nu scrie rău deloc. Cât privește intenția de a pune cu forțele de care dispuneți (!) „bazele unei asociații non-guvernamentale care să fie ceva între cnaclu, sindicat și gașcă“, n-am de ce să nu vă doresc reușită deplină. În fine, spre satisfacția, sper, a cinstiților cititori ai acestei rubrici, inchei publicând câteva delicioase mostre lirice aparținătoare ultimei dv. „perioade de șapte luni de căutări“, respectând în transcriere și micile originalități de ortografie. Vă felicit pentru umor, chiar și în cazul în care nu vi-l recunoașteți. „Am văzut prin bozi/ zeci de tetrapozi/și zburau și fluturi/ printre începuturi// prin mormanul greu/ gunoie mereu/ și am să te chem/ azi, dulce Golem// ca să le zidești/ beton la ferești“. (*Golem*); „Lumina ardea/ mă ardea/ și nu scoteam/ mână/ mă arseese aproape/ de Tot/ nu mai rămăsese/ decât/ o unghie/ dar nu scoteam/ mână/ căci fumul/ se ridica/ în cer“ (*Fum*); „Inima mea/ ca o ușă/ deschisă/

prin care bătea/ vântul/ te-a chemat/ să intri// dar tu/ te-ai șters/ doar de preș/ și ai trântit ușa/ a început să scârțâie/ să se clatine/ și cu un deget/ mai trebuia să apeși/ ca să cadă/ peste mine/ când te-am chemat iar.“ (*Cădere*); „Se speriasse/ așa de tare/ că auzea/ cum îi bătea/ inima/ în flux/ și reflux/ curgea/ în pieptul lui/ pentru că ea/ de după perdea/ cu perdeaua/ îi făcea/ semn.“ (*Noaptea*); „Când vaduri/ cântau/ la pian/ în fața ferestrei/ ea pune/ în fereastră/ o lumânare/ și mergea/ din struguri/ cu boabe de lumină/ din frunza/ de viță/ de pe sexul/ ingerilor/ ea era/ o noapte/ albă“. (*Noapte albă*). Acum, că m-am obișnuit, sincer, cu stilul dv. mi se poate părea aproape curat sorescian poemul *Omul care a dat mâna cu umbra sa*. „Într-o zi/ și-a căutat/ umbra/ și-a văzut/ că era/ la milioane de kilometri/ depărtare/ a întins/ mâna către ea,/ a întins-o/ bine de tot./ A prins-o/ și a tras/ s-a auzit/ un pârâit/ un zgomot/ de fiare/ ca un dangăt/ de clopot/ un praf fin/ s-a ridicat/ ca-n oglindă/ încet, încet/ a obligat-o./ Amândouă mâinile/ s-au întins/ subțiri, din ce în ce/ în sus/ și în jos/ peste sus/ și peste jos“. La fel și poemul *Începuturi*, cu mucalite și cuceritoare zone de neprevăzut: „Fiecare dimineață e un început/ pentru că nu știi/ niciodată/ ce poate cădea/ se pot întâmpla/ lucruri stranii/ poate să nu cadă/ nimic/ sau poate să cadă/ foarte Mult/ noroc că atunci/ când cade/ foarte Mult/ cade acolo/ unde Trebuie“. În concluzie, sunteți o comoară, dar cu bunurile clăie peste grămadă într-un depozit în care n-ar mai trebui, o vreme, să mai adăugați nimic, ci să faceți ordine și curățenie, să ștergeți păianjenii și să răcăiți cocleala. Și să știți că nu glumesc! Era să uit. Pentru că m-ați întrebat la un moment dat, dacă vă puteți recupera, bucureștean fiind, manuscrisul. Sigur că da, într-o zi de joi după amiază, la redacția noastră din Calea Victoriei 133. (*Dragos Vulcan*).

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galățchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

INTERNET:
HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Eroul uitat pe metereze

DEMISIA domnului Cristoiu din postul de director al cotidianului *Evenimentul zilei* a surprins doar prin dimensiunea martiriului cu care cel mai televizat condeier de presă din România și-a înobilat circumstanțial gestul. Plecând zgomotos și atent mediatizat, dl. Cristoiu a elaborat un patetic text de despărțire, și a fluturat în fața cititorilor cu ochii popotopiți de lacrimi promisiunea de a ceda gratis acțiunile pe care le deține la trustul Expres. Oferta, lansată în eter fără specificarea beneficiarului, exprimă un franciscanism greu de conceput în timpurile noastre, semănând cu gestul onctuos al unui senior de a da unui cerșetor o bancnotă de zece mii de lei, împreună cu rugămintea - rostită precaut, în șoaptă - de a reține restul. Prin urmare, în concepția d-lui Cristoiu, plecarea de la ziarul cu buline echivalează cu un ritual de flagelare exponențială și cu unul, complementar, de purificare, indispensabile în biografia unui om care s-a luptat cinci ani de zile cu o hidră, răpusă în cele din urmă fără apelul la incisivul său palos.

Demisia d-lui Cristoiu trădează prin urmare, înainte de toate, frustrarea eroului aflat mereu pe metereze, și uitat acolo în momentul chermezei festive. Este motivul pentru care fostul director al *Evenimentului zilei* a dorit să facă un spectacol de mistere, farmaceutic drămuite, din demisia sa, și parțial a și reușit, inaugurând în epoca noastră politică postiliesciană cea dintâi mare enigmă a resurecțiilor dintr-o serie ce se anunță a fi prodigioasă.

Coborînd însă treptele mitului, pentru a pune piciorul pe solul ferm și nu întotdeauna plăcut al realității, nu putem să ne reprimăm gîndul că dl. Cristoiu a fluturat batistuța despărțirii de un tren pe care n-a mai apucat să-l prindă în momentul în care a ieșit la iveală că trustul Expres datorează o sumă uriașă muribundeii bănci „Dacia Felix”. Chiar dacă acționarul principal al trustului Expres, dl. Cârciog s-a grăbit să furnizeze o declarație de presă, a cărei principală menire era aceea de a-l exonera pe dl. Cristoiu de orice vină financiară, coincidența rămîne în memoria perfidă a timpului, fără ca ea să fi fost explicată în suficientă măsură.

I se adaugă un alt motiv, care ține de economia internă a ziarului pe care-l conducea demisionarul. Debil, anecdotic și fără substanță de adîncime, *Evenimentul zilei* a trăit - nu e un secret pentru nimeni - din aversiunea retorică a d-lui Cristoiu față de potlogăriile regimului Iliescu și din aplecarea spre senzational a unui public ahtiat după știri cu avorturi singeroase, crime fără premeditare, acte pitice sau mari de corupție și mal-

formații zoologice. La nivel politic, ziarul manipula abil un potențial de nemulțumire socială, sugerînd că anecdotica lugubră a epocii egala, prin grotesc spontan, neprovocat, grotescul premeditat al vîrfurilor eșichierului politic. Altfel spus: că trăim o epocă abjectă, populară cu personaje abjecte la vîrf, și cu evenimente de asemenea abjecte la bază, sub acest aspect consensul fiind deplin, nefisurat.

Scriitor fiind, dl. Cristoiu a găsit și legitimarea literară a marasmului reliefat de ziarul său, prin apelul la insinuarea de realism: *Evenimentul zilei* - s-a spus în momentul lansării publicației - va reflecta realitatea, o va prezenta fidel, așa cum este ea, și nu cosmetizat, programul cotidianului constînd din asumarea deliberată a unui umil rol de oglindă a faptului brut, a concretului. S-a mers pe această linie prin sacrificarea subiacentă a ideologicului: spre deosebire de celelalte organe de presă - sugera programul nou-înființatei publicații -, *Evenimentul zilei* nu-și propune, subliminal sau pe față, un program de „modelare”, de „ajustare” a convingerilor cititorului, ci, în mod generos, creditarea acestor convingeri cu statutul de maximă obiectivitate. Dacă *România liberă* sau *Ziua* își provocau continuu, își hărțuiau cititorii, din dorința de a smulge afirmații sau dezacorduri după o prealabilă introspecție, după un activ proces de conștiință, *Evenimentul zilei* își credita din start cititorii cu privilegiul celei mai corecte dintre judecăți, fiind, sub acest aspect, și publicația a cărei forță de persuasiune izvora din flatarea premeditată a lectorului, și nu dintr-o confruntare dilematică cu acesta. Anecdotic el însuși pe fiecare quadrat, ziarul se adresa unor indivizi anecdotici, creînd - ca și, pe un alt plan, PRO TV-ul - o beatitudine a lipsei de problematizare, o suspendare, năvalnic-fericită, a semnului de întrebare. În felul acesta, el cașiona persuasiv sistemul pe care-l ataca pe față, producînd un nou consens: acela al schizoidului care-și conferă circumstanțe atenuante din convingerea că duplicitatea sa proprie nu e altceva, în ultimă instanță, decît expresia parțială, particularizată, a simlarei boli generale de care suferă tot universul.

Epoca iliesciană apunînd cam pe nepusă-masă, *Evenimentul zilei* și directorul ei s-au trezit nu în fața unui decalaj de substanță, ci în fața unei deficiențe de stil și-n fața unei inadecvări la noua realitate. E adevărat, dl. Cristoiu a intuit primîl această răsturnare coperniciană, repetînd cu obstinație la televiziune - pe diferite canale - că Opoziția de ieri va deveni, din chiar clipa în care va ajunge la putere, „dușmanul” său pre-

dilect, ținta editorialelor pe care le va scrie. Ceea ce nu a luat în considerare dl. Cristoiu în momentul unei asemenea dogmatice incremeniri în maniheism strategic a fost propria sa substanță: obișnuința, formulată în cinci ani, și osificată în tot atîția, de a denunța, de a ricîi din umbră, predilecția - altfel spus - a circotașului din el însuși, obișnuit să atace doar ceea ce e imund, inferior, năclăit sau troglodit.

Noua Putere, chiar dacă nu duce lipsă de elemente pitorești, versatile (cum e ministrul Transporturilor, dl. Basescu, de pildă) nu se pretează unei asemenea paradigme. Exasperarea jurnalistului comun în privința Guvernului Ciorbea izvorăște din imposibilitatea de moment a tragerii cuiva în jos, a terfelirii cuiva în noroi. Guvernul Văcătoriu oferea, în acest sens, chiar de la vîrf, ținte precise, agrementate - pentru ca lucrurile să fie și mai sinistre - cu o crasă insensibilitate la adevăr și rectitudine. Aici, sportul național al umilirii celui alt se putea exersa în voie, în doze groase de băscăleală fetidă, balcanică. Deși nu defilează cituși de puțin cu o cohortă imaculată de îngeri, orgolioși pe propria lor neprihănire, dl. Ciorbea a avut măcar inspirația de a recruta oameni din purgatoriu, unii chiar cu promisiunea de a ajunge mai departe... Tăvălire lor în clisă fiind, încă, imposibilă, jurnaliștilor le revine dificila obligație de a schimba macazul peniței, trecînd de la exercițiul bine lustruit al destrucției la acela, mult mai dificil, al edificării.

Evenimentul zilei nu e singura publicație aflată în această situație. Unele din săptămînalele noastre patinate, aulice înregistrează și ele, de la instalarea Guvernului Ciorbea, o anume cădere în debilitate, explicabilă nu prin absența subiectelor, ci prin redundanța articulării acelui limbaj pe care-l utilizează și Puterea. Revenind însă la *Evenimentul...*, impasul e confirmat și de asigurarea dată de către noul director al publicației, dl. Cornel Nistorescu, potrivit căreia se va continua linia ideatică și de profil inaugurată de către ilustrul antecesor. Nici că se putea mai clară declarație de sinucidere profesională...

Ispititoare par, în momentul de față, și presupunerile privind viitoarea carieră publică a d-lui Cristoiu. După propria sa mărturisire, va face, după o scurtă perioadă de odihnă, singurul lucru pe care-l poate face bine, și anume să scoată o nouă publicație. În ceea ce mă privește, sînt sceptic în privința inocenței demisiei d-lui Cristoiu. Rupturile din existența cuiva, chiar provocate, trebuie privite în context biografic, ori, sub acest aspect, biografia d-lui Cristoiu demonstrează că ori de cîte ori a recurs la un asemenea gest, fostul asistent al Filosofiei clujene a făcut-o în speranța (fasonată pînă la certitudine în spatele ușilor închise) a unui cîștig.

Prin urmare, corect ar fi să ne întrebăm cine are interesul ca dl. Cristoiu să înființeze o publicație. Din nou: nu cred în ingenuitatea profesională a unei asemenea inițiative, și am mari îndoieli că un ziar nou, înființat de către dl. Cristoiu, va rezista numai și numai prin opulente infuzii de charismă personală. Dl. Cristoiu a încercat la *Evenimentul zilei*, aventura publicației unipersonale; o reiterare a unei asemenea experiențe promise pe moment, măcar datorită redundanței, puține sorți de izbîndă.

ANALIZÎND cu o grilă psihoistorică ultimul editorial pe care dl. Cristoiu l-a publicat în *Evenimentul zilei* (*De ce demisionez* - citit în noaptea de dinainte de apariție la televiziune, în fața unei asistente cernite), se recunoaște cu ușurință că punctul de convergență al mesajului psihic subliminal al textului îl reprezintă cuvîntul „Iliescu”, repetat obsesiv de-a lungul întregii declarații. Se poate corobora acest detaliu cu lipsa de prevedere a fostului șef al statului - și proaspătului lider al fracțiunii neîntinate, încă inexistentă, a PDSR-ului - de a porni lupta pentru reinvestitură și pentru redobîndirea privilegiilor de mai ieri în absența unui organ de presă cu impact semnificativ asupra alegătorilor. N-ar fi exclus, deci, ca dl. Cristoiu să suplinească acest gol, prin instituirea unui al doilea pol, absent azi, al jurnalisticii românești. Ar fi o revenire în trombă, cu orgoliile intacte, asigurate de eminența spectaculară a alternativei. Pe cei care-mi vor reproșa că e absurd îi asigur că au dreptate: în comportamentul d-lui Cristoiu, absurdul a fost întotdeauna logic.

Ștefan Borbély

România literară 3

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

CORUPȚIE

SECOLE la rînd, funcționarii publici au trăit doar din salariu. În bunăstare sau modestie, funcționari înalți, medii sau subalterni, ei au avut mereu mindria de a servi Statul, adică acea entitate care vine din istorie și rămîne după ce noi am trecut. Din Evul Mediu și pînă la ultimul război mondial, să fii slujbaş al Statului a însemnat mai mult decît să fii bogat; reprezentant al autorității, vorbind în numele poporului întreg, funcționarul public purta uniformă - vizibilă sau invizibilă -, iar integritatea sa morală făcea parte din funcție, ca și uniforma.

Ce-i drept, au existat dintotdeauna funcționari necinstiți, oameni pentru care oficiul public nu reprezenta altceva decît un mijloc de a cîștiga bani, de a intra în categoria (profund dubioasă) a bogaților. Numai că ei au constituit mereu excepții. În Imperiul Britanic și în Imperiul Habsburgic, în Franța celui de al doilea Imperiu și celei de a treia Republici, în Imperiul țarist și în România Regelui Carol I - magistratul, profesorul, directorul sau ofițerul au trăit numai din salariul (în general, confortabil) al funcției și au fost mindri de relativa lor sărăcie în raport cu cei avuți.

Atunci ce se întîmplă de vreo cincizeci de ani încoace? De ce corupția a cuprins țările sărace și țările bogate, de ce înfloresc ea deopotrivă în Africa, Italia, Franța și Statele Unite? De ce macină democrațiile și dictaturile, de dreapta ori de stînga, de ce copleșește în

egală măsură America Latină și Rusia? Ce mutație esențială s-a produs în ultimii ani pentru ca cîntea să dispară, iar înfruptarea din banul public să devină monedă curentă? Astăzi, funcționarul onest a ajuns din regulă - excepție; au rămas doar cițiva supraviețuitori ai vechii mentalități, din ce în ce mai puțini, rasă pe cale de dispariție.

Mi se pare că, cel puțin în acest caz, dezastrele secolului nostru au avut un rezultat neașteptat. Două răboaie mondiale catastrofale, revoluțiile, dictaturile criminale, asasinatelor în masă și lagărele de concentrare ne-au modificat conștiința. Descoperind precaritatea vieții pămîntești, oamenii au început să fetișizeze viața pămîntească; descoperind aparenta lipsă de sens a vieții, au început să se agățe de viață; descoperind aparenta absență a Divinității, au tras concluziile corespunzătoare în plan individual.

Rezultatul? Corupția. În urma ei, fuga patologică după bunuri materiale și convingerea că doar acestea contează. Cînd lumea se golește de substanță metafizică, aberația bate la ușă.

«Doresc a face din administrație o a doua magistratură»: cuvintele lui Vasile Lascăr de acum un secol, cînd slujbașii erau încă cinstiți, sună astăzi ca și cum ar fi fost rostite pe vremea Imperiului Roman.

Alexandru Papilian

Febra căutării

C A scriitor, Alexandru Papilian a căutat febril, ani la rând, *ceva*. Iar când, în sfârșit, a găsit, *tocmai atunci*, a plecat definitiv din România și a abandonat (practic) literatura. Într-o enclavă de limbă română din mijlocul Parisului, secția de limbă română de la Radio France International, s-a consacrat, cu convingere și fervoare, unei noi profesii, publicistica radiofonică. Și a făcut și carieră, ajungând șeful secției respective.

În România el era un tânăr scriitor neliniștit și cinic (un posibil Sören Kirkegaard român), care trăia singur într-o mansardă și voia să spună ceva zguduitoare lumii, fără să știe încă ce anume. În Franța are alura unui funcționar occidental - autoritar, expeditiv - și folosește fără complexe microfonul, câștile, faxul și computerul.

Această metamorfoză poate fi considerată o evoluție, dar în plan literar reprezintă o pierdere. O încărcătură electrică, din care toată lumea se aștepta să vadă țâșnind un fulger, a fost captată, pusă sub control și alimentează în momentul de față un silențios aparat de ras.

Aventura de scriitor a lui Alexandru Papilian a durat aproximativ cincisprezece ani, din 1970 până în 1985.

Romanul de debut, *Dihorul*, publicat în 1970, nu este deloc atât de simplu și clar cum îl considera Marin Preda („Limpiditatea și transparență stilului și absența unei gesticulații haotice a gândirii /.../ sunt pentru mine dovada incontestabilă a talentului la Alexandru Papilian.”). Chiar de la primele fraze apar distorsiuni în fluxul comunicării dintre autor și cititor, datorate disproporției dintre nerăbdarea tânărului scriitor de a se pronunța asupra problemelor existenței și capacitatea sa de a se exprima. Și apoi, însuși pretextul epic al cărții este stupefiant: ni se confesează un mort!

Ori de câte ori filosofează, inclusiv prin intermediul unor personaje, scriitorul se rătăcește într-un labirint de dezvoltări posibile ale ideilor sale și devine nerelevant, uneori chiar plictisitor. Atunci când înregistrează însă concretețe lumii, în stilul său distant, aristocratic, nu lipsit de o anumită cruzime, se impune atenției cititorului și îl captivază. Personajul-narator din *Dihorul* se remarcă printr-o asemenea concretețe (fie și macabră):

„...eu sunt acum un schelet cu o durere în fundul orbitelor”.

Înainte de a muri (prin sinucidere), acest personaj se numea Troceanu și era student. Avea o personalitate puternică, reușind să atragă ca un magnet prozei și spectatori. Principala sa preocupare consta în a se face antipatic (ceea ce, în

mod paradoxal, marea atracția exercitată asupra celor din jur).

Portretul lui Troceanu este reconstituit din perspectiva acestuia, postumă, dar și din perspectiva unor martori. Este portretul unui „tânăr furios”, al unui negativist și, într-o oarecare măsură, al unui filosof ambulant (comparabil, dar nu asemănător, cu Zacharias Lichter al lui Matei Calinescu). El refuză orice mod convențional de reprezentare a existenței. Când își descrie iubita, chiar o descrie, necruțător, fără să recurgă la stereotipii livrești:

„Avea ochii ca niște castane lucioase străluite de albul puțin albastru... Nasul era deseori lucitor, din cauza grăsimii... Gura era puțin băloasă, la colțurile buzelor...”

Al doilea volum, *O seară de noembrie*, a cărui apariție a fost amân timer de Marin Preda, în calitatea lui de director al Editurii Cartea Românească, timp de câțiva ani (se spunea că vrea „mai mult” de la tânărul al cărui debut îl girase), cuprinde trei nuvele dezamăgitoare prin cuminenție și printr-un calm stilistic dus până la placiditate. Autorul practică un nonconformism bine dozat (în nuvela *Fiul*, de exemplu, inginerul-șef este mai clarvăzător decât secretarul de partid, dar mai clarvăzător înseamnă mai capabil să asigure bunul mers al producției!) și pledează, implicit și explicit, pentru integrarea în societate a tinerilor care absolva facultăți, pentru viața de familie, pentru depășirea teribilismului vârstei și asumarea unor răspunderi specifice maturității etc. Volumul, apărut în 1976, nu diferă foarte mult de articolele care se publicau în acea perioadă la rubrica *Să discutăm despre tinerețe, educație, răspunderi din Scânteia tineretului*.

Următoarea carte, *Făpturi neînsemnate*, 1978, aduce însă o sensibilă schimbare de perspectivă. Prozatorul se mută într-un turn de observație mai înalt, din care îi vede pe oameni ca pe niște furnici. De acolo de unde se află, spectacolul vieții i se pare, bineînțeles, insignifiant. Un șofer de camion undeva, pe o șosea, ia ca pasager de ocazie o femeie în vârstă, despre care își amintește că a făcut închisoare, doi soți, căsătorii de mai multă vreme și plictisiți unul de altul, ies la plimbare și se îmbrățișează, înfiorați de un nesferat moment de tandrețe, un student, închis într-o cameră de bloc, încearcă în zadar să învețe pentru examene, fiind cu gândul la suferințele îndurate de mama lui etc. etc.

Autorul nu se poate decide dacă să dea sau nu importanță acestor fapte. Firea sa trufașă, rece îl îndeamnă să considere totul un simplu zumzet al vieții, fără semnificație. Dar așteptările unui public în general sentimental și

mai ales presiunea unor modele (rușii Șukșin, Rasputin, în vogă atunci) îl determină să atribuie „făpturilor neînsemnate” un conținut sufletesc, este adevărat, vag sugerat, cu grija de a nu cădea în ridicol.

Homo ceașesticus

ANUL 1981 este un an fast pentru Alexandru Papilian. Îi apar dintr-odată două cărți: romanul *Micelii* și volumul de nuvele *Pricini de iubire*. Acesta din urmă cuprinde într-adevăr, cum arată titlul, povești de dragoste, dar nu și aceea mare poveste de dragoste despre care Alexandru Papilian declara cu ani în urmă că lipsește din literatura română și că ar vrea s-o scrie el.

Adevărata realizare o constituie romanul *Micelii* (de la care avea să se formeze, de altfel, cuvântul „miceliada” - dovadă supremă de consacrare a unei viziuni). Nimeni (nici Valeriu Cristea, specialist în dicționare de personaje) n-ar putea inventaria personajele din acest roman. Sunt de ordinul sutelor. Oricum, deși numeroase, ele se disting cu ochiul liber, astfel încât li se pot observa destinele, întrețesute ca miceliile dintr-o colonie de ciuperci. Toată această încrângătură fungiformă ilustrează expresiv, obsedant depersonalizarea la care s-a ajuns în România lui Ceaușescu, țară a blocurilor de locuințe cu camere de câte nouă metri pătrați fiecare, a controalelor ginecologice, în scopul identificării oricărui viitor „șoim al patriei” și a interdicției de a călători în străinătate. Alexandru Papilian a descoperit un filon epic prețios. El este primul prozator român care îl prezintă pe „homo ceașesticus”, bineînțeles, nu ca pe o persoană, ci ca pe un impersonal și abulic component al unei colonii de viețuitoare.

Remarcabilă este capacitatea scriitorului de a cuprinde panorama acestei desertăciuni. Le vedem, parcă, pe toate personajele dintr-odată - dormind, pieptănându-se, făcând dragoste, mâncând, îngrijind copii, certându-se - fără însă ca personajele înseși să știe prea multe unul despre altul. Este ca și cum ne-am afla deasupra unui oraș cu case de sticlă, sticlă perfect transparentă pentru noi, privitorii, dar opacă pentru oamenii din clădiri.

Oriunde ar fugi, chiar și pe malul mării, „homo ceașesticus” își duce cu sine insignifianța și prozaismul:

„Statea acum lângă Rodica, departe de ceilalți, mestecând alene o chiftea /.../ în timp ce privea corpul fetei întins lângă al său, corpul acela bronzat și suplu, musculos, amenințător totodată prin vitalitatea care palpita sub epidermă.

- Uite, spuse Rodica, uite ce alba sunt sub slip. Trebuie să fac nudism.

Radu nu răspunde. Să facă nudism dacă vrea.”

Alexandru Papilian s-a născut la 27 martie 1947 la Paris, oraș în care locuiește și în prezent. Dar a fost, este și, sperăm, va fi un scriitor român

Repere biografice

ALEXANDRU PAPILIAN s-a născut la 27 martie 1947, la Paris, într-o familie de medici români (celebră), aflată în capitala Franței temporar. În 1970 absolva Academia de Științe Economice din București. În același an, 1970, debutează cu romanul *Dihorul*, susținut cu entuziasm de Marin Preda (ceea ce atrage atenția opiniei publice, întrucât soborul prozator nu se mai angajase niciodată în lansarea unui tânăr). Lucrează doi ani la Biblioteca Centrală de Stat, două luni - la revista *Flacăra*, iar apoi - la Televiziune (până în 1977). La vârsta de numai 24 de ani devine membru al Uniunii Scriitorilor. În 1985 părăsește România și se stabilește definitiv în Franța. În prezent este șeful secției de limbă română de la Radio France International din Paris. Comentariile sale politice, competente și imparțiale, străbătute uneori de o undă de ironie glacială, îl prezintă - spre surprinderea și, într-o oarecare măsură, spre dezamăgirea celor care îl cunosc în ipostaza de scriitor - ca pe un ziarist format, absorbit ireversibil de munca sa.

Aceeași substanță epică are romanul *Capricii*, publicat în 1983. Cu mențiunea că în paginile lui se accentuează atitudinea satirică a scriitorului. Simțind că a descoperit, în sfârșit, ce are de spus, el își manifestă liber, chiar cu exuberanță, disprețul aristocratic față de lumea fără orizont în care trăiește:

„În dormitor era liniște. Se auzea doar respirația, mai grea decât altădată, a lui Ică Glandă. Acesta dormea întors cu fața la perete. Întreaga lui făptură, prăbușită acum în inconștiență și iresponsabilitate, se umfla și se dezumfla în ritmul respirației, mai grea acum decât altădată. Altădată... Ehei, ce vremuri erau, își spuse Lăcrămioara Glandă, consoarta lui Ică, stând într-un mic fotoliu de budoar și privind-și soțul. Acesta se umfla și se dezumfla.”

Satira este caustică și de bun-gust, dar prezintă un dezavantaj. Ne face să înțelegem că autorul este mai curând un spectator al lumii cuprins de o veselie rea, decât un martor grav și responsabil. Că „miceliada” exprimă iremediabila sa mizantropie și nu neapărat un refuz al stilului de viață comunist.

Romanul *Ex*, apărut în 1993, îl aduce, de altfel, în prim-plan pe narator. Este descendentul unei familii ilustre, dintre acelea care au avut de suferit persecuții din partea regimului comunist, și obișnuiește să-și bată joc de tot ceea ce vede în jur (ticul său verbal este „hă hă hă”). Gheorghe Huhulea nu crede în nimic, nici măcar în valorile lumii bune de altădată, din care descinde. Negativismul său, reeditare tardivă și obosită a negativismului lui Troceanu din romanul de debut, este lipsit de fiorul experiențelor interzise. În plus, cartea are de suferit din cauza numeroaselor momente de filosofare, care nu-i reușesc lui Alexandru Papilian.

Dacă n-ar mai scrie nimic de acum înainte, Alexandru Papilian ar rămâne în istoria literaturii române cu *Micelii* și *Capricii* - reprezentări sugestive ale existenței amorphe, lipsite până și de tragism, din timpul lui Ceaușescu.

Alex. Ștefănescu

Repere bibliografice

Proză. *Dihorul*, roman, Buc., CR, 1970 • *O seară de noembrie*, nuvele, Buc., CR, 1976 (cuprinde nuvelele *Fiul*, *Un singur drum* și *O seară de noembrie*) • *Făpturi neînsemnate*, Buc., CR, 1978 (cuprinde 34 de schițe) • *Micelii*, roman, Buc., CR, 1981 • *Pricini de iubire*, Buc., Alb., 1981 (cuprinde nuvela *Fiul*, în reluare, și nuvelele inedite *Iubiri amare*, *Note de drum* și *Narcis sau spațiul dintre oglinzi*) • *Capricii*, Buc., Alb., 1983 (roman) • *Ex*, roman, Buc., FCR, 1993.

În Franța, lui Alexandru Papilian i-au apărut următoarele cărți: *Le Fardeau*, roman tradus de roumain par Alain Paruit, Editions Albin Michel, 1989 (versiunea originală, în lb. rom., are titlul *Ex* și, datorită împrejurărilor, a apărut după versiunea în lb. fr., în 1993) • *Des mouches sous un verre*, roman, tradus du roumain par Alain Paruit, Editions Albin Michel, 1990.

Demonica Angela

ECLAR că lirica Angelei Marinescu se consubstanțiază, în tot mai mare măsură, cu cea cultivată de generația șaizecistă. Matca ei metaforică cea mai largă o alcătuieste expresionismul. Un lanț de durități, de violențe, de rupturi crunte pe fundal cosmic ni se oferă nu fără acel exces ce pune în propoziții un accent ultimativ (ultimatumul e adresat nu doar discursului convențional, ci și firii umane, silite a-și exhiba toate disarmoniile, toate ororiile și impudoriile, într-un flux demoniac ce nu admite zăgazuri, marea nihilistă absolută). Poeta dorește a face un bilanț al eșecului Existenței. Drept care se manifestă „sălbatic”, într-un tam-tam asurzitor de imagini negre. Ne purtăm gîndul spre atmosfera obscură a *discotecilor*, funcționînd cu foarte mulți decibeli. La acea dezlanțuire a rockerilor care, învaluiți în drogii lor acustic, nu mai știu pe ce lume se află: „iubitul meu aleargă, cîntînd la Trompetă/ Printre Stîlpii De Foc ai Morții” (*În absența tatălui*). Sau: „violenta ta este aproape./ prietenul urlă, pe cer semne și urme/ și Arme” (*Infernul nopților liniștite*). Sau: „urlă singele de aproape” (*Îngerul lui Nichita*). Urletelor omenesci li se alătură horcăitul animalelor sacrificate: „Animalul Taiat horcăie, încă” (*Poveste de iarnă*). Telul vădit al autoarei e de-a stupefia prin scufundarea în „mucigaiuri, bube și noroi”: „Peste biserica plină de apă am crezut/ că vor trece cîteva păsări cu capul dat pe spate/ să te tăvălești în noroiul din apă (*Păsări cu capul dat pe spate*). Ori: „versurile/ se înalță și se aruncă, bijbiind, precum porcii, în jgheabul plin de lichide viscoase” (*La maladie incurable*). Pămîntului i se atribuie un peisaj apocaliptic, al prăririi spețelor inferioare, al parazitării și imposturii generalizate: „pămîntul este crăpat și din crăpături țîșnesc/ șobolani și farisei slăbiți” (*Pachetul*). Gîfîtoare, acoperită de „sudoarea neagră” a efortului său de-a țîpa, de-a se dezgoli, de-a (se) scandaliza, Angela Marinescu apasă pedala de accelerație a „cele mai adînci deziluzii”, practicînd univocitatea unui extremis al refuzului sarcastic, în care absurdul se bucură

ciocnindu-se de absurd, se denunță și se autentifică prin absurd. Poezia nu e decît disociere stridentă, dezechilibru sinucigaș. E o litanie a sfîrșitului individual și cosmic, moral și expresiv. Un „salt în moarte”, săvîrșit cu o ardoare programatică ce ține loc de stil (cirpa informului șterge, geloasă, finețurile „melancoliei”, ale „rafinamentului”: „șobolanii îmi smulg venele de la gît, se joacă cu ele, intră în ele./ sunt o șobolancă fără vene fără șobolani” (*Îngerul lui Nichita*). Un *nec plus ultra*, așadar...

Un punct nodal al acestei producții anarhice, furioase, îl reprezintă poziția antitranscendentală. Mai puțin interesantă decît ipoteza unui ateism aprioric, cugetat ca atare, ni se pare cea a unui elaborat de chiar tragismul spasmodic al limbajului, de impulsul său distrugător, atît spre exterior, cît și spre interior, adică sade-masochist. Voluptatea unui asemenea limbaj colcăind de plasticitățile refuzului, viermuind de monstruozițările detracării, stigmatizat de sacrilegiu, nu s-ar fi putut isca decît în virtutea conștiinței că „eternitatea e goală”. Altminteri cum ar fi „fremătat de plăcere” poeta în fața propriilor sale „faldiri de noroi stratificate”, în fața rechizitoriului universal care e propriul său delir, acid, nimicitor? Căci mărturisește, atît de luciferic, Angela Marinescu: „Lururile ară cu tot cu ochii ce găuresc țesătura, pînă și degetele./ cînd se lipesc de lemnul mesei din mijlocul camerei, ard lemnul și lasă/ o gaură întunecată din ce în ce mai mare/ cînd ne atingem pielea subțire a gurii de altar, arde altarul” (*Lac adînc*). În viziunea sa, distrugerea ar avea o cînică paradigmă divină: „Tu arzi și arșița ochilor Tai/ smulge un copac de la rădăcină. Așa s-a născut furia împotriva blîndeței” (*Împotriva blîndeței*). Decepția autoarei e uneori (rareori) rostită cu resemnare: „am rămas cu fața la Ușa dinspre/ Răsărit unde nu se întîmpla nimic decît o mare zădărnici” (*Puiul de lup*). Mai caracteristic e turnată în „urletul” preferat: „proster-nați, în genuchi, în fața cerului/ toți urlăm împotriva” (*Bunkerul*). Sau cel puțin apare în voluptatea pitorescului tă-

gadei, cu un argezianism, am zice, feminizat, morbid-senzual (*Infernul nopților liniștite*).

O compensație, poate singura compensație în ordinea existențialului pe care și-o îngăduie această profetesă a ruinei totale, a imersiunii în nimic, este erotismul. Un erotism tentacular și înveninat, exasperat și nu o dată deviat, în care parcă răbufnește întreaga vitalitate pusă în cheștiune, întregul idealism interzis. Declarînd: „cînd totul va fi liniștit/ și cel care a fost iubitul va deveni dușmanul” (*Cînd totul va fi liniștit*). Angela Marinescu își extrapolează în eros minia romantică a aneantizării, pulsația fatală a contrariilor, ambiguitatea deznădejzii. Cînd relatează, atît de întăritat: „zidurile orașelor din Ardeal sunt mai mult decît ziduri/ sunt Zidul Total așa precum aș spune: un bărbat fatal./ adică sunt definite, legiferate, de-limitate, desenate, scrijelite, ruinate, / dez-amăgite, obosite și mai cîte altele” (*Pe pereți umblă întotdeauna cineva*), recurge la un simbolism al limitei, dar și al comunicării întru negativ (dezamăgire, oboseală, pasivitate etc.). Încă mai sesizante sînt aspectele așa-zicînd „vicioase”, formulele neortodoxe ale practicilor sexuale pe care le dezvăluie, provocator, poeta. Aceasta nu numai că, după cum spune I. Negoîtescu, „își vomează prin eteruri nimfomania-i mental controlată”, dar își notifică și ipsașiunea: „băiete, m-am lipit de zidul despre care tocmai vorbeam. mă masturbez/ cu zidul” (*ibi-dem*). Însăși creația poetică ar putea fi, sub condeiul d-sale, cinic echivalată cu autosatisfacerea sexuală: „în încăperea pe jumătate neagră/ am cunoscut singurătatea/ și vina celei care își provoacă poezia?” (*Cînd totul va fi liniștit*). În altă parte e vorba de o relație de tip lesbian, cu o „Ioana D'Arc”, sororală: „cred că aș putea avea relații intime cu o soră atît de precisă, sunt băiat și fată./ ea este fată și băiat” (*Poemul roșu*). Rafinamentul e complicat prin exhibiționism și travestire. Cele două partenere se sărută „în fața bărbatului” și se declară „comuniste”, ca și cum s-ar înveșmînta în uniforme excitante prin sugestia cruzimii, divagînd (delirînd) astfel: „iubita mea soră, suntem handicapate și ne jucăm pe sub tufișuri. ne curge/ zeamă/ de zmeură din gură cînd facem dragoste, dinții ne sunt la locul lor./ puternici./ și singele țîșnește pe nările noastre. ochii ne sunt oblici. suntem/ luptătoare/ cu sufletul și cu nările. apucăm tot ceea ce este invizibil. ne provocăm/ plăcerea singure” (*ibi-dem*). Socotim a putea adăuga, pe această filieră a sexualității neconvenționale, și o injosire suspectă, o punere în abis a umilirii, un soi de coprofagie morală: „îmi doresc un W.C. în mijlocul singelui din care să răzbată mirosul/ poeziei mele./ din W.C. să iasă fantomele decolorate ale măștilor voastre făcînd semne/ inutile cu mîinile lor jupuite/ mergem decolorați la biserica decolorată cu un Iisus decolorat de/ vremuri/ și ne rugăm pe băncile decolorate cu rugă-

ciuni decolorate dar eu îmi/ doresc/ un W.C. public în mijlocul unei mări de singe din care să răzbată/ mirosul poeziei mele” (*Fuga postmodernă I*). Ori această abia mascată sugestie de felațiune: „aș putea să merg cu un steag negru în gură atît îmi este gura de adîncă./ aș putea să fac dragoste cu tine și moartă atît de mult tu și cu umbra/ ta sunteți/ în plămîinii mei în gura mea și în stomacul meu gol și mare” (*Fuga postmodernă II*). Prin urmare, din nou, experiența fără opreliști, o testare frenetică a limitelor erotismului, în perspectiva sterilității demonice...

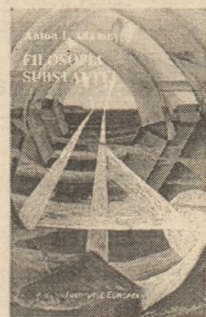
Să observăm, totuși, că poezia somptuos rebelă, pînă la inversiune sexuală și spectacol al pestilenței, cultivată de Angela Marinescu, include (cel puțin) două situații contradictorii. Clamările sale antimetafizice, acea malefică indicare a „eternității goale”, nu semnifică atît o suspendare a divinității, cît o dumnezeire întoarsă pe dos. Înversunarea împotriva credinței nu dovedește decît o paradoxală cantonare în sfera ei. Mai curînd decît lipsa de pietate, poeta ilustrează ceea ce teologii numesc „proba libertății” ființei create față de Creator. Pentru a se afirma ca destin individual, omul s-a îndepărtat de Dumnezeu, aidaoma fiului risipitor. Aceasta înstrăinare de originile spirituale a avut ca efect alunecarea spre neant, căruia îngerii căzuți îi acordă o „consistență distructivă” (Olivier Clément). Într-un anume mod, Dumnezeu a fost exclus din opera sa, rămînînd ca un „rege fără cetate”. Drept urmare, lumea a rămas pradă răului, „zace în rău”, cum spune Sfințul Ioan, iar în aceste circumstanțe „puterea lui Dumnezeu sîroiește de singe”, după formula lui Léon Bloy. Nu apar oare înșingurate atîtea din versurile Angelei Marinescu? Nu vorbește d-sa de faptul că simțurile îi explodau exacerbate și pline de singe? Însă recunoscînd mistică răsturnată, transcendența demonică a producției de care ne ocupăm aci, nu putem a nu-i pune în cheștiune însuși resortul calității poetice. Reușita poetului și a misticului, arată Raymond Aron, nu sînt compatibile cu același om. E adevărat că Angela Marinescu vădește acel „gust al cărnii” și acel „atașament voluptuos la propriile senzații”, care, în opinia eseistului francez, îi permit poetului „să-și însăminteze și să-și pregătească în tăcere recolta de imagini”. Dar lumea sensibilă a poetei e, în bun măsură, contracarată de tendințiozitatea antimistică, de pomirea demonstrativă, sub aparențele spontaneității, împotriva binelui, frumosului, adevărului. Dacă expresiionistii noștri rurali, din seria anilor '60, aveau tendința reabilitării unei tradiții etnice, a unei abisalități specifice, multă vreme oculte, Angela Marinescu ambiționează, dimpotrivă, a plonja în negația totală. Pe de altă parte pornirea sa blasfematoare, demonizarea universală la care recurge cu malignă plăcere, o împiedică a contempla absurdul neutral, absurdul așa-zicînd în sine, așa cum ni-l propun suprarealiștii. Apropierea poetei, pe alocuri incontestabil de Gellu Naum nu poate trece dincolo de abisul unei tendințiozități ce încearcă a se disimula prin tabloul unui *nihil* pe cît de impudic, pe atît de dirijat.

Angela Marinescu: *Cocoșul s-a ascuns în tăietură*, Ed. Cartea Românească, 1996, 48 pag., preț: 2000 lei

INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția SINTEZE

Anton I. Adămuț FILOSOFIA SUBSTANȚEI

Un comentariu complex pe marginea substanțialismului promovat de Camil Petrescu în studiile sale, mai cu seamă în *Doctrina substanței*, lucrare încheiată în 1943 și publicată abia în 1988.

Din cuprins: Substanțialismul ca teorie a cunoașterii • Ontologie și ortogeneza substanțialistă • Axiologia substanțialistă și noocrația.

ISBN 973-586-041-4
296 pag.

Comenzi și informații la sediul Editurii, în Iași:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

Actualitatea culturală

Imperialistul Matei Vișniec

Matei Vișniec este un imperialist. Cucerește în fiecare an, cu teatrul său, noi spații culturale. La sfârșitul anului trecut i s-a jucat în premieră, în orașul Zwickau din Germania, piesa *Povestea urșilor panda spusă de un saxofonist care are o iubita la Frankfurt* (piesă cu două personaje, EL și EA, încă netradusă în românește). La începutul lui 1997, altă premieră Matei Vișniec, cu

piesa *Teatrul descompus*, a avut loc la Montréal. Recent, la Viena, scriitorul român (noi așa continuăm să-l considerăm, atâta timp cât are succes!), a urcat o nouă treaptă a consacrării, prin punerea în scenă a piesei sale *Angajare de clown*, de către celebrul regizor Tompa Gábor. Iar în prima zi a lunii aprilie, la Köln, piesa cu urșii panda (de fapt, cu EL și EA) va fi prezentată în premieră la Horizont Theater (această piesă place mult germanilor: a mai fost achiziționată de Bayerisches Staatsschauspiel din München și de Staatstheater din Kassel).

O lume întreagă îl recunoaște și îl aclamă pe dramaturgul Matei Vișniec. Numai în România, un critic literar bătrân și bombănit, pe nume Al. Șt., continuă să-l prefere în ipostaza de poet. (Al. Șt.)

Biblioteca lui Mircea Eliade

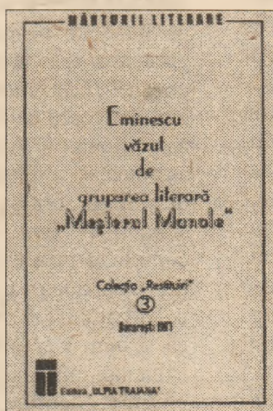
Doamna Cristinel Eliade, văduva lui Mircea Eliade, a donat biblioteca moștenită de la soțul ei, *Institutului de Studii Orientale Sergiu Al. George* din București, Calea Victoriei 107. Majoritatea acestor cărți sunt lucrări științifice, de referință, din domeniul de specialitate al renumitului indianist și marelui profesor de istoria religiilor de la Universitatea din Chicago. Donatoarea a ținut ca aceste valori să îmbogățească și să-i fie de folos unei instituții din patria pe care Mircea Eliade a iubit-o cu disperare, dar n-a mai avut șansa s-o revadă. Prețioasa donație ajunsese la Paris și legatara nu mai avea mijloace

să-i asigure transportul până la destinație, cu efectuarea tuturor formelor de transferare pe numele Institutului beneficiar. Iar Institutul cu atât mai puțin. Această sarcină și-a luat-o cu mărînimie un foarte apropiat prieten parizian al lui Mircea Eliade, pe nume Andrei Bordeianu. El a însoțit transportul până la București și a stat aici pentru a înregistra contractul de donație la notarul public Vlădica Rațiu Gheorghe sub Nr. 1267. Din inventarul făcut cu acest prilej și estimările respective, valoarea trecută în acte a celor 1185 volume donate se cifrează la 48.086.000 lei din noiembrie 1996. (Vlaicu Bârna)

Gruparea „Meșterul Manole”

În 1993, cu prilejul semicentenarului morții lui Mihai Eminescu, revista „Meșterul Manole”, ca și alte publicații de cultură ale timpului, publica un număr omagial închinat poetului național. În cuprinsul lui mai mulți scriitori tineri ai momentului erau convocați să răspundă la o anchetă privitoare la posteritatea eminesciană. Cercetătorul Nicolae Scurtu a avut buna idee să strângă într-o broșură, apărută recent la Editura „Ulpia Traiana”, acele răspunsuri la ancheta inițiată de „Meșterul Manole”, o restituire istorico-literară de real interes. Revista „Meșterul Manole” a apărut de la 1 ianuarie 1939 pînă la mijlocul anului 1942 și a fost editată de gruparea literară cu același nume, formată din peste 20 de scriitori tineri ai aceluși timp. Dl. Pericle Martinescu, ultimul în viață dintre aceștia, prefătează broșura alcătuită de dl. Nicolae Scurtu, aducând prețioase informații despre ceea ce d-se

numește cel de al treilea val al scriitorilor români interbelici. Aici se înscriu și scriitorii ce răspund la ancheta despre Mihai Eminescu din „Meșterul Manole”, ei fiind, în ordine în care figurează în numărul omagial, următorii: Ovidiu Caledoniu, Marcello Camilacci, Mihail Chimoagă, Ion Frunzetti, Vintilă Horia, Aurel Marin, Constantin Micu, Horia Nițulescu, Teodor Scarlat și Ion Șugariu. Comentariul cercetătoarei Ecaterina Vaum completează sumarul acestei binevenite cărți-mărturie. (G. D.)

CALENDAR

5.IV.1912 - s-a născut V. Copilu-Cheatră
5.IV.1926 - s-a născut V. András János
5.IV.1927 - s-a născut Viorica Rogoz
5.IV.1931 - s-a născut Corneliu Barborică
5.IV.1932 - s-a născut Fanuș Neagu
5.IV.1933 - s-a născut Romulus Vulpescu
5.IV.1934 - s-a născut V. Fanache
5.IV.1946 - s-a născut George Arion

5.IV.1946 - se sinucide la Paris Ilarie Voronca (n.1903)
6.IV.1901 - s-a născut Elena Mătașă-Dumitrescu (m.1989)
6.IV.1907 - s-a născut Bogdan Amaru (m. 1936)
6.IV.1908 - s-a născut Emilia Șt. Milicescu
6.IV.1922 - s-a născut Anatol Gujel
6.IV.1930 - s-a născut Alexandru George
6.IV.1933 - s-a născut Tóth Mária

6.IV.1940 - s-a născut Draga Marianovici
6.IV.1984 - a murit Virgil Cărianopol (n.1908)
7.IV.1910 - s-a născut Nicolae Albu (m.1986)
7.IV.1947 - s-a născut Petru Poantă
7.IV.1951 - s-a născut Ana Bantós
7.IV.1952 - s-a născut Nichita Danilov
7.IV.1954 - s-a născut Daniel Corbu

7.IV.1972 - a murit Ion Ghimbășanu (n.1890)
8.IV.1829 - a apărut *Curierul românesc*
8.IV.1898 - s-a născut Al. Claudian (m.1962)
8.IV.1911 - s-a născut Emil Cioran (m. 1995)
8.IV.1913 - a murit Panait Cerna (n.1881)
8.IV.1928 - s-a născut Alexandru D. Lungu
8.IV.1929 - s-a născut Liviu Leonte

9.IV.1894 - s-a născut Camil Petrescu (m.1957)
9.IV.1924 - s-a născut Francisc Munteanu (m. 1993)
9.IV.1924 - s-a născut Francisc Păcurariu
9.IV.1929 - s-a născut Virgiliu Ene
9.IV.1939 - s-a născut Iosif Cheie-Pantea
9.IV.1961 - a murit Alexandru Kirilescu (n. 1888)
9.IV.1964 - a murit Mihai Dragomir (n.1919)

IN MEMORIAM

S-au stins din viață, în aceeași săptămână, două alese slujitoare ale teatrului românesc, două colege de generație, două exemple de profesionalism.

MARIETTA DECULESCU interpretează, de foarte tinăra, roluri importante, de o mare diversitate, la Teatrul *Maria Ventura*. În 1931 joacă Dania din *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski, în adaptarea lui Gaston Baty (regia Mihai Zira), apoi în *Cum vă place* de Shakespeare dar și în *Sexul slab* de E. Bourdet sau în comedia muzicală *Baby* de Mark Kennedy. La Teatrul *Regina Maria* (compania Bulandra-Maximilian-Storin-Leny Caler) se întâlnește pe scenă, în *Lumea de hotel* adaptare după romanul lui Vicky Baum și într-o recentă, atunci piesă de H. Bernstein *Inima*, cu Beate Fredanov. Marietta Deculescu a evoluat pe scenele Teatrului de Comedie și Maria Filotti pînă în 1939 cînd devine actriță a Teatrului Național. Zeci și zeci de roluri, fiecare din ele studiat, nuanțat cu mult talent și sensibilitate. De la Mița din *D-ale carnavalului*, la *Castiliana* de Lope de Vega, la Margot din *Gaițele* de Alexandru Kirilescu, la *Casa inimilor sfărâmate* de G. B. Shaw, la Mona, *Steaua fără nume* de M. Sebastian, pînă la Doamna Elena Cuza din piesa lui Mircea Ștefănescu *Cuza Vodă*. A lucrat cu mari regizori ai epocii: Soare Z. Soare, Ion Sava, Ion Șahighian, Sică Alexandrescu, etc. O siluetă clasică, preferînd stilul clasic, părul blond cu breton, ochii ascunși după ochelari de soare, vocea melodioasă, fără stridente, atrăgea atenția distincția ei naturală. Talentul bine stăpînit de arta sau știința folosirii lui, întotdeauna cu rezultate benefice pentru rolul interpretat. În presa vremii, după premiera piesei lui Pierre Wolf *Păpușile* se scria într-una din cronicile foarte elogioase: „Jocul actriței a fost spontan, de o cuceritoare sinceritate, subtil și cizelat, parcurgînd gama unor multitudini de fine nuanțe, fără să se depărteze de linia sobră care și-a impus-o, plîsul ei „mic și sfîșietor” a emoționat pînă la lacrimi”. Cuvinte definitorii pentru întreaga ei carieră. Așa a fost Marietta Deculescu, o *Steă* cu nume în Istoria teatrului românesc.

BEATE FREDANOV și-a început cariera la prestigioasele scene vieneze Kammerspiel și Renaissance Bühne. La București joacă

primul rol pe scena Teatrului *Regina Maria* (fosta sală, demolată, a Teatrului de Operetă), în stagiunea 1934-1935, interpretînd personajul unei dansatoare în *Lumea de hotel*, adaptare după romanul *Grand Hotel* de Vicky Baum, apoi în *Inima* de H. Bernstein. Din ambele distribuții face parte și Marietta Deculescu. Drumul carierei este deschis: *Frumoasa aventură* de Robert de Flers și G. D. Caillavet; *Poveste de iubire*, *Prima zi de primăvară* de Doddie Smith la Teatrul Comedia, pînă în 1940 cînd este obligată să-l părăsească, făcînd parte împreună cu alți mari actori ai timpului din strălucita trupă a Teatrului *Barașeum*. În 1945 revine la Teatrul de Comedie: *Mașina de scris* de Jean Cocteau, *Neșutătorii de glorie* de Marcel Pagnol și Paul Nivoix. Un scurt intermezzo la Teatrul *Maria Filotti*. În 1947 se înființează Teatrul Municipal (azi Teatrul *Lucia Sturdza-Bulandra*). Face parte din comitetul director împreună cu Lucia Sturdza-Bulandra și Jules Cazaban. Noului teatru îi dedică întreaga carieră artistică. Primul rol pe această scenă, în piesa neterminată de Mihai Sebastian *Insula*, completată de Mircea Șeptilici. Au urmat: *Cum vă place* de Shakespeare, *Nu se știe niciodată* și *Candida* de G. B. Shaw, *Radacini adînci* de James Gow și Arnold Aussiau, *Cîinele grădinarului* de Lope de Vega, *Un om obișnuit* de Leonid Leonov, *Don Carlos* de Schiller, *Dragă mincinosule* de Jerome Kilty și multe altele. Cele mai multe din spectacole au fost regizate de W. Siegfried. În afara „darurilor firii”, talent și o nuanțată profesionalitate, dovedite și cunoscute de pe scenă, Beate Fredanov a mai adăugat încă unul, acela de ilustru pedagog, făuritor, îndrumător și cizelator al multor generații de actori pe care profesoara i-a urmărit și dincolo de clasă, pe scenele teatrelor din București și din țară. Beate Fredanov profesoara se transforma în prietena totdeauna disponibilă, pe sprijinul căreia puteau conta. Istoria teatrului românesc și a pedagogiei teatrale includ nu numai numele Beate Fredanov ci întreaga ei viață.

Numele, cariera și exemplul celor două dăruite actrițe, Marietta Deculescu și Beate Fredanov, să constituie un îndrumător pentru slujitorii de azi și de mîine ai teatrului.

Andriana Fianu

Schimbare de ritm

Ileana Mălăncioiu
(n. 23 ianuarie 1940,
Godeni - Argeș)

1973 Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (*Crină pentru domnișoara mireasă*)

1979 Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor (*Peste zona interzisă*)

1985 Premiul de poezie al Uniunii Scriitorilor (*Urcarea muntelui*)

1993 Premiul de publicistică al Uniunii Scriitorilor (*Crimă și moralitate*)

O SPECIE literară care a murit în comunism este eseul politic: în totalitarism literatură nu e de invidiat, cum nu sînt nici oamenii. În definiția eseului intră ideea de libertate. Politicul în totalitarism exclude, prin definiție, libertatea. Așadar ce e *eseu* nu poate fi *politic* și ce e *politic* nu are cum să fie *eseu*. Eseul politic devine un spațiu literar utopic, o amintire mitică din trecut sau (astăzi o știm) din viitor. Firește că editorialele politizate care apăreau în mai toate revistele se aflau departe de orice spațiu literar. O apropiere liberă a scriitorului de politic ar fi însemnat deschiderea granițelor și primejduirea sistemului însuși.

Discuția începută în 1990, ale cărei ecouri s-au făcut auzite pînă anul acesta (polemica Eugen Simion-Ștefan Aug. Doinaș din *Timpul-Cotidianul-Literatură*) pe tema literar vs. politic își are răspunsul în însăși istoria literaturii. Ajunge să ne gândim la secolul trecut, la scriitorii pașoptiști sau la junimiști. (O demonstrație convingătoare pe temă face Sorin Alexandrescu într-un studiu publicat în 1991 în mai multe numere din *Dacia literară: Junimea, discurs politic și discurs cultural*). Recuperînd gestul politic, scriitorul recuperează, începînd din 1990, un tip de discurs. Reintră într-un spațiu din care fusese dat afară. În momentul în care locuirea cămaruței intime din turnul de fildeș e obligatorie (domiciliu forțat), e firesc să simți chemarea pieței publice. Discursul implicat (în) politic nu-l exclude pe cel neimplicat, îi este complementar.

Cînd, în 1993, Uniunea Scriitorilor premiază pentru prima dată în istoria ei o carte de eseuri politice (*Crimă și moralitate*), ea recunoaște de fapt reînvierea acestei specii și reîntregirea unui teritoriu: publicistica. Ileana Mălăncioiu nu este prima care să merite acest premiu. Faptul că, de pildă, *Dreptul la normalitate* de Nicolae Manolescu, apărut la aceeași editură Litera ca și *Crimă și moralitate*, dar cu doi ani mai devreme, nu este premiat, dovedește că acest tip de discurs nu era încă recunoscut, nu intra în competiție cu celelalte forme literare. De altfel în 1991 compartimentul publicistică (în care înainte erau plasate cele mai inadecvate cărți) nici nu există. A fost nevoie de mai mulți ani ca scriitorii să înțeleagă clar că nou ivita specie literară e „egala” celorlalte și are dreptul la premiu. E important că poeta Ileana Mălăncioiu e cea dintîi care ia acest premiu. Alegerea indică depășirea unei prejudecăți: aceea că poetul (ce să mai vorbim de *poetă*) trebuie să-și vadă de poezie, dat fiind că e incapabil să se ocupe de lucruri „serioase” și face parte dintr-un neam supărăcios, care nu judecă niciodată la rece.

Or, *Crimă și moralitate* cuprinde texte scrise cald, dar gîndite rece. Cuprinde o perioadă fierbinte (1990-1993), dar pusă la răcit înainte să intre în pagină. Este timpul cu cele mai rapide metamorfoze în „viața străzii”. Ileana Mălăncioiu nu „literaturizează” pe marginea evenimentelor: scrie sobru, liniștit, cu exact atîta implicare emoțională cîtă e necesară pentru a convinge. Este semnificativ că nici unul dintre articolele reunite în carte nu a apărut în reviste literare: majoritatea sînt publicate în săptămînalul Grupului pentru Dialog Social, „22”, citeva în cotidianul *România liberă*.

Citite astăzi, eseurile Ilenei Mălăncioiu au de trecut proba timpului. În vremuri de tranziție 4 ani pot însemna foarte mult, iar România anului 1997 e la o distanță apreciabilă față de cea a anului 1993. Se poate vedea deci bine azi unde s-a pripit eseista (și sînt puține locuri), unde a avut perfectă dreptate, unde ar fi fost nevoie de vreun accent în

plus. Dar important în aceste articole nu este o poziție sau alta - de aceea nici nu le discut sub acest unghi - ci faptul că autoarea a avut o poziție. Cel mai limpede se vede acest lucru în textul intitulat *În dezacord cu un dezacord*. Pozițiile *pro* și *contra* fuseseră deja ocupate de una sau de mai multe persoane (Gabriel Liiceanu, Ștefan Agopian, Andrei Pleșu), așadar intervenția Ilenei Mălăncioiu este mai mult un semn de atenție, o dovadă de participare „cu ochii deschiși” la viața cetății. Îndărătul fiecărui articol se află o realitate care are nevoie de conul de lumină al cuvîntului scris, al gazetei. Iar gazetarul este în acest caz sincer și dezinteresat. O și spune, în 1992, suficient de tranșant pentru a nu lăsa loc de îndoială: „N-am umblat niciodată pe la stăpînire și nădăduiesc să mă ajute bunul Dumnezeu să nu-mi pierd judecata și să fac la bătrînețe ceea ce n-am făcut la tinerețe. Cu alte cuvinte, să mă ajute să rămîn un om liber care să poată să spună adevărul atunci cînd crede el că trebuie și nu cînd hotărăște partidul (ori ambasadorul)” (*Recursul la legendă*, p. 96, s.m.). De altfel, eseista nu-și menajează nici prietenii, dovedindu-le prețuirea tocmai prin *plusul* pe care li-l cere.

Personajele cărții *Crimă și moralitate* (dar, se subînțelege, fără *pedeapsă*) sînt oamenii publici, cărțile, revistele, evenimentele sau micile întîmplări nebagate în seamă. Sînt citeva obsesii care migrează de la un articol la altul: încercarea de a descoperi impostura sau numai greșeala semenului, fidelitatea față de oameni neștiuți, uitați, față de scriitori știuți, uitați și ei, față de revista *Viața românească*, față de poezie, față

de carte. Ileana Mălăncioiu din *Crimă și moralitate* are nostalgia lui Don Quijote cu care e oricînd gata să facă schimb, iar invocarea acestuia încă din primele pagini ține loc de credo etic și artistic: „Există momente de răscruce cînd morile de vînt cu care se luptă poetul îi aparțin în aceeași măsură lui ca individ și istoriei și țîn totodată de condiția umană” (5). Din acest crez ies articole în care individul și istoria se concurează reciproc; nici unul nu este însă impersonal. Deși a schimbat „ritmul”, Ileana Mălăncioiu e ușor de recunoscut și în aceste texte, iar unele ca *Prețul înmormîntării* sau *Fiindcă morții nu se mai pot apăra* trimit atît la poetă cît și la viitoarea semnatară a *Cronicii melancoliei*.

Eseurile politice ale Ilenei Mălăncioiu rețin, ca o oglindă cu memorie, imaginea societății noastre între 1990-1993. Nu este o imagine plăcută. E o lume confuză, plină de incertitudini pe care „încă un zimbet pentru liniștea Dumneavoastră” nu le ascunde, ci le accentuează. Imaginea nu se șterge cu totul la închiderea cărții și asta, din păcate, nu numai pentru că eseurile sînt bine scrise.

P.S.: Marele absent, marele nedreptățit al anului 1993 este Alexandru Vona, cu romanul *Ferestrele zidite*, apărut la Cartea Românească. Cartea, care a așteptat 45 de ani publicarea, este de-acum prea cunoscută (și recunoscută prin premii internaționale) pentru a mai insista asupra ei. Unul din argumentele prin care s-a justificat această omisiune a fost statutul Uniunii care n-ar permite acordarea de premii decît membrilor ei. Alexandru Vona, care trăiește la Paris din 1948 nu era, firește, membru al Uniunii Scriitorilor din România. Oare n-ar trebui găsite, pentru cazurile speciale, și soluții speciale?

Afinități electivă - În disperare de cauză...

(Din Ședința publică a Academiei Române de la 30 mai 1936)

Marele Premiu C. Hamangiu de 100.000 lei (indivizibil) pentru *traducerea în limba germană a operei poetice a lui Mihail Eminescu* s-a acordat d-lui Conrad Richter, pe baza raportului Comisiunii compusă din d-nii C. Rădulescu-Motru, Oct. Goga și Sextil Pușcariu:

„Traducerea cu motto «Pururi tînăr» întrece mult celelalte lucrări, fiind rezultatul unei munci mari, desăvîrșită cu dragoste, gust și *oarecare talent* (...) Traducerea aceasta nu e numai o lucrare pentru cîștig material, ci munca cizelată a unui amator. Cu toate acestea (...) nu o pot declara decît ca o lucrare solidă și bună care întrece o traducere mediocră, nefiind însă desăvîrșită și perfectă. Neajunsuri mici - dar incomparabil mai puține decît în celelalte traduceri - se găsesc și aici. Așa de exemplu în poezia «Luceafărul» rimele: «inniger-Herr, sank-drang, Sank-lang» și mai multe rime identice.

Astfel de neajunsuri se găsesc însă și la traducători renumiți. Am nădăduit că un al doilea concurs va avea mai mare răsunset. Nerealizîndu-se această speranță, nu pot decît să fac următoarea propunere: *dacă Onor. Academia vrea, de astădată, să deearne neapărat premiul de 100.000 lei, să-l deearne lucrării cu motto: «Pururi tînăr»*. Chiar dacă lucrarea nu este de rangul întîi, *nu compromite reputațiunea Onor. Academiei. Eu însumi nu mai am nădejdea că, așteptînd mai departe, se va ajunge la un rezultat mai favorabil.*

Adolf Meschendörfer, Directorul Liceului Honterus

Ne unim cu raportul d-lui Meschendörfer, însărcinat de noi cu studierea manuscriselor și propunem pentru premiere manuscrisul cu motto „Pururi tînăr”, *cu condiția ca traducătorul să-și revadă traducerea și să îndrepte unele asperități*. (Din *Analele Academiei Române*, tomul LVI, s.n.)

In memoriam
Tatălui meu, Semion Potlog

Departa de viață, Domine...

Sunt aproape de mine, Doamne,
precum noaptea de miezul ei,
privit de mine în golul din care
vin și pleacă îngeri buni și răi

și-mi dau mâna aproape de viață,
și mă lasă în vidul scobit
de fantasme ce mă urmează
după ce nu-mi rămâne nimic

altceva decât să te urmez
în ființă și neființă, Domine, -
departe de viață, aproape de mine...
Ce va rămâne din noaptea-mi de pomină?

Ce și cum, Domine, va rămâne?

Și nu mai vine noaptea

E frig și nu mai vine noaptea.
Pun piatră lângă piatră să zidesc
ferestrele, aceste elegii diurne,
prin care lumea-ngâni, Tată Ceresc.

Pun piatră lângă piatră, verb lângă verb.
Lumina-i tot mai aspră către seară.
Iar versu-i ca o foaie de șmirghel,
ca icnetul pe vârful Niagarei.

Ferestrele cresc înspre cer. E frig.
Aici se tace. Lumea se îngână.
Eternul icnet peste verb: lumina.
Iar noaptea nu mai vine, nu mai vine...

Din veșnicie mă întorc

Din veșnicia mea mă smulg,
în mine mă zidesc și mă arunc
ca-ntr-o fântână de care
abia de-mi mai aduc aminte.
Cu mine-n mine mă retrag,
Tată Ceresc. Ce uragane-n
liniștea-Ți de seră metodic ai stârnit!
Ce uragane, Domine! Ce uragane

mă strâng în străinția mea
lupească ce mi-o torc pe-un colț
de pat, privind „Necunoscuta”
lui Kramskoi? Decembrie. 1996.
Peste o lună voi avea treizeci de ani.
din veșnicia mea mă voi întoarce acasă,
unde nu-i iarnă niciodată. Străinătatea-mi
este caldă, precum o ceașcă de cucută.

Aproape cântec

E aproape seară și tu te îndepărtezi
către tot ce îmi este mai străin, tată.
Privesc și văd, mai văd doar atunci
când vreau să cred: tu ești ceea ce ești,
mereu unul și mereu același, niciodată
altceva, niciodată altundeva decât aici,
în durerea ta de a fi om, dar nu piatră,
nici vultur, nici aisberg, nici libelulă.
În tăcerea ta e un cer cu îngeri vagabonzi.
În liniștea ta: legi făcute pentru zei și fluturi.
În frica ta se va ridica în curând, cu tristețe,

Aura CHRISTI

luna martie. Și tot ce înviere va fi, îți va
familiar și rece, tată al meu de aici, de pe
cel supărat pe singurătate, pe tot ce te
de moarte, sfâșietor de nepregătit.

E seară de iarnă aproape și-n jur: îngeri
cu clopoței la urechi. Lângă tine, pe pat,
zeul negru,
al felineilor, ce-și ratează, torcând, filosofiele
în aerul gânditor. Ce noian de frică resemnată
e în tăcerea ta! Măinile noastre vii se
oferindu-se vieților semitrăite din foamea
stare necunoscută, probabil, de îngeri și
precum necunoscută le este și moartea, și
Ești aproape, Tată al meu pământesc. Și
atât de aproape. Măinile tale și gândul
fără de sfârșit, amintirea trupelor de geniu ale
pubertății, legile ce ne mențin înlăuntrul, unde
tot ce e-nstrăinare devine o dictatură a Legeii.
Să fim asemeni nouă înșine, îmi spui. Să
reciproc aer, rădăcină în spaimele sfâșietor
de fecunde.

Testament

Îți voi povesti neapărat totul.
Secunde mele deja se descompun.
Cobor din lege-n Legea ne-nfrânată.
Spre mine resemnat, învins, apun.

Primește-mi suferința ca pe-un dar
și pregătește-te aceeași să rămâi.
O îngerească punte către moarte-mi
ești. Ești puntea cea dintâi.

Eu mă retrag și sunt vrăjit aproape
de-această-alunecare trist-diafană, -
un fel de somn la o răscruce destinată.
Rămâi să fii tu pentru tine însăși Ană.

Mă-ntrebi ce simt? O năruire înlăuntrul,
surpări de lumi, o-nchidere închisă
într-un clopot viu, plutind suav. Din
moarte, poate așa îți voi veni în vise.

27 Februarie 1997

Punct de sprijin

El vine în somnul meu, sprijinit
de un cântec de dor de moarte.
Eu îi trăiesc ultimele zile
ale vieții lui în vis, trează,
mai vie decât pot fi în orele
înclinate spre seară, spre-amiază.

Frica ta de mine miroase a piele
de nou-născut, îmi spune el. Frica ta de
noapte are miros de soare ce a uitat
să răsără. Dacă nu-ți mai poate fi
ascunziș trupul tău, fugi în spaimele

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Ravagiile alcoolismului (Dezintoxicările lui Julien Ospitalierul)

Către Nic Constantin

O nimfă frumoasă coz
lubea tristă-un chiparos.

Însă chiparosul, trist,
lubea dulce-un ametist.

Însă ametistul, dulce,
lubea leneș trei lăptuce.

Însă lăptucile, leneș,
lubeau pe Curcanul Peneș.

Însă, vai, Peneș Curcanul
își iubea numai motanul.

Și-astfel toți cei mai de sus
Făceau cu alcool abuz
În insula Santa Cruz:
Blues!!!

nenumite, în rana gândului meu de a nu
te putea însoți în viață în zori de zi.

Basm

Îngeri lirici trec de partea noastră.
Între noi și ei tăcerea-i trează
ca un pui de lup în clar de pândă,
ca un suflet răscolit de-o rază.

Virtutea distanței clară este.
Departele tău mi-e-n gând și vene.
Străinția ta îmi este casă,
cel din urmă vers, de Melpomene

spus, în timp ce inima alege
iar puterea de a fi ce ești
printre îngeri lirici, pasești,
pentru secol vitregi și firești,

când vom deveni fluturi sau poate
amprentă de zbor netulburat,
punte pentru zăna prea curată
și un înger clătinat.

Îngerul ușor luminat

Tu, împreună cu mama, m-ai răsărit pe mine.
Îngerul a fost de acord și-ntr-o voi a rămas.
Dar mai întâi călătorise prin toată viața mea.
Întors înapoi, în trupul meu își făcu un popas.

S-a oprit, mai întâi, în ochiul meu stâng și
mi-a dat vedere ca să mă văd înlăuntrul și
Apoi s-a mutat pe un timpan și mi-a dat
puterea de a iubi prin cântec și numai astfel de a
fi viu.

Pe urmă s-a odihnit puțin lângă o claviculă.
(Și acuma am acolo un semn de un
farmec discret.)
Și-a tras sufletul și a coborât, pe coaste, în
stânga,
aflând totul despre inima unui poet.

Ar mai fi stat îndelung, dar și-a adus
aminte ceva.
Se-ncruntase, ușor luminat, de activitatea-i
îngerească,
conservată în memoria lui de înger grav și
diștrat... Așa
stă între tine și mama, punându-și o abia
tangibilă mască.

Din volumul în lucru Cartea Zidirii

O vocație insuficient fructificată

DE colegul meu de breaslă Gabriel Dimisianu mă leagă vechi și statornice relații de amicitie. Ne-am cunoscut prin 1958 și în 1959 am devenit colegi la secția de corectură a *Gazetei literare*. El era acolo mai vechi și angajat definitiv iar eu ajunseseam, prin bunăvoință, împreună cu prietenul Al. Săndulescu, după ce fusesem dat afară („dosar încărcat”) de la E.S.P.L.A. Era, acolo, o echipă de „corectori de mare viitor” (Matei Calinescu, Modest Morariu, Gabriel Dimisianu), cărora ne alăturaserăm noi doi, nou veniți. Până la urmă, după vreo cinci luni de „muncă voluntară” (în loc de salariu, ni se dădeau colaborări, plăți fiind, deci, pentru recenziile scrise) ni s-a comunicat că nu putem fi angajați, deoarece refuză să ne semneze transferul secretarul cu Cadrele al Uniunii Scriitorilor, prozatorul, pierdut în negura uitării, dl. Aurel Mihale. Dar acele luni de hamalic comun pe spalturile încă umede ne-au apropiat. Am rămas prieteni, cred buni, și împreună, în anii grei ai ceaușismului, colaboram la dărîmarea cutărîr idioțenii ale momentului, scriind articole sau cronici după o strategie bine pusă la punct. Ne vedem, azi, săptăminal, la *România literară*, unde prietenul Gabriel Dimisianu lucrează iar eu colaborez, de prin 1982, cu o rubrică de „Cronică a edițiilor”. Îl stimez mult pe acest coleg al meu de breaslă, discret peste măsură, acid în aprecieri, cu o ironie niciodată domolită, activ în alcătuirea revistei literare cea mai importantă din țară la care trudește, iată, de peste patru bune (și grele) decenii. Am regretat mereu că nu scrie cît s-ar cuveni și cît îl îndreptățește vocația. Realitatea este că prietenul meu are elaborația grea și simte nevoia acută de răgaz (nu numai sufletească) și de abstragere pentru a scrie un studiu mai de amplitudine. Cred că o mărturisire a sa despre sentimentul inhibitor încercat la scrierea unui studiu despre opera lui Panait Istrati e valabil pentru întregul efort creator al criticului („... apăreau în mine rețineri, blocaje, o inhibare care mă făcea să renunț, să amin, oricum, pentru altă dată”). Și e păcat. Pentru că dl. Gabriel Dimisianu nu este numai un critic de întâmpinare de verificată competență dar și un veritabil, fin istoric literar... Volumul pe care l-a publicat recent la Editura Eminescu, *Clasici români din secolele XIX și XX*, o dovedește cu prisosință. Aici criticul a adunat (într-o nouă ediție) numai studiile de istorie literară scrise de-a lungul a două-trei decenii. Și chiar dacă nu aflăm, în volum, o panoramă despre aceste două fundamentale secole pentru literatura română, studiile din sumar dau, nu o singură dată, măsura valorii unui potențial creator insuficient folosit.

ACESTE studii, pe care mărturisesc că le-am recitat cu plăcere, interes și folos, deși sînt la origine, cele mai multe, prefete la ediții, sînt veritabile exegeze, cu observații relevabile. Și mai toate aceste studii comentează opera unor scriitori și critici literari fundamentali: C. Negruzzi, Ghica, Caragiale, Maiorescu, Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil

Petrescu, Panait Istrati, Mircea Eliade, Calinescu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Perpessicius, Vladimir Streinu. Bine cu totul se simte criticul, se observă de îndată, în spațiul literar al secolului al XIX-lea. Probe elocvente sînt studiile despre Negruzzi-bătrînul, Ghica, Caragiale și Maiorescu. E fină și dreaptă observația din studiul despre Negruzzi că, atunci, la 1840, epicitatea obiectivă o aflăm la moldoveanul autor al nuvelei *Alexandru Lapușneanu*, pe cînd lirismul (în proză, desigur) poate fi constatat la munteanul Bălcescu (de pildă, în *România sub Mihai Vodă Viteazul*). Epic e și moldoveanul Asachi în, cred, catastrofalele sale nuvele născute moarte, din care nu rămîne nimic. Chiar un muntean ca Odobescu mărturisea, în 1860, că, pentru proza sa, l-a avut ca model de obiectivare pe Negruzzi. Apoi, cum se știe, predispozițiile s-au inversat, lirici și sentimentali devenind moldovenii iar muntenii creatori de proză obiectivă. Bine e pusă în valoare, în acest studiu despre opera literară a lui Negruzzi, atmosfera contrastantă a epocii, cu înfruntarea și coabitarea antinomică dintre vechi și nou, după cum binevenită e reconstituirea temei fiziologiilor la scriitorii timpului, într-o vreme cînd le-au frecventat asiduu. Dar, poate, și mai interesantă e relevarea citadinismului în proza lui Negruzzi și a celei din epoca sa. Și această observație cheamă în memorie, o face și autorul studiului pe care îl comentez, faptul știut că, spre sfîrșitul secolului și primele două decenii ale veacului nostru proza românească a fost invadată (numai datorită sămănătorismului?) de tematica rurală, singura socotită specific autohtonă, blamîndu-se orașul impur, peștiș și peisaj uman și, de aceea, instrăiat și ne sau chiar antinațional. În analiza literaturității operei lui Negruzzi (ca și a fizionomiei tematiche) sînt fructificate bine, chiar copios, observațiile lui Vianu din *Arta prozatorilor români*. Și e bine pentru că, de obicei, istoricii literari neglijează acest zăcămint, în favoarea altora, chiar cînd sînt mai puțin fertile. Bun e studiul despre opera lui Ghica, un autor la care, mărturisesc, țin foarte mult. E evidențiată influența lui Negruzzi, în plămădirea unei proze de creație obiectivă. Și asta în spațiul unor scrieri memorialistice (mai ales *Scrisori către Vasile Alecsandri*), prin structură, aparținînd literaturii de tip subiectiv. („De cîte ori, îi scria Ghica prietenului său Alecsandri, rup foi întregi, fiindcă nu găsesc în memoria mea sau în însemnările mele, științele ce-mi trebuiesc pentru elucidarea faptelor ce voiesc să-ți povestesc? Mie nu-mi este iertat să scriu decît numai atunci cînd pot spune un adevăr, și a cunoaște adevărul și a-l spune nu e lucru lesne”). Faptele, trage încheierea dl. Gabriel Dimisianu din această mărturisire de verism, prevalează „interpretării” în memorialistica lui Ghica. Cu toate acestea, în amintirile lui Ghica, adesea interpretările (recrearea atmosferei) intră în contradicție cu realitatea faptelor. Am verificat aceasta, cînd, în 1965, scriind cartea (în colaborare cu dl. Ion Cojocaru) *Falansterul de la Scăieni*, am luat portretul lui Ghica *Teodor Diamant* drept sursă documentară, cum procedaseră înaintea mea alți

cercetători (Dimitrie Popovici, Gromoslav Mladenatz etc.). De pildă, Ghica relatează, în acel altfel memorabil portret, că la Paris Charles Fourier l-ar fi întrebat ce face Diamant în țară și a trebuit să-i dea „cu lacrimi în ochi” știrea tristă că acesta a murit. Scena e vădit imaginată de memorialistul Ghica, ea neputîndu-se întîmpla în realitate, de vreme ce Fourier a murit în 1837 iar Diamant de-abia în 1846. Și mai sînt destule alte erori în portretul despre Teodor Diamant, lucrat cu multă culoare de Ghica, în care au căzut în capcană cercetătorii care au luat drept literă de evanghelie datele comunicate de scriitor. Să mai adaug, cu titlu de reproș, că scrierea lui Ghica *Convorbiri economice* e departe de a fi, cum afirmă dl. Gabriel Dimisianu, „un tratat de economie politică”. Demn de toată atenția e studiul despre opera lui Caragiale, surprinsă în trei dintre ale sale ipostaze: comediile, momentele, povestirile. E dreaptă observația despre impardonabila eroare a lui Lovinescu de a nu-l fi prizat pe Caragiale dramaturgul, considerînd că piesele sale, prea legate de actualitate, ar fi fatal sortite perisabilității. Lovinescu a greșit însă, tot fatal, că în pledoariile sale antisămănătoriste despre necesitatea citadinizării nu s-a prevalat de proza scurtă a dramaturgului („Momentele”), în întregime citadină. Și tot o eroare gravă de apreciere a marelui critic, adaug eu, e faptul că a putut asemui șchioapele proze căznite ale lui Gh. Brăescu cu „Momentele” lui Caragiale. Inteligență este observația că diformitățile morale ale eroilor din comediile lui Caragiale nu provoacă cititorilor (spectatorilor) repulsie, nu indispun privirile cu realitatea detracării lor nelimitate. Dimpotrivă, le citește (privesc) cu un real sentiment al implicării. E păcat, îndrăznesc a crede, că n-a apelat cît s-ar fi cuvenit, în comentarea operei lui Caragiale, cu deosebire a „Momentelor”, la eseurile, vestite, ale lui Ralea, care observase că prin proza scurtă a dramaturgului el este cel mai național scriitor român. Și aceasta tocmai pentru că surprinde orașul, cu eroii săi. Era, cred, în această apreciere a lui Ralea, o polemică implicită cu sămănătorismul ruralizant. Aprecierea, cred, se extinde bine și asupra secțiunii povestirilor lui Caragiale, unde - are dreptate dl. Gabriel Dimisianu -, mediul nu mai este orășenesc, dar, lucru ciudat, mai toți eroii sînt totuși orășeni ca proveniență (hangii, negustori, preoți), țărani fiind puțini și necaracteristici. Iar, de pildă, *Două loturi* e, cum se știe, o proză orășenească prin excelență. Bună e ideea d-lui Dimisianu de a apropia prozele așa-zicînd orientate de cele ale lui Sadoveanu cu aceeași tematică. E un punct de vedere inedit, care merită relevat. Atenția se cuvine acordată studiului despre strategia lui Maiorescu în calitatea sa de critic literar. Dl. Dimisianu se referă la evocarea despre Leon Negruzzi făcută de Maiorescu în 1890, cînd stabilea că elementul care a determinat spulberarea atmosferei din Junimea ieșeană a fost pătrunderea, în această societate care fusese „un vis al inteligenței libere”, a acțiunii practice. Dar acest element al acțiunii practice a intervenit încă în 1871, cînd Junimea (inclusiv Maiorescu), a acceptat oferta

GABRIEL DIMISIANU

Gabriel Dimisianu, *Clasici români din secolele XIX și XX*. Editura Eminescu, 1996.

de a intra în politică. Să fi fost, deci, vechia Junime ideal alcătuită numai din 1864 pînă în 1871? Nu cred. Deși pe principiul separării sferelor de activitate e așezată toată critica lui Maiorescu, vechia Junime, în formula ei socotită contemplativă, a durat mai mult decît șapte-opt ani. Dar în 1890, cînd scrie Maiorescu acea splendidă pagină evocatoare, vechia Junime ieșeană era, într-adevăr, o realitate apusă. Maiorescu o părăsise în 1874, cînd se mutase la București, de prin 1877-1878 a înființat Junimea bucureșteană iar în 1885 se mută la București și Iacob Negruzzi, luînd cu el *Convorbirile literare*. Și opinia că există o strictă separare a sferelor între cele două faze ale strategiei critice a lui Maiorescu, prima, pînă în 1872 (*Direcția nouă*), polemică și a doua, de după această dată, afirmativă ar trebui, și ea, amendată. De fapt, sferile se încrucișează binișor și în acest plan. Lupta lui Maiorescu în numele apărării adevărului desconsiderat în toate palierele culturii și ale spiritului public a fost judicioasă și, dincolo de etape, de fapt a continuat. Și nu cred în opinia că în faza a doua a criticii maioresciene, cea afirmativă, ea a devenit analitică (studiile despre Eminescu, Caragiale, referatele academice pe marginea unor volume ale lui Sadoveanu, Goga etc.). De fapt, vorba lui Calinescu, Maiorescu n-a avut niciodată plăcerea analizei critice, încît, de fapt, (aveau dreptate Lovinescu și Calinescu) întemeietorul criticii de tip analitic („lungi analize de opere”) a fost Dobrogeanu-Gherea.

AȘ mai fi voit să mă opresc pe larg la tezismul roussseauist al lui Sadoveanu (despre care am scris un studiu în 1970), bine pus în evidență de dl. Dimisianu cînd comentează două scrieri din 1928 (*Demonul tinereții* și *Uvar*), despre estetica necrutării și a trăirii morbide la eroii Hortensiei Papadat-Bengescu, despre erosul lui Camil Petrescu ca dialectică a pasiunilor, despre citadinismul prozei lui Rebreanu, care îl continuă, de fapt, pe Caragiale, despre observațiile autorului al cărui volum îl comentez că *Maitreyi* e o izbindă a literaturii neobișnuitului (eu îl socotesc un roman de statură mediană), în sfîrșit despre atentele observații referitoare la critica lui Calinescu, Pompiliu Constantinescu, Cioculescu, Perpessicius și Vladimir Streinu. Dar n-o pot face cît mi-au fost intențiile. Aș vrea - sînt nevoit - să închei, subliniînd, încă o dată, regretul că bunul meu coleg de breaslă, dl. Gabriel Dimisianu, n-a scris mai mult, adică pe măsura aptitudinilor sale critice care, iată, în acest volum de istorie literară, se dezvăluie atît de fericit.

O scrisoare de la Paul Goma

Paris, 7 martie 1997

Către redacția revistei
România literară, București

Numărul 8 din 24 februarie 1997 al *României literare* a publicat textul *Prăbușirea unei statui*, semnat: Alex. Ștefănescu. În virtutea dreptului la replică vă rog să inserați cele ce urmează:

Mai întâi câteva citate din textul indicat:

„A fost întotdeauna nevoie de Paul Goma. În mod special în timpul lui Ceaușescu”.

„(...) diferiți comentatori s-au grăbit să-l considere «un Soljenițan român», iar după ce scriitorul s-a stabilit la Paris și Securitatea (...) a început să-l denigreze, foarte mulți «voluntari» i-au apărut prestigiul. În jurul statuii lui Paul Goma au făcut de gardă tot felul de scriitori, unii dintre ei reprimându-și spiritul critic pentru a salva o legendă”.

„O vreme autoritatea morală a lui P.G. a rămas neștirbită (...) Treptat însă, mai ales datorită fragmentelor de jurnal publicate în diferite reviste, a început să-și facă loc ideea că scriitorul este mai mult vindicativ decât justițiar și că mai și manifesta o suspectă predilecție pentru vulgaritate. Această impresie este definitiv și dezastruos confirmată de Jurnalul publicat acum (...)”.

„Dărâmatorii de statui nu și-au atins scopul, dar statuia însăși, din cauza unui secret viciu de structură, se prăbușește singură, se sfărâmă, se transformă într-un morman de moloz”.

„(...) o neconținută diatribă la adresa contemporanilor, acuzați de săvârșirea unor fapte infamante și caracterizați în termeni insultători, foarte asemănători cu cei folosiți de C. V. Tudor în *România Mare*...” (s.m. P.G.)

„(...) P.G. omite sistematic ceea ce este frumos și nobil în biografia unor scriitori. Să spui despre Nichita Stănescu, unul dintre exemplarele umane splendide pe care le-au dat lumii români, că «a mâncat câcat» și să nu vezi nimica în viața lui înseamnă în mod sigur să minți”.

„Credibilitatea textelor este subminată de faptul că aproape toate reproșurile lui P.G. se referă la modul cum s-au comportat personajele respective față de el însuși. Dacă i-au dat sau nu atenție într-o anumită împrejurare, dacă i-au telefonat când au fost la Paris, (...) dacă l-au citat într-un articol, dacă i-au recunoscut prioritatea în practicarea disidenței etc. Din acest punct de vedere, Jurnalul se înfățișează ca documentul unei vanități maniacale. *Întreg volumul doi, de pildă, cuprinde fierberea autorului în suc propriu în perioada în care așteaptă ca Bujor Nedelcovici să-i dea telefon în legătură cu înființarea unei asociații a scriitorilor români din Franța. Intrigat, obsedat că nu este luat în considerare, marele erou, pe care ni-l închipuim preocupat de soarta umanității, îi consultă, în privința «tăcerii» lui Bujor Nedelcovici, pe toți cunoscuții, comentează faptele acestuia cu insistență și minuția unei femei bărfitoare de joasă extracție, se vâcărește, penibil, pentru tot felul de suferințe morale închipuite. Presupunerea, liniștitoare, a Monicăi Lovinescu că este vorba pur și simplu de o neglijență fără semnificație, nu are darul să interzică delirul inchiizitorial*” (s.m. P.G.).

„(...) Dezamăgitor este și modul în care Paul Goma își privește indeletnicirea de scriitor. *Numără mereu paginile scrise, ține o evidență a referirilor din presă la aceste cărți* (s.m. P.G.). Un mes-

chin principiu cantitativ și nu o înțelegere mai înaltă a menirii scriitorului îi ghidează aprecierile. *Că să nu mai vorbim de faptul că autorul jurnalului îi trece pe lista neagră pe toți cei care nu-l laudă, fără să întrebe dacă nu cumva este el lipsit de talent...*” (s.m. P.G.)

„Laszlo Alexandru se înșală profund când afirmă că Paul Goma va fi cândva «marele model al nostru». Nu va fi, a fost. Iar Editura Nemira trebuie să-și treacă la capitolul pierderi publicarea Jurnalului, chiar dacă din punct de vedere financiar a dat o lovitură. Bani au importanță lor, dar are importanță și modul cum sunt câștigați. *Lumea civilizată nu-i aprobă, de exemplu, pe cei care își fac o sursă de venituri din traficul de droguri sau din prostituție...*” (s.m. P.G.)

O primă observație:

Semnatarul textului din *România literară* nu mă cunoaște și nu cunoaște scrierile mele - cu atât mai puțin *Jurnalul* - despre care se rostește cu o perfectă, cu o deplină suficiență - iată de ce:

Cei care mă știu îmi știu și „defectul” de a nu contesta judecățile cronicarilor literari. Firește, nu-mi fac plăcere opiniile defavorabile despre o carte sau despre întreg scrisul meu, dar nicidecum nu am respins cronicile și nu i-am atacat pe cronicari. Așadar este neadevărată afirmația semnatarului din *România literară* că m-aș frământa pentru că nu am fost citat într-un articol, ba chiar i-aș trece „pe lista neagră pe toți cei care” nu mă laudă.

Vrea exemple? Chiar el, cel ce a scris defavorabil despre romanul meu, *În cerc* - ei și? Mi-am pierdut somnul pentru că nu i-a plăcut lui o carte? Dreptul lui cel mai sfânt să nu-i placă - nici un scriitor nu-l poate obliga pe un critic să-i „jubească” scrierile.

În cazul de față însă este vorba despre *altceva* și nu am strict nici o vină că semnatarul cronicii a ieșit din bătaură (era să scriu: „ghetoul estetic”) și a abordat cu mijloace improprii, necunoscute lui o altă categorie - anume *adevărul*.

Ei, da: orice ar zice-scrie semnatarul cronicii din *România literară*, există chiar și adevăr, nu doar frumos. Cu atât mai vădit, cu cât obiectul cercetării sale este un *jurnal*, în care personajele sunt *persoane*.

A doua observație sau despre o descoperire încă acoperită în România: citatul

În toată lumea, chiar și în Albania, când cineva afirmă ceva despre o carte - fatal: acel ceva care e scris negru-pe-alb - își sprijină aserțiunea pe *citat(e)*.

Semnatarul cronicii la *Jurnalul* meu produce două:

- „un Soljenițan român” și
- „a mâncat câcat” (Nichita Stănescu).

Despre cel dintâi nu am ce comenta. Despre al doilea:

Pe Nichita Stănescu l-am considerat un fel de Gioconda: inutil să mai spun și eu că era frumos, că era talentuos, că era generos etc... - toată lumea știe acest lucru. Cum nu mă simt deloc obligat - chiar dacă și eu cred în calitățile mai sus enumerate ale poetului - să repet aceleași laude, am rostit un *alt adevăr* despre Nichita Stănescu, anume: poetul nu avea coloană vertebrală, a scris volumul... roșu de rușine *Roșu vertical* și multe alte articole de *Știința*, în care lauda tirania și-l proslăvea pe tiran. Cât despre „citatul” produs de semnatarul cronicii: dacă pretinde că cel vizat era „unul dintre exemplarele splendide pe care le-au dat lumii români”, apoi ar fi trebuit să știe, până la vârsta și la experiența de o viață intru apărarea virginității constitutive a

lui G. Calinescu: în fapt, este un citat... din Nichita însuși, el făcea „teoria mâncării căcatului cu linguriță de argint” (și o repeta până la sașietate) - ca să dea de înțeles că este... boer și în asta (de parcă, ori cu polonicul, ori cu lingurița de argint n-ar fi avut același miros - și aceeași semnificație materia în chestie)...

Criticul literar cu același nume nu folosește *citatul* (de pildă, pentru a indica „lista neagră” pe care aș fi alcătuit-o) - iar când o face, nu știe de unde vine, la ce slujește, nici cu ce se mănâncă (am exemplificat mai sus).

A treia observație sau: Despre „rezumat” - care, după cum ghilimelele indică, nu este nici rezumat, ci...

Criticul literar cu același nume nu folosește citatul (*citatul* fiind fructul *cititului* - operație din cale-afară de istovitoare pentru cronicarul *României literare*). De aceea el „rezumă” - însă și acest termen este impropriu, fiindcă rezumatul este un condensat tot dintr-o lectură. Criticul literar al *României literare* nu citește, apoi... *scrie ce i se năzare*.

Dovadă că semnatarul textului nu a citit *Jurnalul* (nici o supărare! - în care caz, de ce scrie despre ce nu știe?) o constituie penultimul citat - cel ce începe cu „Credibilitatea textelor...” și se încheie cu „... delirul inchiizitorial”.

Cronicarul a transmis „înțelegerea” lui, specială, cititorilor: „fiertul în suc propriu”, „obsedatul că nu este luat în considerare”, fiind... Goma!; cine îl liniștește pe agitatul Goma? Citez cununa criticii literare, de tip *România literară* - cea care începe cu o normală lectură a unui text normal:

„Presupunerea, liniștitoare, a Monicăi Lovinescu că (treacă de la noi: ce mai contează *cu-că-ul!* - n.m. - P.G.) că este vorba pur și simplu de o neglijență fără semnificație, nu are darul să interzică delirul inchiizitorial” - am închis citatul.

Pentru întâia oară mă văd silit să „explic” ce am scris într-o carte - o fac pentru bietul om care a scris cronică la *Jurnal*, *fără să fi citit Jurnalul*:

După cum toți cititorii normali vor fi înțeles, răsfoind „întreg volumul doi”: persoana care era agitată, neliniștită, obsedată de tăcerea lui Nedelcovici, care le-a... agitat pe celelalte persoane, ba chiar le-a isterizat, prin spaima ei de „un complot” pus la cale de Tepeș și de Breban - a fost, nu Goma, ci, ca să zic așa, din contra: Monica Lovinescu. Goma, săracul, împreună cu Marie-France Ionesco, Alain Paruit, Rodica Iulian, Oana Orlea au încercat s-o calmeze, să-i alunge spectrul „complotului”. Dacă au reușit sau ba - asta este cu totul altă poveste.

Da, dar ceea ce este limpede pentru ultimul cititor nu este măcar accesibil profesionistului semnatar al „cronicii”.

Penultima observație: Cronicarul României literare nu este singurul critic care vorbește/scrie despre cărți pe care nu le-a citit

M-am mai exprimat despre mulți, prea mulți scriitori români care, după ce au primit învoire de la Brucan să fie liberi, au început să practice gazetăria după exact aceleași criterii pe care le vestejea Caragiale, cu mai bine de un secol în urmă, spunând: jurnaliști ignari scriu pentru cititori ignoranți (adevăratul citat este mult mai... ca la *România Mare*, ne-ar explica, pe urmele lui Liiceanu, semnatarul cronicii din *România literară*).

Din nefericire, chiar și scriitorii care continuă să facă gazetărie literară (unde, regula elementară: *să citești cărțile comentate*) o practică în aceeași manieră ca și gazetăria „politică”.

În ultimele două luni am întâlnit 4 (patru) astfel de cazuri:

1. *Nicolae Breban*, la o Serată TV (volumul, transcris de Iosif Sava, a apărut la Polirom, 1996), întreb de ce îl „face” pe Șelmaru un simplu activist?, răspunde:

„Eu nu l-am citit, dar n-a rămas nimic din cărțile lui...” (*vol. citat p. 94*);

2. *George Pruteanu*, la lansarea *Jurnalului* meu, după ce explică: „nu am mai recitat, ca să nu mă montez - textul [l-am citit] prin bunăvoința editurii - pot să dezvălui? - citisem șpaltul cu un an în urmă...” etc. etc., afirmă hotărât: „[Goma] îl numește pe Gabriel Liiceanu (...) un Leonte Răutu al acestor vremuri”.

Firește, și Pruteanu, român d-al nostru, din bobor, povestește ce i se năzare, - nicăiri în *Jurnal* nu există comparația denunțată de hagiograful lui Petru Canaliu, de slujnicarul lui Cristoiu, de dilemizatornicul stahanovist al Plesului (oricine poate căuta, la Index, referința Răutu: n-o va găsi). „Comparația” este o invenție... inventată în urmă cu doi ani de același Pruteanu, în cronică din *Dilema* la volumul meu *Scrisori întredeschise*, Biblioteca Familia 1995, interpretând tot așa - aiurea, la năzareală - următorul pasaj (citez din *Scrisoarea către Gabriela Adameșteanu* din 18 nov. 1993 - p. 544):

„(...) Acesta fiind *fondul problemei* din textul meu publicat în *Timpu*: distrugerea cărților, nu din dispoziția lui Chișinevski-Răutu-D. Popescu-Dumnezeu-Suzana Gâdea și alți comisari urând cartea precum și pe făcătorii de cărți - ci din a unor scriitori, conștiințe ale nației, cărturari ei înșiși: Marin Sorescu, Gabriel Liiceanu”.

Dacă aș fi vrut să-l compar pe Liiceanu cu cineva, nu m-aș fi oprit la Răutu: nu-i seamănă; aș fi ales-o negreșit pe Suzana Gâdea, nu?

3. Ultima, cronologic - dar nu cea din urmă: la Serata TV din 22 februarie '97, *Gabriela Adameșteanu* și *Andrei Comea*, deși au declarat de la început *că nu au citit Jurnalul*, au trecut la *atacarea lui*, făcându-l vinovat pe autor de... bătaia pe care a îndurat-o Monica Lovinescu în 18 noiembrie 1977 de la securiști - astfel:

G. Adameșteanu: „în momentul când Paul a fost scos de aici, cu niște sacrificii foarte mari (...), aceasta s-a făcut aproape cu prețul vieții Monicăi Lovinescu”;

A. Comea: „Ea a fost lovită atunci de un agent de securitate pentru că intervenise, făcuse o campanie, orchestrase o campanie întreagă pentru liberarea lui Paul Goma...”

Nu doar luări-razna, ci acuzații, pe cât de grave, pe atât de iresponsabile: făcând legătură între „scoaterea” mea din România (nu a fost nici o scoatere, n-am fost cumpărat, ci doar amintit mereu de presa internațională) și agresiunea împotriva Monicăi Lovinescu, acești „directori de conștiință” dezinformează (cu bunăștiință), concluzia telespectatorului neputând fi alta decât: Goma este complice al Securității!

Finalul cronicii:

„Bani au importanță lor, dar are importanță și modul cum sunt câștigați. Lumea civilizată nu-i aprobă, de exemplu, pe cei care își fac o *sursă de venituri din traficul de droguri sau din prostituție*” (subl. m. P.G.)” este definitoriu pentru lipsa de profesionalism (dramatică - deocamdată doar hilară) a cronicarului și pentru... ne vulgaritatea *României literare*.

Eh, Nene Iancule, Nene Iancule, cum devii din ce în ce mai actual...

Paul Goma

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(IX)

DOCUMENTELE acestei cărți nu-i prea ajută pe membrii așa-zisei „direcții naționale”. Firește, nu surprind dovezi despre demersurile lor, personale ori de grup, de a lovi în cei care nu se lasau legați în urma păgubosului car al național-comunismului la care trăgeau ei. Pe unii dintre noi nu-i pot surprinde nici dovezile despre folosirea informativă și chiar operativă a unora dintre ei, atât de Securitate, cât și de *Poliția de Partid*. Dar sinuoasa evoluție a relațiilor dintre acești oameni, harta sentimentelor reciproce dictată doar de interese murdare, acest itinerariu al alunecării în definitivă mizerie morală trezesc un soi de amuzament, deși unul destul de trist. Căci, până la urmă, e vorba de spectacolul terifiant al unor degradări morale, de prăbușirea sub orice limită.

Una din victimele acestui proces tulburător este dl. Mihai Ungheanu. La începuturile carierei sale, stârnea multe simpatii. Oameni ca M.R. Paraschivescu și Marin Preda vedeau în el un câștig pentru lumea „celor de bine”. Textele sale indicau un excelent cunoscător de ideologii culturale, un polemist sobru și cu atât mai eficient, un curaj matur asumat. Omul era exact. Nu cucerea prin farmec, ci prin încrederea pe care o inspira. De aceeași vârstă cu el ori mai tineri, mulți dintre noi i-au devenit prieteni. Printre ei - eu însumi. L-am făcut făcând foarte mult bine. L-am văzut făcând mult rău. Domniei-sale i se datorează, în mare măsură, aducerea unor scriitori ca Marius Robescu, Cezar Ivănescu, Mircea Dinescu și subsemnatul la revista „Luceafărul”. Dar tot d-lui Mihai Ungheanu i se datorează, în cea mai mare parte, și dezastrul revistei. Acel ne-

fericit și lung episod a început când dl. Ungheanu a crezut că toți noii suiți pe puntea revistei trebuiau să devină instrumentele pariurilor pe care și le asumase de unul singur, ale datoriilor pe care le contractase tot personal față de organe, organisme, persoane, grupuri de interes, găști etc. Deriva revistei ilustra fidel naufragiul ideologului ei de serviciu, devenit unul din sumbrii *idiocrați* culturali ai „Epocii de aur”. Ultimii ani ai dictaturii Ceaușescu l-au fixat pe dl. M. Ungheanu în galeria politrucilor culturali de cea mai tristă amintire. Am regretat profund acest dezastru, mai ales pentru că nu putusem face nimic spre a fi evitat sau măcar atenuat. Victima nu mai avea urechi de auzit. Ochii săi sticloși priveau fix spre o himerică sarcină supremă. Azimutul fusese luat, asumat fără șansă de apel.

În acest volum, dl. Mihai Pelin nu și-a propus să comenteze *când, cum și de ce* s-a rupt fibra morală a unor oameni. Tot ce ne oferă sunt documente. Printre ele - un substanțial capitol intitulat *Note* - care poate fi considerat, din multe motive, excepțional.

În 1970, se presupunea că dl. M. Ungheanu este un critic literar ce sprijinea deschiderea ferestrelor - un descuiat, adică. Documentul cu numărul 8, strict secret, din 13 ianuarie, ne vorbește însă de un alt M. Ungheanu - conservator, alarmat de ce s-ar alege de socialismul românesc, dacă ferestrele ar fi cu adevărat larg deschise. Este o rea-vestire - câteva propoziții au darul să anunțe sinistrul politruc de mâine.

Referindu-se la publicul ce primise cu mare căldură și interes *Reconstituirea* lui Pintilie, M. Ungheanu considera că: „*acest public nu simpatizează cu organele de stat și acest lucru este periculos. El concluzionează că filmul poate*

deveni periculos, dacă masa îl receptează ca atare.” Mai mult chiar: „*Mihai Ungheanu, critic literar, etichetează filmul drept odios, care aduce deservicii construcției socialiste.*”

Iată și cum cataloga M. Ungheanu un supporter activ al *Reconstituirii*, om ce avea să-i fie în atâtea rânduri, coleg de „direcție națională”: „*iar pe Adrian Paunescu, care face filmului o reclamă elogioasă, un exaltat iresponsabil.*” Peste cincisprezece ani, la 10 septembrie 1985, într-o notă semnată de sursa „Dan”, M. Ungheanu reapare într-un grup de literați care numai păreri bune despre colegul lor de „direcție națională” nu împărțeau: „*Ungheanu, Neacșu și Ciobanu au fost și ei la Neptun și au participat la discuții despre abuzurile lui Adrian Paunescu, însă mai prudenți decât Fănuș Neagu, desigur dezaprobandu-l și ei.*”

Tot după cum bătea vântul „direcției naționale”, M. Ungheanu era fie prietenul, fie dușmanul colegului de „direcție” Eugen Barbu. În documentul cu numărul 72, din iunie 1975, printre numele unor scriitori ce aveau o foarte proastă impresie despre E. Barbu apare și numele lui M. Ungheanu: „*Despre Eugen Barbu, majoritatea comentariilor sunt negative, fiind considerat un domn cu idei prea categorice, părtinitor cu grupul său, atribuindu-i-se responsabilitatea declanșării recentelor măsuri de limitare a veniturilor scriitorilor, tocmai prin obținerea câștigurilor personale fabuloase, ce-l plasează în rândul milionarilor. S-au făcut referiri negative și legate de proprietatea pe care o are la Poiana Țapului (vilă), precum și de obținerea câștigurilor sale nu din lucrări fundamentale, ci din tantieme sau terorizarea adversarilor.*”

Terorizarea adversarilor? Cu sprijinul

nul cui, dacă nu al Securității și, mai ales, al *Poliției de Partid*.

Securitatea și *Poliția de Partid* au încercat - uneori reușind, alteori nu - să folosească tocmai acest caracter duplicitar al relațiilor dintre unii membrii ai neoproletcultismului. Sinuoșitatea relațiilor existente între Eugen Barbu și Adrian Paunescu a constituit o mană cerească pentru asemenea manevre. Iată ce spune documentul cu numărul 203, strict secret, din 20 februarie 1981: „*Se dețin date că, recent, scriitorul Eugen Barbu a confiat unei persoane din anturajul său că i s-ar fi sugerat - nu a precizat de către cine - să publice în revista Săptămâna, simultan, atât poeziile patriotice, revoluționare ale lui Adrian Paunescu, cât și pe cele cu conținut interpretabil care contravin politicii partidului, fără alte aprecieri și comentarii, spre a lăsa opinia publică să desprindă concluziile necesare. Se scontează că, în acest fel, s-ar face o demascare completă a caracterului duplicitar al lui Adrian Paunescu și a tendinței sale de parvenire pe orice cale. Se afirmă că Eugen Barbu a refuzat să se angajeze la o astfel de acțiune, deși nu este de acord cu atitudinea prezenta a celui în cauză, care, până la Congresul al XII-lea al P.C.R., a scris mult pe teme de actualitate, exteriorizând, uneori până la exagerare, atașamentul său față de politica partidului și statului nostru, sperând să ocupe funcții importante pe această linie.*”

Atât alte documente, cât și presa timpului arată că, atunci când interesele personale erau mai puternice decât cele de gașcă, unii membri ai temutei „direcții naționale” n-au refuzat, totuși, să se lovească reciproc: uneori chiar sub centură.

O revistă: „PRIETENI”

PE durata anului trecut, o nouă revistă de o structură aparte a apărut în România. *Amici* e un mensual italiano-român, editat de Fundația Culturală „Amici” din Cluj și al cărui director este criticul Laszlo Alexandru. Cele patru numere deja editate încearcă să se înscrie în linia impusă de editorialul primului număr - *Pereché „Amici”*: „Ci proponiamo di contribuire, per quello che sarà nelle nostre possibilità, allo sviluppo dei legami tra l'Italia e la Romania, alla diffusione della cultura italiana nel nostro paese. La rivista sarà scritta integralmente da studenti liceali (e si rivolgera soprattutto alla stessa categoria di lettori), pur avendo come direttore un insegnante.” (Laszlo Alexandru)

Și, într-adevăr, dincolo de acest prim număr, *Profesorul* Laszlo Alexandru lasă ca elevii să-și construiască revista așa cum cred de cuviință. Și asta nu strică. Ba dimpotrivă. Șovăielnici și „școlari” la început, „Prieteni” ajung ca în numărul patru să ia poziție critică și să infiereze un... plagiat. „Un eveniment neplăcut ne-a determinat să scriem acest articol. Delia Grigore din

Cluj, fostă elevă a liceului nostru (Liceul „G. Barițiu” din Cluj), a tradus în italiană poezia *Liniște* de Lucian Blaga și profitând de încrederea celor din jur s-a declarat drept autor al ei, fiind chiar premiata. Întâmplarea a făcut să fie descoperită în cele din urmă.

Mulți nu știu ce înseamnă a plagia și de ce nu trebuie încălcat dreptul de autor. Prin prezentul articol, vom încerca să definim această noțiune și urmările ei.” (*Plagiatul*, Carmen Horja și Miruna Medrea)

În același număr, un articol în italiană demonstrează fără putință de tăgadă plagiatul - *Un plagio romeno-italiano*, de Gilda Ghinoiu. Dacă mi se permite o mirare: este extraordinar cum vreme de trei ani nimeni, dar nimeni, nu a remarcat că este în fața unui plagiat.

Mai găsim în „Amici” și poezii, proză, interviuri (în italiană sau în română), concursuri și chiar... modă, articole care dau viață acestei publicații ce se dorește (mi se pare mie) a nu fi (până la urmă) numai una a liceenilor.

George Șipoș

Barbu BREZIANU

Dojana lui
Anton Pann

Vers votiv

Nu-i mintos a tot strica
Nu-i frumos a fărîma
Să destrami fără început
Ceea ce Domnul a făcut.

De vrei tot ca să dureze
Turnuri ca și metereze
Cățarate zeci de caturi
În calupi, în mii de straturi
- Fă-le zău în altă parte
Să cruțăm - de se mai poate -
Cele ziduri în etate:

Să cruțăm sura Cetate!

Ierusalime Ierusalim

- spre tine vin să mă închin
precum seniorii cruciați
în fiare înzăuați
purțînd lănci-lumînări
din izvodite călimări.

Ierusalime Ierusalim

- spre tine vin de mă închin.

Aspir spre al tău Regat
de îngeri înstelat.

File de jurnal -

În iulie 1944, Anda Boldur sosea la Paris. Abia împlinise 20 de ani. Pasionată de literatură și sculptură, absolvise simultan Liceul „Doamna Oltea” și Institutul de educație pentru fiice de ofițeri, „Regina Maria”, al Fundației „Regele Ferdinand” din Iași, apoi se căsătorise cu scriitorul și diplomatul Iosif Igiroșianu pe care, în plin război, Ministerul de Externe îl trimisese în Franța ocupată, cu misiunea secretă de a stabili contacte cu guvernul din exil al Generalului de Gaulle. Impresionată de cultura, inteligența și maturitatea de gândire a frumoasei românce, înalta societate pariziană a primit-o cu brațele deschise. La indemnul Elenei Văcărescu, a început să noteze totul într-un caiet cu scoarțe verzi. Scris dintr-o suflare, fără ștersături sau adăugiri, într-o superbă limbă franceză, impecabilă ca ortografie și desăvârșită ca stil. Jurnalul stă mărturie unui har literar strivit ulterior de vitregia vremurilor (în 1947 s-a reintors în țară), de un destin mai mult decât nedrept și, nu în ultimul rând, de condiția femeii în România. Cât a trăit, mama nu mi-a pomenit niciodată despre caietul verde. Doar în ultimele luni de viață, în lunga ei agonie, repeta întruna, ca o litanie, „mai am atâtea să-ți spun, atâtea să-ți spun”. Se referea oare la acest Jurnal? (Manuela Cernat)

1 ianuarie 1945

Sunt fericită! Acesta este gândul meu de fiecare clipă, acesta este gândul cu care îmi încep Jurnalul. Deși seara de ieri îmi va rămâne întotdeauna în minte cu amănuntul fiecărei clipe, am să încerc totuși să strecor câte puțin din bucuria ei aici fiindcă știu că mai târziu îmi va face atâta plăcere s-o regăsesc concentrată în câteva sărace cuvinte.

Întorcându-ne pe la 5 de la Antoine Bibescu unde dejunaserăm, am făcut o scurtă plimbare pe cheiuri. De când știu că în curând ne vom despărți de ea, „La Belle Hélène” (automobilul Mercedes, *n.r.*) mi-a devenit mai dragă. Nu pot uita că a fost singura tovarășă de-a lungul călătoriei noastre de nuntă, martora minunatului început al dragostei noastre. O ceață tristă și cenușie învalua clădirile, pomii, trecătorii. Ne-am grăbit spre Bristol unde am regăsit cu plăcere odăile noastre calde (pentru o dată!) și luminoase. Un superb buchet de trandafiri roz, trimiși de Aimée și Jean P. mi-au produs aceeași incântare pe care mi-o dau totdeauna florile. Dimineața mă dusesem la Ella și Puiu Dumitrescu*, să le mulțumesc pentru cadou, dar nu i-am văzut. Când să intru la ei, am fost oprită de o ceartă teribilă care izbucnise (o avalanșă de cuvinte violente și lipsite de eleganță umplea tot coridorul). Mi-a făcut tot atâta rău ca alte discuții auzite în copilărie.

L-am găsit pe Pupu întins pe canapea, cu o carte în mână. M-am așezat pe taburet lângă el. La radio se transmitea Simfonia a IX-a de Beethoven. Ne lăsam legănați de muzica și de pacea care plutea în jurul nostru și în noi. Îmi aminteam de alte reveioane, atât de diferite de acesta care era numai al nostru. Un reveion la Iași, în căsuța de pe strada Ralet, cu numeroasa mea familie, când l-am lăsat fără să vreau pe Moș Costică în stradă - noi îl credeam la țară - pe un viscol nemaipomenit. Tata, bănuitor ca de obicei, văzându-mă cu fruntea lipită de fereastră și scrutând întunericul - cu tot zgomotul și veselia comesenilor mi se păruse că aud stri-

gate și lovituri în poartă - și-a închipuit că aștept trecerea cine știe cărui Don Juan, m-a luat lângă el și, sub diferite pretexte, nu m-a mai lăsat să plec. Când după vreo trei sferturi de oră l-au auzit și ceilalți și în sfârșit i-au deschis, indignarea bietului Moș Costică depășise orice limită, ceea ce totuși nu l-a împiedicat să mănânce cu proverbiala lui poftă. Și alte reveioane la București, la mătușile mele Anișoara Stroici și Luiza Gherghel, unde mă simțeam depeșată ca un struț într-un coteț de găini. Eram singura fată tânără printre toate cucoanele, elegante dar mai mult sau mai puțin trecute, care îmi invidiau cei 17-18 ani, mai ales că privirile domnilor se opreau adesea asupra mea, cu sclipiri. Și reveionul de anul trecut pe care datorită unei minciuni spuse acasă am reușit să-l petrec în afara de familie, cu băieții și fetele de vârsta mea, cu tineretul frivol de care acum mă simt atât de departe. Sentimentul de dezgust cu care m-am întors în zori acasă când, după o noapte pe care o trecusem dansând, fumând, bând și flirtând, redevenind pentru o clipă eu însămi, mi-am dat seama cât de searbădă era viața ce-o duceam. Pe atunci nu bănuiam că fericirea poate avea uneori aspecte atât de burgheze ca viața conjugală. Visam aventuri extraordinare, iubiri mistuitoare și, mai ales, libertate, libertate, libertate. Eram revoltată de fațarnicia societății, de stupiditatea prejudecăților și de tot. Tot ce era chibzuit. Disprețuiam tot ce era cumințe și clar. Căsătoria mi se părea o ofensă adusă civilizației. Dezechilibrul meu moral era vecin cu demența și nimeni nu și-ar fi putut închipui ce disperare mă cuprindea uneori. Toate astea, acum când totul s-a limpezit, o pot spune, erau rezultatul celor opt ani de pension, rezultatul acelei existențe absurde, lipsite de orice contact cu realitatea și cu o singură posibilitate de evadare: cărțile, cu atmosfera lor exaltată și... primejdioasă. Mă simt atât de străină de ființa care eram acum un an, încât mă întreb cu uimire cum de am putut să mă schimb într-atât.

Miezul nopții ne-a găsit unul lângă

altul. Ținându-ne de mână. Eram emoționată. Ne-am dorit cu egală tărie ca anul viitor să ne găsească tot împreună și tot atât de fericiți. Apoi ne-am amințit, cu puțină grijă, că la anul vom număra un membru în plus în familia noastră. Câtă responsabilitate, dar ce sentiment de plenitudine să știu că în mica ființă ce va fi cu noi și care vine din noi, suntem contopiți pentru eternitate.

Joi, 5 ianuarie

Am cinat la Conte și Contesa D'Armasite. Atmosferă agreabilă. Masa servită de un valet bătrân, cu fizionomie și înfățișare absolut clasice, a fost cu adevărat ca pe timpuri. Când ușile de la sufragerie s-au dat în lături și valetul a anunțat „Doamna Contesă e servită”, mi s-a părut deodată că visez. Printre invitați se aflau Widoff, directorul companiei Wagons Lits, a cărui soție seamănă ca două picături de apă cu Regina noastră, Conte Houssaye, care este nu-știu-ce la Ministerul Coloniilor și are imense proprietăți în Antile, scriitorul Roger Peyrefitte, care tocmai a publicat un roman de succes dar și de scandal, *Le amities particulieres*. Pentru prima oară de când Pupu a devenit șeful misiunii române, niște francezi ne invitau la ei acasă. Am fost cu atât mai emoționată să constat că mi se rezervase locul de onoare, în dreapta amfitrionului. (În stânga l-am avut pe Roger Peyrefitte, care se vede de la o poștă că e „pede”). Nu faptul în sine m-a bucurat ci revelația că eu, un minuscul „Șoricel” abia ieșit din „fundul Iașului” (în română în original, *n.r.*), devenisem brusc un personaj luat în seamă de atâtea somități. Ce stranie este viața.

9 ianuarie

Seara au cinat la noi scriitorul Gabriel Audisio și Ilarie Voronca. Ne-a prins miezul nopții în salon unde Audisio asculta cu mult interes ce-i povesteam Pupu și Ilarie. Doamna Audisio (avem cam același gen) este foarte plăcută, blândă și fermecătoare. Eu n-am fost prea vorbărească. Vestea că Paul Chack a fost executat azi-dimineață m-a indispus. Poate pentru că am aflat că și la noi s-au dezlănțuit represaliile. Dar măcar nouă, românilor, ele ne vor fi impuse de dușmanii noștri, pe când aici, în Franța, se ucid între ei oamenii aceleiași națiuni, frații. În urmă cu câteva zile am găsit într-un ziar lista celor executați de la Anul Nou încoace. Peste trei sute! Abia acum încep să înțeleg adevărul și întreaga oroadă a dictonului „homo homini lupus”.

10 ianuarie

La ora 6 ne-am dus să luăm ceaiul la Elena Văcărescu. Se mai aflau acolo vara ei, Domnișoara Falcoianu, un

evreu român, Gramma (îmbrăcat în uniformă de ofițer de marină și lonat ca un amiral), o americană în de cel puțin doi metri care purtă palărie à la Rembrandt, cu o imensă nă de struț - seamă cu Regele Ser - și o mulțime de alte persoane nescute nouă. Elena Văcărescu ținut un adevărat discurs despre iul ei pentru scumpa noastră țară și, în elan de sinceritate, ne-a declarat: „legeți-mă, eu n-am avut frați, suror sau amanți” - ajunsă aici, toată lă și-a mușcat buzele ca să nu pufne în răs, numai eu, neluându-mi ac precauție, am simțit deodată cu sp că buzele mi se răsfrâng într-un zâ larg, până la urechi, ceea ce, bine les, nu a scăpat asistenței și nici no doamne lansate cu atâta sinceritate confidențe - „și atunci era firesc continuat ea, „să-mi închin întreag bire României”. S-ar putea ca acesta fie, la cei 80 de ani, secretul uimite tineret și vitalități fizice și spirit Cine trece prin viață fără să fi cun iubirea trupestă păstrează în suf veșnică curiozitate, o nestinsă sete tru un lucru pe care și-l închipuie e ordinar deși este atât de simplu. E de ea! Ne-a povestit că Eminescu, tat într-o seară acasă la Maioresc aflând de la acesta că Elencuța se case să versifice în franceză, exclam indignat „Cum? Nepoata lui Văcă face versuri franțuzești? *Am s-o l c...*” (în românește în original, *Domnișoara Văcărescu este foarte rituală și plină de vervă și mi-e tare gă. La început, când am văzut că și unghiile cu oja, am fost șocată. am înțeles că această femeie at tânără în spirit făcea efortul, se ch chiar, să arate această tinerețe nu prin cuvinte. Voia să fie în pas cu mea - dovadă pieptănătura și un lăcuite - ceea ce la vârsta ei e ap eroic. Bietei Doamne Falcoianu i mură în așa hal capul încât ai crede legat de trup printr-un resort. U oară când au venit împreună la r dejun, Coana Elencuța m-a înt dacă n-am vrea să fie nașa cop nostru. Aflând că se va naște în a și-a împreunat mâinile și a excl profetic: „Va fi copilul Victoriei!” înduioșează și mă umple de adm energia acestor două băbuțe care s peste cap să primească musafiri, s bracă elegant ca să facă vizite s butesc să fie la curent cu tot și cu Dacă ar exista și alte românce de Elenei Văcărescu, ce mult ar c prestigiul nostru!*

11 ianuarie

A nins toată noaptea și azi-neată ne-a orbit albeața zăpezii. mitorul era inundat de o lumină

aris 1945

să izvorâtă parcă din pământ și nu ceruri. Cum Pupu avea un dejun de bați m-am hotărât să cuceresc Paris, adică să-l cunosc mai temeinic (a noastră mai bine echivalează în fapt a poseda). Am luat metroul și am orât la Buttes Chaumont. Cartierul e cmai cum mi l-am imaginat: case ușii și triste, străduțe sinuoase și, pe supra acoperișurilor, un cer opac și nințator, ca o apă năclăită. Întregul putut purta semnătura lui Utrillo. O ne pașii m-au purtat la întâmplare, m-am îndreptat spre parc.

ieri, 12 ianuarie

L-am avut la noi la dejun pe Ch. Kossinski, ministrul plenipotențiar al oniei la Londra. Are o minte sclipice și un zâmbet simpatic. Aparențele de „burghez gentilom“ ascund o a cultură.

minică, 14 ianuarie

ntregul corp diplomatic locuiește i la noi, la Hotel Bristol, - unde urile sunt adevărate granițe desind țări bine definite și uneori inae (cum e cazul nostru care ne găsim a unguri - până și aici!). Restaurul de aici e un adevărat Babilon: i, turci, chinezi, ruși, libanezi, meini, brazilieni, peruvieni... Toate nurile globului se întâlnesc pentru a a cu demnitate calculată și după e legile protocolului din mâncarea ună (nu există decât un singur medestul de bun și foarte ieftin, cum um la Herculane pentru funcționarii isterelor dizlocate).

i, 15 ianuarie

Terminat de citit *Celibatarii* lui ntherlant. Mi-a plăcut enorm. E să inteligent, spiritual, cu finețe a ervațiilor. Întreg romanul este de o satiră mușcătoare la adresa flăor bătrâni ridiculizați de Monthercu șfichiuitoare ironie.

ianuarie

Rușii înaintează cu surprinzătoare ză. S-a anunțat ocuparea Varșoviei Cracoviei. Mai au 20 de km până la nița cu Germania. În Ardeni, unile lui Von Runstedt se repliază trep-În Alsacia se duc lupte lângă Strasrg. În Filipine ofensiva Aliatilor tinuă cu violență. Dar războiul când ra sfârși?

ianuarie

Exasperat de presiunile românilor aici, elemente refractare și provocare de dezordine, comuniști care îi cer ie predea ambasada și îi dau mereu furcă, Pupu a cerut să fim transferați Madrid. N-o să mai fie Charge Affaires și nici șef de misiune, dar cel

puțin o să aibă liniște. O telegramă sosită astăzi confirmă transferul. Madrid! Spania! Țara minunată a visurilor mele! Sunt în culmea fericirii. Voi călători iar, voi porni iar să cuceresc o lume nouă și necunoscută. Le sunt atât de recunoscătoare celor de la minister, lui Vișoianu și Filotti, care ne-au oferit această imensă bucurie. Ideea de a pleca în aventură tocmai acum când se apropie venirea pe lume a pruncului nu mă sperie. Sunt deajuns de tânără și puternică spre a învinge orice greutate. Regret un singur lucru. Parisul. Acest oraș de care m-am îndrăgostit pentru farmecul, frumusețea și mai ales pentru tainele pe care încă nu i le-am descoperit. Am deschis micul meu atlas și - ca în vremea lungilor ore de școală când visam cu ochii deschiși, urmărind febril conturul continentelor - m-am aplecat asupra acestei margini de continent ca un bot de pisică ori ca un pumn încheștat și am recitat cu plăcută înfiorare nume sonore, incandescente, evocatoare. Dumnezeuule, de-ar fi adevărat!

19 ianuarie

Am isprăvit de citit *Le camp de la mort lente* de J.J. Bernard, povestea unui lagăr de concentrare pentru evrei unde autorul a fost închis de nemți în 1941-1942. Orice comentariu ar fi de prisos. Citind cele 200 de pagini te întrebi cu oroare și revoltă cum un secol care a putut tolera asemenea atrocități mai are curajul să susțină, cu mândrie, că ar fi „civilizat“.

24 ianuarie

După ce am trecut pe la Legație, pentru a le arăta prietenilor noștri sala de teatru și superbele saloane, ne-am dus la Carrère unde conferența Beau de L'Homeni despre „Chateaubriand și amicii săi“. M-a decepționat să constat că nimic din tot ce a povestit acel domn nu-mi era necunoscut.

Vineri, 25 ianuarie

Beau de L'Homeni a dejunat la noi, invitat ieri de Pupu. Este un bărbat murdar și respingător. În pofida inteligenței, a rămas un ratat. Cel mai grav este că nu știe decât să improaște pe toată lumea cu noroi, să critice și să blameze, reacție tipică celor slabi și lași, învinșilor.

Cinat copios la familia Coandă. Vărul lui Pupu, Henri, ne-a vorbit până târziu, spre miezul nopții, despre noile arme de luptă. Procesul lui Charles Maurras a început ieri. Îl admir pentru că deși își cunoaște dinainte soarta, are curajul să-și înfrunte judecătorii, motivându-și atitudinea fără să o renege. Acest bătrân de 77 de ani merită toată compasiunea pentru vârsta lui și pentru că este înconjurat de ură și i-a fost dat

să trăiască într-o epocă plină de greșeli în care totuși fiecare se arată necruțător cu erorile celuilalt.

26 ianuarie

Dineu acasă la familia Gabriel Audisio unde se mai aflau nelipsitul Voronca și celebra ziaristă Susanne Le Verrier. S-a vorbit și de politică. Voronca m-a scos iarăși din fire cu lipsa de obiectivitate și cu mărginirea lui (termenul nu e deloc prea dur). Consideră că „epurarea“, cuvânt odios, de care a început să se sature toată lumea, este prea lentă și regretă că din această cauză, cei ce vor fi judecați ulterior vor primi condamnări mai ușoare decât primele victime, pentru că judecătorii se vor fi plictisit între timp de propria lor cruzime! Iată încă un exemplu, grăitor între atâtea altele, pentru „noblețea sufletească a marelui poet“. Și eu care la început l-am crezut bun, inteligent și dintr-o bucată, cum nu pot fi decât sufletele alese. Este rău, vindicativ și nesincer. Mă miră că deși mă consideram o bună fizionomistă, nu mi-am dat seama imediat. E de-ajuns să-i privești ochii lunecoși și șireți ca să te lămurești.

29 ianuarie

I-am avut la dejun pe François Mauriac și pe Louis Artus. Primul nici nu m-a entuziasmat, nici nu m-a decepționat. Scrie atât de bine, deseori perfect, încât mă așteptam ca omul să nu fie la înălțimea operei. Există întotdeauna un echilibru în natură prin faptul că ea nu acordă niciodată toate calitățile unei singure ființe. (Dacă ar asocia geniului frumusețea, ar exista prea mulți zei pe Pământ). Louis Artus, un bătrân domn cu barbă albă, m-a fermecat de cum l-am văzut. Are un zâmbet plin de bunătate și o privire blândă. Noblețea sufletului și-a pus parcă pecetea pe întreaga lui făptură. Când i-am citit cărțile mă cam iritaseră tendința moralizatoare și spiritul catolic. Văzând însă seninătatea întipărită pe chipul acestui respectabil patriarh, am început să le înțeleg și să le iubesc.

1 februarie

La ora 6, ceai la Ducesa Edmée de La Rochefoucauld. Era o groază de lume. Cu excepția a doi-trei tineri, inclusiv Contele de Gastelan, nepotul Ducei, în rest nu se aflau acolo decât sexagenari, adică bătrâni generali, bătrâni diplomați și bătrâni nimeni. Păreau scoși direct din romanele lui Proust. Cât despre bătrânele contese care, în ciuda fardurilor, a buclelor platinat și a ro-

chiilor scurte descindeau tot din secolul trecut, ofereau un spectacol deopotrivă trist - bătrânețea, mai ales la o femeie, nu poate fi contemplată fără tristețe - și aiuritor. Pierduseră pecetea epocii lor fără să fi preluat nimic de la a noastră, în afara artificiiilor. Într-un colț al salonului, Elena Văcărescu întâmpina cu un zâmbet amabil și cu fraze pompoase pe toți cei veniți să-i prezinte omagiile. Trebuie să fi fost destul de plictisită. În urmă cu câteva zile făcuse parte din Juriul Premiului Femina, atribuit unui grup de poeți din Rezistență. Aceștia refuzaseră premiul pe motiv că persoanele care îl acordaseră nu aveau căderea să o facă și, încă mai grav, acuzaseră juratele că ar fi vrut să profite, atrăgând asupra-le o parte din gloria eroilor combatanți etc. etc. De parcă doamne de vârsta Elenei Văcărescu sau a Marcellei Tynaire ar fi putut pune mâna pe arme și intra în neagră clandestinitate. Prefer să nu comentez. (...) Mă observam cu uimire amuzată cum discutam politică cu toate acele venerabile personaje care mi-ar fi putut fi bunici și care mă ascultau cu gravitate. (Oare eu eram fetița cu codițe care în urmă cu doi ani pălea de emoție când era scoasă la tablă să spună lecția?) Se pare că lumea mă găsește inteligentă și agreabilă. Evident, cei mai mulți o spun din amabilitate, dar mie îmi pare grozav de bine pentru Pupu. Regret atât de mult că Mama și Doamna Directoare** nu sunt și ele aici să se bucure de succesele mele mondene și să vadă că nu le-am înșelat așteptările. L-am cunoscut pe Octave Aubry și o sumă de alte personalități. Tuturor le vorbesc despre dragostea păstrată de țara noastră Franței, și mă strădui să le explic circumstanțele tragice ale semnării silitei noastre alianțe cu Germania, alianță pe care au aerul că nu ne-o pot ierta.

(Continuare în pagina 14)

* Fostul secretar al Regelui Carol al II-lea

** Irina Munteanu, eminenta Directoare a pensionului de fete de ofițeri de la Iași

File de jurnal - Paris 1945

(Urmare din pag. 13)

6 februarie

Robert Brasillach a fost împușcat azi dimineață la 9,30 la Fort de Montrouge. A refuzat să fie legat la ochi și a căzut strigând „Totuși, trăiască Franța!”

7 februarie

La Galeria Drouant David s-a deschis o nouă expoziție cu câteva pânze de Picasso și una de Raoul Dufy într-adevăr bune. Se pare că o conferință „în trei“, Churchill, Roosevelt, Stalin, se desfășoară în zona Marii Negre, probabil la Constanța. Rușii înaintează rapid. Și-au asigurat deja câteva capete de pod pe Oder și Berlinul este direct amenințat. Cu-vântul pace se aude tot mai des. Doamne, să fie adevărat?

8 februarie

Au dejunat la noi Jacques Du-maine, șeful Protocolului de la Quai d'Orsay și soția lui Cordelia, Henri Coandă, Mavrodi care venea de la Londra și George Răut. Seara am văzut un film superb și foarte trist cu Bette Davis *Victorie asupra nopții*.

Joi 9 februarie

D-na Pascali, directoarea de la „Gavroche“ ne-a invitat la dejun la cantina de la „Front Populaire“. Înainte de masă ne-a arătat tipografia unde tocmai se trăgea ziarul. Am ieșit amețită din sală rotativelor, naucită de zgomot și îmbătută de mirosul de cerneală și de hârtie pe care l-am inhalat cu deliciu. Nu-mi dorisem eu cândva să ajung ziaristă?

Vineri 10 februarie

Am stat toată ziua în pat, cu febră, citind cărțile trimise de François Mauriac, „Plongées“ și „Les anges noirs“.

Sâmbătă 11 februarie

Am vizitat Muzeul Rodin. În fața acestei uriașe colecții, inegală dar coplesitoare, în care natura senzuală și pasionată a maestrului și-a pus o atât de profundă amprentă și din care suflul geniului său se degajă cu toată forța, ești cuprins de amețeală de parcă te-ai afla la poalele unui munte din vârful căruia se prăvale asupra ta, cu muget asurzitor, un torent. De mult nu mă mai gândisem la sculptură. Contemplând însă anumite creații absolut desăvârșite ale lui Rodin, ca „Sărutul“, m-am simțit dintr-odată cuprinsă de un soi de fe-

bră. Ah, ce dor îmi este să simt din nou argila fremătând sub palma și sub degetele mele! Este tot ce-mi doresc mai mult pe lume. Mai am de așteptat încă două luni... O veșnicie.

14 februarie

Ne-am instalat la Legatia din rue St. Dominique. Magnificul palat care a aparținut D-nei de Behagues dispune printre altele de o sală de teatru și de o imensă grădină. De-aici înainte vom locui într-un apartament delicios de la parter. Terasa răspunde direct în grădină și lumina se revarsă înăuntru printr-o imensă ușă de sticlă. Aici voi fi mai aproape de Pupu, voi simți mai intens apropierea primăverii. Seara am cinat cu Mavrodi și cu Emma Brătianu la Ritz. S-a discutat politică și s-au făcut pronosticuri lucide (adică pesimiste) asupra viitorului.

Luni 19 februarie

Am fost la Societatea „Carrère“, la conferința D-nei Simone Chevalier, care a vorbit despre „Condiția socială a femeii de-a lungul secolelor“. Bătrâna Prințesă Mourousy m-a invitat la masa ei, lângă ea și Paul. Mi-au vorbit îndelung despre familia lor din România, dar n-am prea fost atentă pentru că aflasem de la conferențiară ceva ce mă intrigase grozav: doar 20% din femei s-au înscris pe listele de votare (după ce, nu de mult, Generalul de Gaulle le-a acordat acest drept). De necrezut! Astăzi, când feminismul a ajuns la apogeu, când femeia este tot mai conștientă de rolul ei în sânul societății! Seara am văzut un film stupid, *Leii cerului*, cu James Stewart și Paulette Godard. E ultima oară când mă mai iau după recomandările d-nei E. În materie de cinema, gusturile noastre diferă total.

21 februarie

Invitați la dejun, la Bristol, de Vasilopoulo (atașatul de presă al Greciei) cu alte 12 persoane. Ca de fiecare dată, am vorbit, am explicat, am pledat pentru România. Câteva urechi nu înseamnă desigur nimic când întreaga Franță, în ochii căreia suntem grav discreditați, ar trebui să cunoască adevărul! Dar am bucuria că măcar cei ce alcătuiesc micul meu auditoriu au sfârșit prin a se convinge de nevinovăția noastră și, cine știe, poate o vor repeta și altora. În acest chip voi fi izbutit să câștig câțiva prieteni în plus țării mele.

5 martie

Guvernul Rădescu a căzut. Groza

a fost însărcinat cu formarea noului cabinet ai cărui membri nu se cunosc încă, cu excepția lui Tătărăscu, numit la Externe. Se pare că la noi sunt mari tulburări. Comuniștii își fac de cap. Ziarul „Combat“ a publicat astăzi o mică știre titrată „Monarhia în pericol în România“. Dumnezeule! Să fie oare cu puțință?

11 martie

Ziarele anunță că România recuperează teritoriul Transilvaniei. Vestea bună nu izbutește să împrăstie neliniștea provocată de celelalte. Și adevărul nu-l știm decât pe jumătate. Cert este că domnește o totală anarhie. Se pare că țărani au început să-și împartă pământurile și să jefuiască în stânga și în dreapta. Nici nu îndrăznesc să mă întreb ce se întâmplă la noi la țară.

Duminică 18 martie

După masă ne-am plimbat. Vremea era magnifică. La Champs de Mars ne-am amestecat în fumicarul pitoresc care forfotea la picioarele turnului Eiffel, apoi Pupu a vrut să-mi arate casele unde au locuit Debussy, Pierre Loup și Fernand Guy, într-un cartier fermecător, liniștit și prosper. Apoi am „bouquinat“ pe cheiuri. Apusul împrumuta Senei, bătrânelor ziduri ale Louvrului și turlor de la Notre-Dame, reflexe purpurii. Curând o ceață subțire și cenușie a învăluit podurile, copacii, păstrând totuși intact conturul. Am coborât pe mal cu brațele încărcate de cărți, cu inimile pline de blândețe, de frumusețea și de calmul acelui ceas unic. În răstimpuri, un pescar își strângea undița cu gesturi lente și se depărta în ceață strivind sub tălpi nisipul și pietrișul care scârțâiau. Un bătrân pictor cu pantaloni negri de catifea și pălărie cu boruri largi, infundată până peste pletele colilii, făcea ultimele retușuri la un peisaj.

26 martie

Am intrat o clipă la Luvru ca să revăd, pentru a căta oară, pe Venus din Milo și alte minunății ale artei. Mi-a revenit buna dispoziție și nespus de multe mele griji s-au ascuns într-un colțișor întunecos al inimii. Dar la noapte am să mă trezesc și or să năvălească toate ca fiarele. Oare ce se întâmplă acasă? Unde-i tata, nu cumva iarăși pe front? Dar mama? Sunt sănătoși, au din ce trăi? Mi-e atât de greu să-i știu departe, într-o țară care, după câte spun ziarele, este într-o permanentă revoluție. Dacă aş avea cel puțin un rând de la ei, care

să mă liniștească, dar nimic, nimic. Mă gândesc cu tristețe că, plecând la Madrid, la distanța ce ne separă se adaugă încă câteva sute de km. Dar trebuie să sper că sfârșitul războiului e aproape și zidurile chinezești se vor prăbuși curând. Sunt optimistă și nu-mi pierd curajul. Încerc să nu mă gândesc la ce ne rezervă viitorul, ca să nu mă cuprindă disperarea.

Luni 2 aprilie

Aseară la „Radio Londra“, prins întâmplător, am aflat că Niki Sturza a fost arestat, împreună cu alți 20 de tineri acuzați de a fi fost legionari.

Miercuri 4 aprilie

Se împlinește un an de la groaznicul bombardament asupra Bucureștiului. Un an de la moartea lui Nick Copăceanu și a atâtor nevino-vați! Câte s-au întâmplat de atunci, câte schimbări! Victoria Aliatilor e foarte aproape. Americanii au ajuns la Osnabruck, la Fulda, Gotha și Heidelberg, au încercuit forțele germane în Olanda și sunt la 245 km de Berlin. Rușii au ocupat Bratislava și au ajuns în suburbiile Vienei.

9 aprilie

Prețurile sunt dementiale. Taiorul comandat la Patou costă 20.000 de Fr. Instantaneu îți piere cheful de a te mai îmbrăca la casele de modă. Dar când ajungi la o anumită poziție socială ai de plătit tribut aparențelor. Nu haina face pe om, totuși lumea acordă importanță acestor detalii. Se pare că la Madrid femeile sunt extrem de elegante. Poziția lui Pupu mă va obliga și pe mine să le imit. Numai că noi trebuie să fim rezonabili. Foarte curând vom fi siliți să muncim din greu ca să ne câștigăm existența, pâinea de toate zilele și nu are rost să grăbim clipa prin cheltuieli inutile.

22 aprilie

După masă am fost la „Parc des Princes“, la un meci de fotbal. Pentru prima oară după Eliberare, Franța și Anglia se înfruntau, redeveniseră inamice pe stadion pentru o biată minge! Publicul era în delir. Eu m-am cam plictisit. De atâtea zile dureri și, nimic. Copilul ăsta prea se lasă așteptat. Și sunt urâtă!

Luni 23, ora 11

Manuela a sosit! De ziua Sfântului Gheorghe, apărătorul neamului nostru!

Femeia la oglindă

- fragment -

„NADINA era prea prinsă în vârtejul preocupărilor mondene și nu observa străduințele lui Grigore. De altfel nici în alte împrejurări n-ar fi observat. I se părea natural și obligatoriu să fie iubită. Așa a fost obișnuită de totdeauna, începînd cu tatăl ei care a idolatrizat-o și chiar azi se înviorază cînd o vede. În fond nu avea sentimente de dragoste decît pentru sine însăși. Nu-și refuza nimic, socotind că i se datorează tot. Nici măcar plăcerile nu le putea gusta în bucuria inimii sau spre a-și satisface o tentație, ci numai pentru că îi apăreau ca atributele firești ale frumuseții ei. Niciodată n-a înșelat pe Grig dintr-o pornire de pasiune, întocmai precum nu fuma de dragul beției tutunului. Se credea obligată să facă tot ce e susceptibil să o ridice deasupra altor femei ca o statuie divină. Se contempla în oglindă îndelung și se minuna cum s-au putut imbrina atitea forme și linii superbe într-un singur corp. Umbla goală în apartamentul ei toată dimineața ca să se poată admira în voie.” (Liviu Rebreanu, *Răscoală*, în *ediția Romane*, vol. II, Cartea Românească, 1986, p. 426).

IDOLATRIZATĂ de bărbați și îndrăgostită de sine însăși, Nadina Iuga nu pare potrivită cu universul frust al lui Rebreanu, ci mai degrabă cu lumea complicată a navelor Hortensiei Papadat-Bengescu ori a romanelor lui Anton Holban. Narcisismul și propensiunea spre autoanaliză o înrudesce nu cu durerea mută a Anei, ci cu spumoasele jocuri ale Daniei ori ale Cocăi-Aimée. Sclavă a propriei imagini, Nadina e deja o „fecioară despletită”, o „femeie în fața oglinzii”: frumoasă și cochetă, șireată și fermecătoare, alunecînd printre degete ca argintul viu. Justițiarul Rebreanu o sacrifică în vâltoarea evenimentelor, dar ea triumfă indiscutabil ca personaj literar în proza românească interbelică.

Sistemul de referință al *Răscoalei* e unul de tip metonimic: oglinda din dormitorul Nadinei apare ca o emblemă a întregii case din strada Argintari, iar casa e, la rândul ei, o emblemă strălucitoare și frivolă a Bucureștiului de la începutul veacului. Întorcîndu-se de la moșie, Grigore Iuga întrezărește pe fereastra vagonului silueta Capitalei. Suburbiile mușdare, casele dărăpănate, ulițele desfundate, contrastează violent cu sclipirile ce vestesc mai încolo palatele. În vâlmașagul din fața gării, tînrul boier găsește cu anevoie o trăsura: după viața molcomă de la țară, furnicarul de oameni de pe străzile zgomotoase îl obosește și-l intristează. A doua casă de pe strada Argintari e a lor, adică a ei, a nevestei lui. Arătoasă și înzorzonată, imprejmuită de un grilaj cu vârfuri poleite, clădirea oprește atenția trecătorilor prin scara de marmoră roșie, apărută sus de o uriașă scoică de sticlă lucitoare. În capul scării, feciorul în livrea grotescă șarjează involuntar fanteziile arhitecturale ale Nadinei.

De cealaltă parte a barierei, în zarea plumburie, satul se desenează ca un mușuroi crescut cu bălării pe fundul cîmpiei tăcute și monotone. Sub bolta mohotrită pămîntul negru se zgribulește, pătat cu dese ochiuri de apă tulbure. Pe măsură ce se lasă frigul, cerul captușit cu nori tomnatici apasă tot mai greu și parcă-și afundă marginile în orizont. Semnalele de alarmă emise de sumbrul univers țărănesc se înmulțesc amenințător, dar nimeni dintre bo-

ieri nu pare dornic să le interpreteze. Satele fierb, iar înalta societate bucureșteană se pregătește de sărbătoare, ilustrînd parcă vechea zicală: „țara arde și baba se piaptănă”. Capitala se supune cu voluptate aceleiași operații de pictură facială ca și volubila gazdă a lui Titu Herdelea: „doamna (Alexandrescu, n.n.) se aranja în oglindă cu puful de pudră într-o mină și batonul de roșu în cealaltă, ca o porumbiță batină și cochetă.” (307) Dezgustat de capriciile Nadinei, Grigore Iuga le găsește explicația în numeroasele baluri, spectacole, recepții și petreceri care agită Bucureștii și-i dau o culoare zvăpăiată. Directorul Băncii Române îi refuză categoric lui Miron Iuga un împrumut pentru moșia Babaroaga: „Nu te uita la viața de praznic permanent din București. Asta e un semn de boală. Epidemia balurilor și a dansurilor și a chefurilor prevestește totdeauna un rău sau îl subliniază. Fațada prea strălucitoare ascunde veșnic ceva putred. O casă solidă nu paradează și nu caută să-ți ia ochii cu fațada.” (479) În aceeași ordine de idei, secretarul de redacție al *Drapelului* îi amintește lui Titu Herdelea că, deși România exportă zeci de mii de vagoane de cereale, câteva milioane de țărani n-au nici porumb pentru mamaliga cotidiană: „Cu luminile Bucureștilor ne înșelăm pe noi înșine. Nu ne aruncăm privirea dincolo, fiindcă știm că dincolo e prăpastia și numai privind în ea ne-am cutremura... Nu lux, nu automobile și castele, puile! Astea-s pojghița care acoperă un vulcan de dureri. Ca mine se sparge pojghița și atunci...” (444)

Sub lupa incendiară a lui Rebreanu, Capitala se desfășoară - după chipul și asemănarea Nadinei - ca o cochetă în fața oglinzii: elegantă, superficială, autosuficientă. Pe măsură ce se complică machiajul, temperatura crește amenințător și, odată atins punctul de incandescență, lentila ia literalmente foc.

Din metaforă, focul devine crâncenă realitate, pe măsură ce misterioasele sensuri figurate se transformă în banale sensuri literale: odată cu uciderea Nadinei, bucuria reiterată a semnificării prin reflexie infinită va lua sfârșit. În dimineața fatală, tînră moșiereasă defilează pentru ultima oară pe scena romanului, „goală, cum îi plăcea atît de mult să umble acasă, în dormitorul ei, între oglinzile care-i răsfrîngeau toate rotunjimile corpului și-i măguleau încrederea în frumusețea ei. (307) În această clipă de jubilație pură, Petre Petre navălește în camera de uimire i se înecă glasul, iar în ochii tulburi pofta arde ca o vâlvație. Violul și crima ce urmează nu sunt decît paroxismul accesului de piromanie. Ochii înșingerați ai lui Toader Strâmbu scînteiază ca doi cărbuni aprinși peste care suflă un vînt năpraznic „ințepu să urle ca o fiară scoasă din minți, mișcîndu-se de ici colo, parcă ar fi călcat cu tălpile goale pe jăratec, gîngăvind și spumegînd” (633). Dușmanul odată răpus, răsculații își descoperă porniri sinucigașe: „- Uiuu, cum îmi încălzește inima! răcni Toader Strâmbu cu fața jilavă de sudori, alergînd spre acareturile aprinse parc-ar fi vrut să se arunce în foc.” (634)

Răsculații de la Babaroaga se înversunează nu atît împotriva boierilor, cît asupra paradisului lor iluzoriu și a semnelor lui distinctive. Din respect pentru Grigore Iuga, Petre Petre în-

cearcă un timp să împiedice devastarea castelului nou. Odată ajuns însă la etaj, în dormitorul Nadinei, dă cu ochii, pe neașteptate, de fotografia ei, mare și obscenă, tronînd deasupra platului:

„Se buimăci parc-ar fi fost vie. Glasul i se uscă în gât, numai buzele i se mișcau arse. Aproape goală, Nadina se uita tocmai la dînsul cu priviri galeșe în care însă juca un dispreț jignitor. Oamenii se holbau ca și dînsul și nici nu cutezau să deschidă gura în prezența ei. În sufletul flacăului răsărise întîi numai bucurie ca și cînd ar fi regăsit ceva ce căuta în zadar. În clipa următoare îi căzu valul de pe ochi. Disprețul privirilor ei îi sfredeala inima și i-o otrăvea. Se simțea înșelat și palmuit. Izbucni deodată răgușit:

- Uite drăcoica asta cum ne batjocorește!” (680-681)

Descoperirea fotografiei are un efect hipnotic asupra țaranilor, buimăciți de evidența miracolului: Nadina renaște, ca pasărea Phoenix, din propria-i cenușă și se reintrupează în imagine. Rebreanu anticipează aici, în chip subtil, tema veșnicei reîntoarceri din Adam și Eva, precizînd că portretul provocator expus la moșie nu e decît o copie a originalului păstrat la București, în camera de culcare a casei din strada Argintari: „O fotografie, soră geamană cu cea de deasupra patului, numai cu rama ruralizată, potrivită locului, a rămas acolo ca să-i ție de urât lui Grig.” (322) Mai mult, furia lui Petre Petre copiază și ea, amplificînd-o, enervarea tînrului boier, care nu suportase dintru început privirea galeșă a Nadinei:

„Prăvălită, trei sferturi goală, pe o blană de urs, cu brațul răzimat pe capul fiarei, sîinii ei mici păreau încremeniți într-un spasm voluptuos, iar șoldurile-i calde se alintau cu îndemnuri în vreme ce întreaga-i figură surădea cu o candoare virginală și prefăcută. În ramă grea, fotografia mărită aproape natural, era un cadou de ziua lui din partea ei. Atunci, cu trei ani în urmă și numai un an după cununie, a mințit că-l bucură cadoul ei, i-a mulțumit și a îmbrățișat-o, dar în sîineși a fost intriștat și decepționat. Avea pretenția, mărturisită, să-i aparție măcar lui goliciunea ei trupeză. Îl indigna închipuirea că soția lui, dragostea lui cea mare, s-a putut arăta astfel unui străin, fie el chiar fotograful.” (320).

CITATUL e din primul capitol al romanului: viața își urma cursul liniștit, cititorul nu aflase încă nimic despre escapele Nadinei, dar descoperirea cu uimire că tînră moșiereasă era dispusă să-și tortureze soțul de dragul unei imagini reușite! Într-un eseu despre hermeneutica oglinzii în cinematografia contemporană, criticul Youssef Ishaghpour explică de ce orice fotografie se prezintă pe sine ca metaforă a unei tragice absențe: „de la chose qui a été photographiée, essentiellement, et ensuite de celui qui regarde et qui n'y était pas, ou qui ne serait plus le meme s'il avait pris lui-même la photo.” (*Cinéma contemporain*. De ce côté du miroir, Editions de la Différence, 1986, p. 20). De la *Blow-up* încoace, știm că orice fotografie închide în sine un cadavru și o crimă neelucidată. „L'absence du mouvement révèle le caractère mortifié de la photographie, sa multiplicité ne fait que renforcer le manque qu'elle dénote. La photographie appartient encore à l'époque où on pouvait parler de subjectivité et d'aliénation. Il y a toujours une dis-

tance entre la photographie et la chose, et aussi infinie soit-elle en nombre, la photographie ne pourra jamais masquer le reste.” (*ibidem*) Nemulțumirea lui Grig vine din aceea că, deși mărită aproape natural și reproducă ostentativ în două exemplare, fotografia Nadinei rămîne pentru el un semn al absenței definitive și al morții iminente. Dornică de fast, femeia în fața oglinzii construiește cu migală amăgitoarea pojghiță a iluziei, iar bărbatul îi impută cochetăria „ca o crimă, în loc să o vază drept ceea ce este: dorința firească de a străluci.” (416) Pentru Cioran, cel ce băjbăie în întuneric căutîndu-se în oglindă zărește inevitabil în ea crimele care-l așteaptă. Grig intuiește pericolul, dar nu știe că narcisismul soției lui nu e o crimă, ci un act sinucigaș, de vreme ce fotografia își hrănește vitalitatea din chiar suspendarea referentului său: imaginea obscenă provoacă, rînd pe rînd, divorțul (anularea afecțiunii), violul (degradarea erosului) și crima bestială (dispariția fizică).

PE MĂSURĂ ce trupul de carne al Nadinei se retrage, rînit de moarte, de pe scena romanului, trupul ei de hîrtie prinde puteri supraomenești. Citind în privirea drăcoacei din fotografie un dispreț jignitor, Petre Petre rotește barda deasupra capului, sare pe pat și o izbește cu putere, hotărât să spulbere definitiv echivocul situației. Zgomotul sticlei zdrobite pare o tînguire prelungă și întepătoare. Cioburile țâsnesc din locul loviturii ca stropii de sânge dintr-o rană. Cîteva țandări îl plesnesc peste obraji, zgăriindu-l ca niște gheare de pisică. „Trupul Nadinei, ciopârțit, se scoroji în zdrențe de carton, dar ochii rămaseră disprețuitori și galeși chiar cînd figura se umplu de creștături.” (681) Fotografia sfîșiată de pe perete e mai carnală, mai vitală și mai puternică decît femeia prăbușită de podele. Orgolioasa Nadina devine o păpușă neputincioasă în brațele lui Petre Petre, în schimb imaginea ei sfidează timpul. În plan literar, adevărata „răscoală” nu e a simțurilor, ci a privirii suverane, care anunță o vîrstă ulterioară a prozei românești: triumful lui „a părea” asupra lui „a fi”. La prima incursiune în București, Titu Herdelea se lăsase cucerit de casa Nadinei, veselă și fericită, făcută parcă să ia ochii trecătorilor cu scara ei monumentală și cu scoica de deasupra intrării. Acum, văduvite de zeitatea lor tutelară, odăile s-au posomorât, însă razele asfințitului mîngăie zidurile și se joacă în geamuri, iar în grădinița cu potecile curate straturile de iarbă tînră verzuiesc ca niște covorașe de catifea întinse la soare. Magia jocurilor optice și seducția speculară înfloresc pe mormîntul iluzionistului sacrificat.

Universul *Răscoalei* e structurat de două legi optice contradictorii: de o parte, strălucirea din ochii moșieresei se transmite, amplificat, prin reflexie nesfârșită, întregii Capitale; de cealaltă - privirea scormonitoare a lui Petre Petre se refractă și pătrunde deviat în conștiința tenebroasă a țaranilor din Amara. Scenă-cheie a romanului, violarea Nadinei semnifică de fapt distrugerea unui simbol literar rătăcit o clipă, ca o superbă stea căzătoare, pe cerul întunecat al prozei lui Rebreanu: femeia-din-oglinză nu are încă ce căuta în universul „trivial” al eroilor *Răscoalei*, dar ea va reveni, cu puteri înzecite, în romanele lui Camil Petrescu ori ale lui Anton Holban.

Corina Ciocârlie

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Dragostea și bunul Dumnezeu

PROBABIL că foarte mulți dintre noi au citit în adolescență *Scrisorile portugheze ale Mariane Alcoforado*. Deloc preocupati de valoarea stilului epistolar, destui pactizau necondiționat cu biata călugăriță părăsită și sufereau împreună cu ea. În ofițer era identificat *barbatul*, cel care nu merita dragoste și devoțiune, cel care înșeală, cel care cultivă aventura, cel care pleacă și uită. Mariana Alcoforado era femeia care se livrează fără să țină seama de absolut nimic. Nici de Dumnezeu. Ce primește în schimb? Amintiri, amintiri... După 200 de ani, romantismul va răsturna această imagine și va crea, pentru femeie, o alta, la antipodul ei, modelul *Carmen*, dacă vreți. Personal, nu m-am atașat atât de tare de călugăriță și de scrisorile ei. Lamentatia ei fără sfârșit mi se părea lipsită de demnitate. Un abia mijit spirit critic îmi ținea loc de experiență.

Plecând spre Teatrul Tineretului din Piatra Neamț și recitind acest text tradus de Veronica Porumbacu (moartă și ea la cutremurul din 1977), mă gindeam cu mare curiozitate ce fel de spectacol va fi făcut regizorul Mihai Măniuțiu. Cum va

Teatrul Tineretului Piatra Neamț: *Noptile călugăriței portugheze*. Versiune scenică de Anca Măniuțiu după *Scrisorile portugheze ale Mariane Alcoforado*. Traducerea: Veronica Porumbacu. Regia: Mihai Măniuțiu. Decor: Mihai Mădescu. Costume: Doința Levintza. Muzica: Iosif Herțea. Distribuția: Oana Ștefănescu (Mariana Alcoforado), Daniel Beșleagă, Ionuț Cucoară, Mihai Danu, Iurie Luncasu, Radu Mateescu, Pompiliu Ștefan (Ofițerul). Muzicieni: Fănel Pojoagă, Dan Costea, Ciprian Vasiliu.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

DUPĂ expoziția lui Bernea, care însumează cam treizeci de ani de pictură, dar evită așezarea sub semnul retrospectivității, o nouă expoziție, asemănătoare ca anvergură, deschide la Etaj 3/4 sculptorul Paul Vasilescu. Deși se referă cam la același interval de timp ca și Horia Bernea, marcat fără indoială de etape, interese și virste diferite, Paul Vasilescu refuză și el să-și subsumeze discursul ideii de retrospectivă. Nu știu dacă acest refuz are exclusiv resorturi psihologice sau el dezvăluie și o neîncredere ascunsă în sintezele expoziționale care se visează, dacă nu opera însăși, oricum o fidelă imagine a ei, dar în mod cert el amină moral întâlnirea definitivă și aduce, în compensație, o anumită stare de mister. Importantă întotdeauna, copleșitoare uneori prin dinamică, tonus, măsură a efortului și putere de cuprindere, o asemenea expoziție lasă deliberat senzația omisiunii și induce privitorului o stare de relativism în ceea ce privește percepția și judecata. Confortul artistului care își rezervă dreptul de a nu spune totul, prezervându-și penumbrelor și ocrotindu-și cu grijă tainele, rimează complementar cu disconfortul consumatorului, captiv în acest joc indecis al părții cu întregul. În această situație este și expoziția de sculptură și desen a lui Paul Vasilescu. Deși ea cuprinde multe etape, inventariază tehnici, materiale și stiluri diferite, nici selecția lucrărilor și nici desfășurarea lor în spațiu nu intră în ceea ce s-ar putea numi o logică a retrospectivității. Pentru că sculptorul nu este interesat în primul rând să-și stabilească

fi adoptat un text nedramatic pentru scenă. Cum va fi susținut, cu argumente regizorale, un monolog poetic destul de amatoricește scris.

Schimbând complet registrul, Mihai Măniuțiu a realizat un spectacol vizual, cu imagini picturale, cu perdele de lumini meșteșugit folosite (amintind de efectele cu totul speciale din *Orfanul Zhao* pus în scenă de Alexandru Dabija la același teatru) care, totuși, se bazează în mod fundamental pe text. Scurtat, periat, adaptat de Anca Măniuțiu, scenariul gradează tensiunea, alternează și punctează foarte clar schimbarea registrelor, pendularea între dragoste și ură. Demonstrația lui Măniuțiu ni se pare extrem de plauzibilă și iscusit pusă în pagină: călugărița nu are deloc vocație mistică. Nu are acces la divinitate și nici măcar nu este în vreun fel tulburată de Dumnezeu. Singura obsesie este cea legată de o experiență pur pămîntască, soldată cu un eșec uman ordinar. Obsesie erotică, pasiunea, patima sint, desigur, tot atâtea fețe ale păcatului. Mariana Alcoforado este o femeie ancorată în lumesc și obsedată de ce a trăit. Poate, abia în final, își asumă experiența. Pînă acolo, ea își expune suferința, și-o demonstrează. Nu cred că este vorba despre exorcizare în acest monolog și nici despre analiză. Este o formă de exteriorizare, de incunoștințare a partenerului, de împovărare și culpabilizare. Și poate, doar așa, o formă de eliberare. Deși captivă a unui spațiu închisat rugăciunilor și apropierei de Divinitate, călugărița își transformă chilia într-un spațiu de pedeapsă: a iubit pe cine nu a meritat. Mai mult. În spectacolul lui Măniuțiu, filonul erotic este foarte prezent. Aducerile aminte augmentează experiența trecută și o încarcă

de erotism. Chilia este un spațiu oniric în care se rememorează și aproape se retrăiesc plăcerile amorului. Măniuțiu îi dă Mariane Alcoforado, pe parcursul celor cinci epistole trei ipostaze distincte: călugărița, mireasa, iubita provocatoare și chiar vulgară, gata să satisfacă dorințele ofițerului. Astfel, Mihai Măniuțiu accentuează lipsa ei de vocație. „Dacă ar fi vorba de a alege cu oarecare chibzuință iubita, călugărițele pare-mi-se că ar trebui preferate altor femei: pe ele nimic nu le împiedică să se gindească neîntrerupt la pasiunea lor”, mărturisește Mariana Alcoforado. Cu alte cuvinte, în categoria nimeni și nimic intră și Dumnezeu. În chilia călugăriței, păcatul și ispita lui s-au instalat definitiv și au închis orice cale de acces spre Dumnezeu. Nu în sus privește Mariana, ci în jos spre freamătul trupului pămîntesc. Noaptea, orice control dispăre. În vis, erotismul își face loc fără opreliște.

Într-un decor auster, semnat Mihai Mădescu, un arbore dezgolit de flori și frunze devine un fel de axa lumii. „În planul lumii fenomenale, trunchiul înălțat spre cer, simbol eminent solar de forță și în care fluiditatea și spontaneitățile temperamentale se regăsesc în egală măsură. Hieratismul de fond și statica axelor, care abolesc tranzitoriul și introduc ideea atemporalității, sînt absorbite în acest modelaj energetic, a cărui vitalitate sfîrșește prin a fi chiar dimensiunea morală a lucrării și cîmpul ei de semnificații. Fără să mitizeze excesiv și fără grandilocvențe retorice, sculptura monumentală a lui Paul Vasilescu împacă, într-o mai mare măsură decît portretistica, autoritatea modelului cu libertatea exprimării. Nemaifiind vorba despre personalități cu un cert profil psihologic și cu acte de stare civilă în regulă, ci de sublimări ale istoriei în idee, de fapte care și-au pierdut consistența reală identificîndu-se doar cu un set de principii și de valori abstracte, sculptorul își valorifică întreaga imaginație și își folosește toate libertățile de expresie. Și poate că această zonă a statuarului monumental este și cea mai reprezentativă, mai lipsită de precauții inhibitorii, din întreaga sa expoziție.

La celălalt capăt, al rigorilor geometrice și al visului abstract, acolo unde forma încearcă să se detașeze de substanță, Paul Vasilescu își abandonează senzualitățile de modelator și romantismul acrobațiilor spațiale pentru a se lăsa în voia contemplațiilor clasice. De la materialele autoritare, cum ar fi ghipsul, marmora și bronzul, sau de la tehnicile imemorale - cioplire, modelaj tur-

Oana Ștefănescu (Mariana Alcoforado) în „Noptile Călugăriței”. Teatrul Tineretului Piatra Neamț. Regia Mihai Măniuțiu.

din cauza monocromiei tonului. Mai exact, nă rupe foarte clar, nu construiește un contrapunct pentru *iubită*. Multiplicat de șase ori pe scenă de imaginația ei onirică și erotică, Oana Ștefănescu stabilește mereu o relație foarte precisă cu acest *personaj* ce o secondea-ză tăcut, secătuiind-o de energie. Semnul cifrei șase poate duce și la bine dar și la rău, la comuniunea cu Divinitatea sau la revolta. Ceea ce se întimplă. Personajul Oanei Ștefănescu este foarte bine evidențiat și prin limbajul costumelor, extraordinar gîndite și realizate de Doina Levintza, marcînd succesivele transformări. De multe ori, aceste costume decor în sine. Discretă dar obsedantă și ea este muzica lui Iosif Herțea. Amplasarea micii orchestre (contrabas, saxofon, violoncel, clarinet) într-o lojă, în mijlocul spectatorilor a creat un efect special, de participare directă, de implicare, ca un fel de ecou, de răspuns al sălii. Bine construit, rotund, solicitant, scoțînd la iveală și alte valențe ale regizorului Mihai Măniuțiu, spectacolul *Noptile călugăriței* mi se pare a avea totuși o hibă: este prea sofisticat, prea încărcat de simboluri, de la un punct încolo, în raport cu stilul mult prea simplu și direct, deloc preocupat de artă, al autoarei.

Disconfortul memoriei

nare -, el trece la materiale anodine și la tehnici tirzii, cum ar fi bara de sîrmă și sudura. Dar tocmai ele, care trimit mai degrabă spre experiment și spre teritoriile derizorii, îndelung ignorate de către artistul de filiație renașcentistă, îi facilitează sculptorului accesul la clasicism, la ordinea sa formală și la imperturbabilitatea lui relație cu spațiul. Sudînd bară lîngă bară, preluînd aceleași verticale și orizontale într-un sistem de modulare infinită, *plinul* fragil al sîrmei generează, în negativ, o indescifrabilă rețea interstițială care modelează și ordonează eterul. Forma care se naște astfel, prin această construcție din aproape în aproape, este o arhitectură a vidului, definitivă și deschisă în același timp. Sinteza celor două dimensiuni majore ale acestei sculpturi, cea figurativă și animată, pe de o parte, și cea geometrică și statică, pe de altă parte, este ciclul cuburilor și al micilor coloane de bronz în care acuratețea volumului și vibrația subtilă a suprafețelor se întîlnesc. Aici, Paul Vasilescu rezumă și, într-un fel, conciliază, o nostalgie a ordinii și a stabilității cu vocația și cu neliniștea gestului.

Chiar dacă aceste cicluri, asemenea tuturor celor amintite pînă acum, ar putea fi, din exterior, integrate unei imagini globale, ele se înțeleg ușor în absența oricăror conexiuni și sculptorul însuși pune un accent special pe autonomia lor. Și tocmai din această pricină expoziția, în întregul ei, nu este o retrospectivă. Refuzînd continuitatea în beneficiul fragmentului, individualizînd în loc să integreze, Paul Vasilescu apare ca un artist fără memorie. Dacă el nu acceptă în mod declarat, dar și implicit, să-și extragă formele prezente din cele anterioare, nici ideea de retrospectivă nu poate fi operantă. Lipsa cronologiei aduce totul în sincronie și deposează particula *retro-* de toate sensurile ei obișnuite.

Două festivaluri

SOLOTHURN (21-26 ianuarie) Galbene, albe, negre: iată culorile sutelor de stegulețe care vesteau, anul acesta, „Zilele cinematografice ale Solothurnului” („*Solothurner Filmtage*”, pe limba locului). Atimate peste tot - de firele electrice, de cornișele caselor, de stâlpi, de poduri..., steagurile calauzeau prin ceață indicind străinilor, dar și multilor cinefili locali, drumul spre cele șapte-opt săli în care putea fi văzută producția elvețiană de film din 1996.

Situat la egală distanță de Zürich și de Berna, micul burg medieval trăiește la fiecare sfârșit de ianuarie o primăvară timpurie. Festivalul - numit ca atare - din Solothurn (sau Soleure, sau Soletta) este cea mai exactă vitrină a cinematografiei cantonale, atrăgând an de an un public avizat și avid. „Competiția” cu acești spectatori este descurajantă: cu politețe fermă și plurilingvism feroce (germana-franceza-italiana firește, dar și engleza!), ei caută și pretind fiecare locșor rămas liber, suspectind, cu ingenuitate, gențile sau hainele puse pe scaune. La Solothurn, micile trucuri balcanice cu „a lăsat cineva asta aici, a zis că vine imediat”, pur și simplu nu țin: elvețianul ridică un rînd întreg pentru un loc ochit la mijlocul lui, se așează cu îndreptățire și, întorcându-și o privire în care zac câteva secole de muncă posacă, te face să te simți gindac de bucătărie... Cu același sirg, el e peste tot - la fiecare program, în fiecare sală: gîndul că l-ai putea „fenta” ducîndu-te-n ultima clipă, sigur pe acreditarea de presă, este o extravaganță pagubitoare - aici, toată lumea intră în ordinea sosirii, nu există favoritisme și o aceeași tenace, adică „justiție” a trădă cinești face legea. Dincolo de precizia „reasornicărească” a organizării, un festival precum Solothurnul este o pedagogie a răbdării: pedagogie ușoară, dar riguroasă - precum acele imense lebede legănîndu-se suverane pe riul Aare, care te învață cum să le hrănești...

Mai există aici, la Solothurn, o foarte tonică atmosferă de solidaritate între generații, care face să-i vezi pe „veteranii” documentarului helvet Marti și Mertens stînd de vorbă - pe holurile „cartierului general”, Landhaus, sau pe străduțele vechiului burg - cu studenți-regizori care abia și-au terminat primul film: distanțele se topec, și totuși nimeni nu folosește „periuța”, nimeni nu spune „tu”, dacă nu e cazul; discuțiile sînt pasionate, dar vor-

bele sînt măsurate. Clampăneala este necunoscută.

Dintre multe filme văzute anul acesta, la a 32-a ediție (scurt și lungmetraje, documentare și filme de ficțiune, pe 16, 35 mm sau pe video), există unul extraordinar. El se numește *L'Heure du loup* și este un scurt-metraj realizat în colaborare de Vincent Pluss și Pierre Mifsud (acesta din urmă jucînd și rolul principal). În numai 15 minute, cei doi povestesc unul din acele momente pe care doar marele cinema îl reușește: spălarea și îmbrăcarea unui mort, urmate de priveghiul propriu-zis. Cel mort este tatăl personajului principal, bunicul fiului acestuia; în casă mai sînt văduva, nora ei și bătrîna soacră a celui decedat - cea mai senină dintre toți. Încercînd să ia parte la ritual, fiul ezită între teama pe care i-o inspiră cadavrul (sau Moartea) și gesturile lipsite de orice gravitate ale spălării-îmbrăcării... În jurul lui, femeile - eficiente - nu par a fi tulburate: ele știu că mîneca trebuie să intre pe mină, piciorul trebuie încălțat etc. Cînd fiul se oprește brusc, reclamînd pentru el pantofii nou-nouți ai mortului, micile meschinării de familie izbucnesc: cum să lași mortul descălțat!? Și cum să-l îngropi cu pantofi vechi, scilicet!? Fiul iese din cameră. Femeile priveghează, cu ochii la detaliul uitat. „Uite!” - sare văduva, excedată; „lipsește un nasture la haină...” Se caută ață și ac, nasturele e cusut repede. Femeile își reiau pînda. Barbatul se joacă, în curte, cu băiețelul lui; la un moment dat, acesta se apleacă și, cu gestul cel mai tandru și mai natural din lume, îi leagă taliei său păterile de la pantofi... Nimic nu este în plus în acest film sobru și delicat, dar toate nuanțele sînt acolo. În cuvinte puține, *L'Heure du loup* construiește aproape-imposibilul: „trăirea” Morții. Faptul că o face fără nici un ecou bergmanian este cu atît mai remarcabil.

Clermont-Ferrand (31 ianuarie-8 februarie) „Critiquez, Monsieur, critiquez!”, mă tachinează vameșul în gara Geneva, cînd îi spun că sînt critic de film, venind de la un festival (Solothurnul) și-n drum spre altul (Clermont-Ferrand)... Cele două imperative mă urmăresc pînă-n orașul lui Pascal, doar că - fatalitate: ce să critici la un festival (încă unul!) în care toate merg strună? O selecție ireproșabilă, organizarea plină de „atenție” (mai ales față de cei trei critici români invitați, bașca „realizatorului”), desfășurarea fără potic-

neli?... Atitea festivaluri românești ce se vor „di granda” ar trebui să învețe cum se face un festival - nu de la Cannes, nu de la „Oscaruri” (!) ci de la „banalul” Clermont-Ferrand: atît de „banal” încît a ajuns la a 19-a ediție, și nu dă nici-un semn să tragă obloanele...! Cu mai puțin „ambalaj” (deși petrecerea anuală de la Castelul St. Saturnin, dată de Canal+, e un *nec plus ultra* monden) și infinit mai multă substanță, el a devenit, cam de mulțor, cel mai important festival de scurt-metraj din lume. La Clermont-Ferrand a filmat Eric Rohmer, în 1969, „Noaptea mea cu Maud”; „noaptea” cinefilă ar putea fi un efect secundar, cert este că - la fel ca în Solothurnul elvețian -, în capitala auvergnată asiduitatea spectatorilor te scoate din minți...

Anul acesta la Clermont-Fd (prescurtare permisă!) a fost prezent și compatriotul nostru Teodor Oprea cu filmul *Visul meu american* - după ce, în '95, fusese invitat Marius-Theodor Barna cu *Mail-Life*. Deși n-a intrat în palmares (unde au funcționat criterii „ideologice”), „Visul american” al lui Oprea a plăcut, singurele rezerve auzite fiind legate de „finalul nefericit”: de ce trebuia ca tînărul acela să moară? a fost întrebare Oprea; pentru mai mult dramatism, s-a „scuzat” regizorul... Similitudinile între finalul de la *Visul meu american* și cel din *Reconstituirea* lui Pintilie n-au fost remarcate de nimeni - nici măcar (mi-a marturisit Oprea) de el însuși!

Lucrul cel mai greu, la Clermont-Fd, este să încerci să acoperi toate secțiunile. Eu am încercat, pe principiul „cite puțin din toate”... Așa se face că, pe lingă multe filme din competiție, am văzut cam toată secțiunea fantastică (Lynch, Marker, George Lucas, Tim Burton...) programele: danez, italian (cu *Teodoro*, o revelație! de Annachiara Popescu-Jianu: o italiancă simpatcă, „de origine” firește, nu-mai că - *veramente scusi* - „singurul care știe românește este bunicul...”), o retrospectivă minunată dedicată gruzinului Mihail Kobakidze, un foarte straniu film din secțiunea „Minorități”: *Crepusculul zeilor* de neozeeleandezul Stewart Main (alb-negru, cu accelerări de film mut și scene „hard”, de acuplări masculine!),

„Metamorfoza” finală din *Franz Kafka's It's a Wonderful Life* de Peter Capaldi

plus un întreg program zis „al distribuitorilor” - din care inelabilul *Franz Kafka's It's a Wonderful Life* de Peter Capaldi face figură de capodoperă! Britanicul Capaldi a realizat acest film în 1993, devenind, între timp, un fel de „film-cult”; Richard E. Grant (*Prêt à porter* de Alman, printre altele) joacă rolul lui Kafka în acest cocteil de neconceput, „Metamorfoza” plus *E o viață minunată*, filmul lui Frank Capra din 1946! (În fond, între Kafka și Capra - Franz/Frank predestinîndu-i! - nu e decît o diferență de cîteva litere...) Kafka șade, așadar, la masa lui de lucru, din turnul (!) unei neversosimile „Prahă” de carton; noapte cu lună; Kafka tocmai începe „Metamorfoza”: „Într-o bună dimineață, cînd Gregor Samsa se trezi în patul lui, după o noapte de vise zbuciumate, se trezi metamorfozat în...” Kafka pune tocul jos; chinul începe... În ce? Broboane de sudoare pe frunte, hîrtii aruncate în coș - Kafka, în pană! La un moment dat, străfulgerare a minții lui Kafka: Într-o banană? (Gregor Samsa în pat, în chip de banană cu ochi: nu, categoric nu!) Iarăși sudoare, iarăși coș. Și din nou - străfulgerare: Într-un cangur? (Cangur în pat, etc.; nu, nu și nu!) Dar vecinii lui Kafka veghează! Ei știu că marele scriitor are nevoie de inspirație - toată inspirația de care are nevoie! Într-un crescendo muzical, care anunță finalul - finalul filmului lui Capra, cu Jimmy Stewart în rolul principal -, vecinii (și, mai ales, vecinele...) lui Kafka îi aduc, fiecare, cîte un borcan - frumos legat cu fundă - în care se află cîte o „ginganie”! Evrika! S-a găsit Cuvîntul - mai mult, zeci de „cuvinte” - gîndaci se zgîiesc, prin sticlă, așteptînd să intre în istoria literaturii! „Ce viață minunată”, cîntă Kafka - și, în cor cu el, vecinele toate, de jur împrejur... Și nu-i așa? Ce poate fi mai frumos și mai înălțător decît un început bine găsit? - Desigur, un final pe măsura. Și bine cîntat, de un „Kafkapra” cu ochii în lacrimi...

Alex. Leo Șerban

De la penibil la sublim

DOAMNE-Dumnezeule - mă întrebam urmărind *Serenada pentru orchestră de coarde* cu care se deschide „Seara Ceaikovski” a Operei Naționale Române -, chiar în așa hal a ajuns trupa de balet bucureșteană, în cei șapte ani de cînd n-am mai putut găsi răgazul spre a-i urmări sistematic demersurile, așa cum facusem în cele două decenii anterioare?!? Desincronizări permanente, ezitări, greșeli de pași sau chiar de direcții de mișcare, ciocniri accidentale cu greu evitate, pînă și o penibilă căzătură pe brînci - toate acestea desfigurau execuția unei partituri coregrafice pe care Ioan Tugearu a caligrafiat-o cu precizie și fantezie, cu finețe și siguranță... Cu același har - adică - prin care, acum nouă ani, acest creator pe cît de prolific, pe atît de personal determina un salt incredibil în evoluția unei trupe din provincie, provincială pînă atunci și ca nivel valoric. Afirmam atunci, cu încinare, că Baletul în cauză (cel al Teatrului Liric din Constanța) era „de necunoscut, urcînd brusc mai multe trepte deodată în ierarhia trupelor similare din țară: Ioan Tugearu a reușit, într-un timp remarcabil de scurt, să-l facă să strălucească prin perfecțiunea execuției desenului coregrafic (adesea cu un grad foarte înalt de dificultate, ca în *Varițiuni clasice*, unde

bogata și capricioasa dantelărie a mișcării este țesută într-o viteză fantastică), dar și prin grația, eleganța și expresivitatea interpretării discursului, prin intensitatea cucer-

Tiberiu Almosnino și Simona Șomănescu în „Manfred”. Foto M. Cratofil

itoare a comunicării trăirilor artistice”. Ei bine, pe o scriitură coregrafică de același tip și cu aceleași calități („cu întreg arsenalul de elemente de rafinament și spectaculozitate ale baletului academic, dar utilizate într-un spirit contemporan”), trupa

ONR (mai corect spus - balerinele ONR, căroră cei doar cinci balerini implicați aici le sunt infinit superiori) se prezintă lamentabil, sub nivelul profesional minim al oricărui teatru ce se respectă.

Dacă ceea ce se vedea era jalnic, ceea ce se asculta era însă de-a dreptul insuportabil: în viața mea n-am auzit viori care să cînte, cu o diabolică perseverență, atît de fals! Mă gîndeam deci cu groază la ceea ce urmau să-mi audă urechile în partea a doua a „Serii Ceaikovski”, care cuprindea nici mai mult, nici mai puțin decît... *Simfonia*, „*Manfred*”. Nu mică mi-a fost mirarea - și, desigur, bucuria - constatănd însă că, dimpotrivă, aici dirijorul Camil Marinescu a reușit să inducă orchestrei o execuție suficient de exactă pentru a-i permite și o interpretare captivantă prin incisivitate și poezie, prinm vigoare și profunzime.

Din fericire, grație subiectului ales, libretul Liane Tugearu (după Byron, dar și după... Balakirev) și regia lui Ioan Tugearu au putut construi un discurs eminent solistic, astfel încît carențele corpului de balet al ONR sunt aici mai puțin evidente. Iar soliștii, Ioan Tugearu a știut întotdeauna să și-i aleagă și să-i distribuie impecabil! Manfred și Astartea sunt, desigur, cuplul Tiberiu Almosnino - Simona

DANS

Șomănescu, lansat cu fulminant succes (tot acum nouă ani) în formidabila sa creație coregrafică de autor care este *Femeia îndărătnică* (Splendoarea acestor doi dansatori - de la înfățișare și pînă la mișcare - este egalată doar de capacitatea lor de a-și trăi cu emoționantă sinceritate și fascinantă ardență personajele.) Pe Nemesis o intruchipează o altă balerină ce posedă nu numai o cuceritoare plastică corporală și dinamică, dar și o forță a personalității capabilă să seducă publicul: Mădălina Slăteanu-Bulgaru. În roluri mai puțin pregnante, dar susținute cu talent și cu reală participare afectivă, apar Mirela Simniceanu (Crăișia Muntelui), Mihai Tugearu (Abatele), Remus Câmpianu (Lucifer), Florica Stănescu, Magdalena Rădulescu, Oana-Steluța Bădănoiu și Laura Blica (cele patru Duhuri: ale Pămîntului, Apei, Aerului și Focului).

Cu concursul Viorică Petrovici, care a conceput o scenografie modernă (fără a fi totuși șocantă, ca alteori) și funcțională (ideală pentru un turneu: încapă - cred - în două cufer!), Ioan Tugearu a demonstrat din nou că - după tragica dispariție a Mihaelei Atanasiu - a rămas singurul nostru creator de balet ce se consacră cu constant succes spectacolelor de teatru coregrafic.

Luminița Vartolomei

**PACATELE
LIMBII**

de Rodica
Zafiu

„Mai-marii“

ÎN LIMBAJUL politic, categoria neutră a cuvintelor de bază din limba comună e puternic concu-rată, pe de o parte, de numeroasele neologisme mai mult sau mai puțin tehnice, pe de alta - de un număr limitat de termeni învechiți și/sau populari, care s-au constituit în timp într-un strat retoric, ca ornamente caracteristice „stilului înalt”. În jargonul birocratic al regimului comunist, termeni din ultima categorie erau, de exemplu, *a făuri, a ctitori, a înfăptui, glie, făgaș, mealeguri, neabatut*. Limbajul politic actual îi evită, din cauza uzurii lor evidente, dar nu ezită să recurgă, în scop persuasiv, pentru a corecta excesele neologice, la termeni populari sau învechiți: „dreptul la o viață *cumsecadé*”; „*mai binele oamenilor și al țării*”; „*poftele de preamărire și înăvuire ale unor năvăliți*” (dintr-un discurs reprodus în „România liberă” = RL, 2020, 1996, 2). În același timp, publicistica politică vehiculează un număr destul de mare de arhaisme cu conotații predominant ironice, cum ar fi - în domeniul administrației și al conducerii - *dirigitor* („dirigitorii turismului”, „Adevărul”, 195, 1992, 5; „dirigitorii macroeconomiei și finanțelor României”, RL 809, 1992, 1) sau *oblăduire*, cuvint cărui i se exploatează ambiguitatea semantică, oscilația între sensul de 'conducere' și cel de 'protecție' („fraude fiscale sub oblăduirea legilor prost gândite”, „Adevărul”, 340, 1991, 1; „administrația publică locală, aflată sub oblăduirea d-lui...”, RL 897, 1993, 1; „această stațiune se degradează continuu și sub «oblăduirea» Direcției Sanitare a județului Iași”, RL 2030, 1996, 8). Din același registru învechit, care a căpătat conotații ironice în limbajul familiar, fac parte *a mazili* („Everac, mazilit” - RL 1150, 1994, 3), *mazil* sau *mazil* („lideri mazili”, RL 770, 1992, 1), *simbriși* („simbriși guvernamentali”, RL 1244, 1994, 3) etc. Una dintre diversele modalități arhaice de desemnare a treptelor ierarhice și a rolurilor sociale, care revin cu insistență în publicistica noastră, este substantivul *mai-marele*, provenit dintr-un adjectiv la grad comparativ. *Mai-marele* are o stabilitate remarcabilă: apare, mai întâi, chiar în primul text românesc care ni s-a păstrat, în scrisoarea lui Neacșu - „spui domnietale ca *mai marele* miu de ce am înțeles și eu”. Dictionarul academiei (DLR) furnizează din abundență citate din literatura română veche, în care termenul are sensul de 'superior ierarhic' sau de 'conducător': „*mai marii noștri*” (RL 702, 1992, 1), „*mai marii țării*” (RL 1082, 1993, 16), „*mai marii zilei*” (RL 250, 1990, 1; 1341, 1994, 5; „bariera psihologică a criticării *mai-mariilor zilei*”, RL 2029, 1996, 1). Adjectivul substantivat e cuprins chiar în asocieri contrastante, combinându-se cu nume de instituții moderne: „*mai marilor SNCFR le-a venit marea idee...*” (EM 40, 1994, 2); „*mai marii Băncii Naționale*” (RL 2018, 1996, p. 9); „*mai-marii Romtelecom Brașov*” (RL 2020, 1996, p. 9); „*mai marii PDSR-ului*” (RL 2082, 1997, 3). Am înțeles și o dezvoltare analogică glumească, care dovedește transparența semantică a formulei: „*mai marii și mai mijlociile nației s-au gândit că n-ar fi rău...*” (RL 679, 1992, 1). În nesfârșitele variații ale *mai-marilor* se vedește poate, încă o dată, ambiguitatea fundamentală a ironiei: formula, care s-a răspândit probabil din necesitatea de a lua distanță față de ierarhii, continuă de fapt să vehiculeze imaginea unei stratificări foarte tradiționale.

Plăți de pe timpuri

ÎNTÎMPLĂRI la două ghișee. Primul, al *Fundației pentru literatură etc.* Scriu cu vortele anului curent, 1997. Acest ghișeu se afla, tot la demisol, ca și al doilea, cel de pe Bulevardul Kiseleff al „grandioasei” Uniuni a Scriitorilor de pe vremuri. Al editurii de pe Ana Ipătescu era în dreapta, jos, cum urcai treptele impunătoare clădirii. De ce nu am notat întâmplarea, pe prima, veche de tot, nu știu. Bănuiesc însă: tot povestind ceva, nevoia de a scrie pe hirtie s-a dus: ce spui, se cheltuie, zboară în vânt. Aici, la *Fundații*, într-o zi de plăți, m-am nimerit, la coadă, imediat după Tudor Vianu. Profesorul avusese probleme, fusese dat afară (un timp) și trăia făcând referate modeste. El astupase gura ghișeului cu pieptul său voluminos, aplecat, în vederea semnăturii, astfel încît cu greu, înălțîndu-mă pe virful picioarelor văzusem suma, cit luase - cum ar fi azi patru mii și pentru care tocmai se iscălea. Răufactorii sunt prinși de regulă cînd suferă de vreo patimă. Eu sufeream de curiozitate. Întîrziaseam să mă retrag la timp și profesorul *văzuse că văzusem*, și a urmat ceva greu de uitat. Îi fusesem student, mă știa de la seminarul de *Estetică*, și fiindcă mă cunoștea și nu putea să nu-și dea seama că observasem cit primise, mi-a spus încet, umil, în franceză, la coada aia de prosperi, cuvînt cu cuvînt, - și nu pun de la mine vreo vorbă: „Que voulez-vous, j'ai le gain peu!” - că așa este el, că e mic la ciștiș, are ciștișul mic. „J'ai le gain peu!” Propoziția lui Vianu, adresată întîmplător mie, dar care-l cunoșteam bine, rfu aveam s-o uit niciodată. Nu ne-am mai văzut de atunci, dar scena am povestit-o mai tirziu de multe ori. De obicei, cînd repeți cite o întîmplare, mai pui ceva în plus, sau mai scazi. E una din întîmplările la care „n-am umblat” nici măcar cu o literă, două... Mai tirziu, tirziu de tot, înainte de a pieri, cînd îi ascultam vocea înaltă, sigură, de protoereu, - făceam în sinea mea, glumind, ca să evit sentimentul: „Da, dar ce folos, n-ai noroc, și ce ciștiși se duce ca praful de pe toba.

A doua plată, *mai specială*, a avut loc pe ziua de 9 martie 1977, de ziua sfinților mucenici. Întîmplarea am notat-o, și știu acum de ce, în caietul

din 1977 unde-i trecută și luna funestă, martie, a marelui cutremur. Curios e că după textul ce urmează, se află transcrise două fraze ale lui Paul Georgescu, una cu pagina menționată, cealaltă, nu. Ele sînt următoarele:

Armele dimineața sînt frumoase, și marea. (Cu o sintaxă de mare efect) Și:

Subtila revenire într-o cușcă spartă „Diesel 060205, pagina 346). Apoi reflecția: „Cel mai citadin prozator de azi,... deși Țandarei deși Ba-răganul...” Pe urmă, în contradicție... În paginile următoare ale caietului cu însemnări, Preda, cu data de 9 martie '77. Întîi, dedesubtul notei, cuvîntul *normalist*, plus observația despre acest autor important: „proza lui se oprește brusc la bariera orașului. Instrucție tirzie și precară, la început. Noroc cu talentul, excepțional, altfel mentalitate de tip care a făcut normala... învățator,... imposibil să fie citadin, orice-ar fi, chiar și în scene de amor la oraș, - vezi fraza cu patul, cînd o răstoarnă pe marginea patului și cum îi „desface (pardon) cracii” și... și... Dar de unde atîta ură pe mine, să zbiere la mine „am să te distrug!”

Să vedeți întîmplarea. Merg cu Gabi Dimisianu la casieria de la subsolul clădirii de pe Kiseleff unde lucrează buna, veșnică zimbătoare madam Ștefănescu. Înăuntru nimeni, pe urmă îl vedem în fine cu spatele întors spre noi pe Marin Preda la ghișeu. E în palton, în care viră încet teancuri de sute; viră citeva și în buzunarele de la piept; capul lui madam Ștefănescu apare dincolo de deschizătura ghișeului, pe după capul lui Preda, care se mișcă într-o parte și alta virîndu-și banii acum în haina de sub pardesiul desfăcut, o salutăm cu mina pe madame Ștefănescu, fără să zicem nimic, astfel încît autorul, preocupat și golind treptat *mamea* ghișeului, nu vede, nu știe că-n urma lui se află cineva; ar fi văzut dacă madam Ștefănescu ar fi spus ceva, dar ea, discretă, dăduse din cpa numai, tăcută și surzînd doar; așa că scena o vîd dîndărăt, neturburat de vreo reacție a incasatorului (e, la mijloc și-o urmă de invidie înmărmurită, din partea mea). Nu-ncap toate teancurile în haină, mai îndeasă și pe la piept, lăsîndu-se

PREPELEAC

de Constantin
Zoiu

n jos, îndeșind acolo bancnotele; dar tot a mai rămas; și bagă și-n pantalon, în ambele buzunare, mai îndeasă ceva în buzunarul de la spate, căznîndu-se, dar tot întors și fără să vadă minunările de pe fețele noastre asistînd la aceasta „aproape cu respect”; mai bagă ceva din nou în pardesi, mai îndeasă-n haină, trec așa minute în șir, și cînd se întoarce, fără s-o salute pe casieră, îl vedem cîrmînd, greoi, burdușit, umflat, îngrășat brusc, obez de bancnote, o veritabilă statuie de bilete de bancă, de ziua bieților mucenici slăbănogi, la cinci zile de la cutremur, și-l vîd brusc pe Ivăsiuc strivit... Sunt un birfitor. Am povestit (eu singur) întîmplarea, pînă a ajuns la Preda. În citeva zile aveam să ne vedem, întîmplător. Atunci m-a amenințat cu ura aia arătată la început. Ce am răspuns atunci, nu mai zic. Nici n-am notat. Ce furie pe el contra mea... Ciudat: mă gîndeam, calm, cum o să mă distrugă asta pe mine. Și, peste un timp, parcă un an, doi, cealaltă întîmplare, cu Aurel Baranga, la același ghișeu. Mai sunt cîtiva care iau bani, pleacă. Stau la rînd cu Baranga și vorbim; el ia primul, iese pe culoar; iau și eu repede, ies în urma lui; iar la capăt, unde sînt scările de la subsol ce dau în curte, chiar pe prima treaptă, Pucă, drept, țeanp, ca Statuia Comandorului. Din urmă vîd totul. Baranga se apropie de inflexibilul campion al boemei bucureștene, care nici măcar nu întinde mina; Baranga vede, își dă seama că n-are încotro, nici o ieșire, vreun șiretlic, să evite Cerberul intratabil; și cînd ajunge în fața lui, înainte de a urca prima treaptă, autorul se întoarce brusc, căutîndu-se pe furîș în buzunarul dinăuntru al paltonului; caută acolo des, repede, mărunt, spre a găsi măcar vreo hirtie de 25, dacă nu de 10; nici pomeneală, numai sutici. Pucă așteaptă imperturbabil ca destinul și chiar cu o prefăcută măreție jucată spre mine, care aștept răbdător în urma autorului; Baranga scoate în sfîrșit cu greu un sutic, se întoarce, speriat, și dă; iar acela, primind, și fără a spune ceva eroului buimăcit încă de proporțiile pomenii sale, îmi zimbește mie și pe-acsuns îmi face cu ochiul, complice pe viață.

Ocean

Bozgoana

DE UNDE venise? Cine era? Fiecare tîrgoveț avea altă versiune de povestit. Pentru tată se pleca de la Cuza Voda și se sfîrșea cu mareșalul Averescu; mama fusese sau o evreică, sau o țigancă vrăjitoare, sau o schivnică căreia Belzebut îi furase mințile, sau o ciobăniță, țiuțoarea unui ciocoi. Cine o ajutase să-și facă la Oprișeni coliba aceea solidă - iarăși se întrebau. O fată așa de fragedă la trup nu ar fi fost în stare să minuiască barda, ferestrăul și ciocanul ca să-și dureze singură casa.

De trei ori pe săptămînă o întîlneai la piață unde vindea coșuri de răchită sau rafie, totdeauna prietenoasă, dar foarte bănuitoare și închisă de aducea cineva vorba despre viața ei intimă. Cînd trecea bariera împingînd căruțul ei cu două roate tras de un măgaruș, piața se schimba. Negustorii, precupeții, cerșetorii și cumpărătorii erau cu ochii pe ea. Parul de aur îi curgea pe umeri strălucitor ca un soare străin, fața palidă îndemna la compasiune, sprîncenele arcuite deasupra a două boabe de smaragd te poșteau la delectare. Taraba ei devenea centrul pieței. Tudoriță, fostul subchirurg, acum pensionar, proclama tot la a doua zi: „E o vrăjitoare! Uite, cum se mișcă toți ca un balet mecanic condus de mina ei.” Îi întorcea spatele semnificativ, dar se împiedeca de fiecare dată. Picioarele îl ascultau, însă gîtul, nesătulul de gît, îi trăgea capul înapoi înspre tulburătoarea faptură.

Noi, copiii, care ne jucam pe aproape, o priveam cu sfială ca pe o ființă venită din altă lume. Ne îmbulzeam să-i fim de folos: strîngeam coji de harbuz și de bostan pentru Poseidon, măgarușul, îl adăpam, iar ei îi aduceam fructe furate de la megieși - servicii pe care dînsa le onora cu o ușoară bătaie a pleoapelor.

Momentul cel mai important era simbată seara. Boz-

goana - așa o chemau toți - nu pleca cu negustorimea devreme acasă, ci mai întîrziea. Facea toaleta lui Poseidon, mătura și ștergea praful adunat în coșuri. Se așea turcește pe un covor și urmarea cum umbra serii se lasă peste acoperișul hulubăriilor în care păsările obosite picoteau. Cu ea, zeci și zeci de oameni așteptau să se ascundă cornul lunii în Dumbrava minunată. Atunci se pomea Bozgoana să cînte o melodie de o tristețe fără margini; întîi citeva suspine sfîșietoare, apoi ca un clocot de ape printre stînci, cuvintele și iarăși refrenul, repetat sălbatec de spectatorii fermecați. Cînd, după ceasuri, melodia se stîngea, un bocet necurmat din zeci de guri zguduia orașul și turnul catedralei se cutremura de chiot, de șuierături, de plîns.

Știam și eu tot cîntecul pe dinafară: timpul mi l-a redus la prima strofă:

Ș-am zis foi de nucă seacă, oi la la la, oi la,
Toate crengile s-apeacă, oi la la la, oi la,
Și s-apeacă la pămînt, oi la la la, oi la,
Ce-am iubit nu pot să uit, oi la la la, oi la.

I l-am cîntat într-o zi unui specialist, muzician și etnograf. Și-a tîguat buzele și cu asta mi-a spus mai multe decît o întreagă comunicare savantă. Nu face nimic! Îl zic singur, ferit de lume, pînă ce coșul pieptului mi se face mic și îngust cit o raclă de prunc în care doar inima are loc.

Cîntecul l-am mai auzit o dată la Văratec, într-o poiană dincolo de cimitir. Era o noapte cu lună plină. Am avut impresia că-i recunosc vocea și am strigat-o pe nume: „Bozgoana!”, dar m-am întors repede cerîndu-mi scuze. Mi s-a părut că nu era singură călugărița.

Paul Miron

O mie de ani glorioși

EXCEPTÂND perioada de după 1918, *Istoria Austriei* - excepțională sinteză datorată specialistului vienez Erich Zöllner, n. 1916, în traducerea cronicarului identității sașilor din România, Adolf Armbruster, eminent istoric, nume de rezonanță în domeniul interferențelor româno-germane - este o amănunțire a „gloriei imperiului”, în diferitele ipostaze ale acestuia: Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană (înființat de împăratul Otto în 962); imperiul hab-

Erich Zöllner, *Istoria Austriei. De la începuturi până în prezent*. Traducere de Adolf Armbruster. Editura Enciclopedică, 1997. Vol. 1 și 2 - 925 p. F. p.

sburgic din 6 august 1806 (impus astfel de armatele lui Napoleon), cu aspectele sale de monarhie neoabsolutistă și de dualism austro-ungar (1867-1918). Cele aproape 1000 de pagini, menite specialiștilor dar și cititorilor interesați pur și simplu de povestea unei lumi care este, într-un fel, și a unei bune părți din Europa, analizează ponderat nu numai evenimentele și elitele, ci și mentalitățile.

Pentru cititorul obișnuit, periodizările - mai ales cele dinainte de 1330 și 1350 - anii de întemeiere statală - sunt mai puțin importante decât încrengăturile evenimentelor (multe din ele marunte la scara unui imperiu, dar schimbătoare de destin istoric la scara altor națiuni). Întemeierea Moldovei (1330) și a Țării Românești (1356) nici nu sunt consemnate, deși coincidența face ca 1330 să fie anul de hotărâre când pe tronul imperiului a venit primul Habsburg (Frederic cel Frumos) după o serie de împărați din familia Babenberg. De fapt, lungimea șirului dinastic al Habsburgilor a beneficiat în căteva rânduri de o mult discutată „Sanctiune Pragmatică”, un fel de moțiune ce permitea succesiunea la tron și atunci când, „din motive naturale”, linia născuților bărbați înceta. Este cazul înscăunării Mariei Terezie, cu toată opoziția unor prinți prusaci și a unor „electori”, această „abatere” nefiind străină de izbucnirea Războiului de șapte ani.

După Vlad Țepeș și Mihai

Viteazul, amintiți în trecut, participarea românilor la Ase-diul Vienei (1683), în calitate recunoscută de sabotori ai „mașinii de război” turcești (au umplut ghiulelele cu paie tocate în loc de praf de pușcă) nu e amintită, cu toate că un monument vienez celebrează din acest punct de vedere pe Radu Șerban. Însă perioada de ocupație austriacă a Olteniei (aproape 30 de ani - după un război victorios împotriva turcilor la 1718) beneficiază de destulă atenție. Ca amănunt: de atunci datează primele reprezentări cartografice ale noului ținut intrat în posesie austriacă, tot așa cum a fost „redeschisă” circulația rutieră pe Valea Oltului.

În bătăliile antinapoleonice sunt evidențiate faptele de arme ale regimentelor granițerești românești din Năsăud, prin omagierea de către însuși Napoleon, care i-a oferit baronului Michael von Melas (comandantul regimentelor, de origine sas) o sabie-trofeu cu inscripție măgulitoare.

Beneficiind de o concepție asupra istoriei care încorporează și „armele” antropologiei și sociologiei, tablourile unor epoci sunt tratate exhaustiv (în ciuda unor spații restrânse), astfel pot fi încă o dată trecute în revistă valorile universale date de Austria în construcții, muzică, artă, literatură. Greu de închipuit un mai bun ghid ca *Istoria* lui Zöllner pentru străzi, edificii, palate și muzee; sunt evocate o „Academie de Arte Plastice” de la 1725, școli de muzică și împărați-muzicieni încă din secolul al XVII-lea, mecenatul unor mari familii de la Curte, gloria marilor constructori italieni și austrieci care (mai ales după 1683) au înălțat castele și catedrale în afara zidurilor de fortificație, opera sculpturilor și picturilor care au împodobit orașele cu faptele istoriei ori ale mitologiei. Stilurile, de la baroc la Jugendstil, se completează fără agresiune, făcând loc lucrărilor de avangardă și chiar contemporanilor (gen Hundertwasser).

De ambalajul monarhic n-a mai fost cu timpul nevoie, dat fiind că orice tradiție își ajunge până la urmă sieși. După 1848, când misiunea sa mondial-politică s-a risipit, Viena a decăzut din rolul de „centru al lumii”. Fără să ajungă totuși chiar la un rol de orașel, căuta micile bucurii ale unui oraș liniștit, „farmecul de altădată”:

ramăsese metropolă, dar o metropolă baroc, „și anume una pentru care nu mai exista politica barocă”. Vacuumul de valori a produs ornamente specifice - un exemplu, spune Broch, sunt chiar valsurile lui Strauss. „Succesul lor de mai târziu poate fi luat drept receptare a acestui avertisment de neoprită prăbușire a lumii într-un vacuum al valorilor în neoprită creștere”.

Unul dintre cele mai interesante capitole, pe lângă „Epoca lui Franz Iosif și sfârșitul monarhiei”, tratează perioada contemporană („70 de ani de la prima la cea de a doua republică, 1918-1988”) - cu drama anexării la al treilea Reich, cu problemele landurilor, partidelor, guvernelor succesive, cu demografia, istoria economică a republicii, viața ei spirituală, știința și arta. În literatură (cele mai recente nume pomenite sunt Thomas Bernhard și Peter Handke), muzică, teatru etc. schimbarea de atmosferă e foarte sensibilă.

„După două conflagrații mondiale, harta politică a Europei s-a modificat fundamental, iar problemele monarhiei nu mai sunt și problemele republicii (...) Se impune fără îndoială păstrarea unei atitudini deschise, tolerante și cu adevărat cosmopolite”.

Două oglinzi pentru un portret Jugendstil

TOLSTOI ȘI NIETZSCHE, genii antagonice prin vocație și evoluție, sunt numai două dintre marile caractere în care s-a căutat pe sine Stefan Zweig, austriacul de la cum-păna noului secol. Acest neli-niștit Sagetător (n. 28. 11. 1881 la Viena), care a călătorit prin toată lumea, ajungând în 1941 prin New York în Brazilia, pentru a se sinucide în 1942 lângă Rio de Janeiro, e recunoscut pentru extraordinarul său penel psihologic, pentru personajele care-și urmează pasiunile, spargând ferecătura convențiilor burgheze, găsind drum către propriilor lor, specială, personalitate, prin gesturi ieșite din comun. „Trăsătura cea mai caracteristică personalității lui artistice”, scrie Romain Rolland, „este nevoia arzătoare de cunoaștere, curiozitatea neîncetată, veșnic nesatisfăcută, impulsul demonic de a vedea, de a ști”.

La fel sunt și cele două personaje-oglinzi, Tolstoi și Nietzsche.

Tolstoi, debordând de vitalitate, e descris cu o admirație în care se simte invidia vienezului nervos, evident atins de *décadence* (așa cum o cerea epoca, *Die Wiener Moderne*): invidiază corpul bine zidit, „înjghebat pentru un veac întreg”, puterea ursului care la șaptezeci de ani patinează, la optzeci face gimnastică, a spiritului neodihnit sub craniul pârșos ca o pădure, cu barba unduitoare asemenea unui fluviu, sprâncenele - rădăcini de copac, privirea de panteră tâșnind - „privirea care ținutuește pe oricine, lovitură de cuțit, scânteietoare și tare ca oțelul”. Ochii lui Tolstoi poartă în ei ochii întregii umanități: „Aceste cristale scânteietoare au destulă puritate și ardoare ca să privească în extaz spre Dumnezeu de sus - și au destul curaj să se uite țință în chipul Neantului... vor străpunge orice himeră, vor demasca orice minciună, vor nimici orice credință; totul se dezgolește în fața acestor ochi ai adevărului; deci cu atât mai înfricoșător momentul când Tolstoi va întoarce împotriva lui însuși pumnul...” Stefan Zweig, care avea să întoarcă la rândul său împotriva lui însuși pumnul, voia să afle cum a ajuns acest „animalier” să părăsească bogății, familie, glorie, viață tihnită pentru a-și întâmpina moartea ca pe „opera operelor sale”. Cum a ajuns un „fanatic al adevărului” să caute mântuirea în simplitatea țărănească, luptându-se treizeci de ani pentru însingurare și fugă spre Dumnezeu.

Dacă „soluția ortodoxă” a mântuirii, personificată de Tolstoi, pare să-i fi dat unele indicații practice lui Zweig (bântuit și el, toată viața, de nevoia izolării, fugii de propriul destin), cu atât mai mult viața chinutului Nietzsche i-a oferit bun prilej de auto-analiza.

Scrierile filozofului de la Basel au reprezentat, se știe, humusul necesar întregii generații de *Wiener Moderne*. Muzicalul și entuziastul Nietzsche, menit înnoirii și tineretii, a fost numit „filozof al pubertății”, urmat de necopții care se lasă entuziasmați de absolut, agresivitate. Nietzsche, schimbându-și neîncetat destinul, credea că poate judeca totul prin prisma subiectivității, prin lentila propriilor experiențe, ca tinerii, și tot ca ei nu

Stefan Zweig

Stefan Zweig, *Tolstoi, Nietzsche*. Traducere din limba germană de Eugen Relgis. Editura Științifică, 1996. 248 p. Lei 7000.

vedea capătul - mereu apărea ceva mai departe, ceva încă necunoscut și misterios. Stefan Zweig admira acest stil șerpesc de lepădare a pielii, luarea de la început prin „moarte și renaștere” pe căile desăvârșirii de sine. Spre deosebire de Goethe, care „și extinde viața în jurul unui centru fix, asemenea unui copac care adaugă în fiecare an un nou inel în jurul trunchiului său ascuns, launtric”, evoluția lui Nietzsche „se săvârșește întodeauna în mod violent, prin vehemență, prin impulsul neînfrânat al voinței”. Față de titanul de la Weimar, care se amplifică fără a-și sacrifica eul, fără a se renega pentru o nouă treaptă, „Nietzsche, omul metamorfozelor, trebuie să se distrugă pe sine în întregime pentru ca pe urmă să se reconstruiască”. Prin automicidii, descompuneri, credințe pierdute, prin izbucniri vulcanice menite a schimba definitiv direcția drumului, prin cumplite războaie purtate cu propriul sine, explozii frenetice - „calea sa e o neîntreruptă dără de flăcări” - Nietzsche trăiește mereu tensiunea electrică de a-și fi propriul potrivnic. Zweig s-a lasat fermecat de pasiunea sincerității filozofului, de hipersensibilitatea lui nefirească, apologia maladiei - „eu sufăr în întregime, pentru tot și peste tot”, de donjuanismul cunoașterii nietzscheene („Immanuel Kant trăiește cu Cunoașterea ca într-o căsnicie, cu o soție legitimă: timp de patruzeci de ani în același pat spiritual zămislește cu ea o întreagă familie germană, o serie de sisteme filozofice...” Nietzsche caută, ca un seducător, Cunoașterea prin toate cunoașterile, nu vrea decât „spiritul, excitațiile și plăcerile vânătorii”).

În oglinda nietzscheană Zweig însuși avea să se descopere ca pasionat plin de ardoare al Aleteei, ca neodihnit căutător al inaccesibilului. Frumoașa traducere a lui Eugen Relgis păstrează nealterat entuziasmul, chiar febra cu care au fost scrise aceste biografii premonitории pentru destinul marelui nuvelist.

◆ Alex Mucchielli, *Noua psihologie*. Traducere de Dinu Grama. Editura Științifică 1996. 131 p. Lei 5500.

◆ Théodule Ribot, *Patologia personalității*. Traducere, avangardă și note de Leonard Gavrilu. Editura Științifică 1996. 141 p. Lei 5100.

◆ De la *Cilipi Moise la Paul Celan*. Antologie din operele scriitorilor evrei de limbă română. Ediție de Țicu Goldstein. Editura Hasefer, 1996. 562 p. Lei 10.000.

◆ C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*. Consemnate și editate de Aniela Jaffé. Traducere și notă de Daniela Ștefanescu. Editura Humanitas, 1996. 415 p. F. p.

Cărți primite la redacție

◆ Heinrich Zimmer, *Filozofii Indiei*. Traducere din engleză de Sorin Marculescu. Editura Humanitas, 1997. 430 p. F. p.

◆ Jean-François Lyotard, *Fenomenologia*. Traducere din franceză de Horia Gănescu. Editura Humanitas 1997. 115 p. F. p.

◆ Paisie de la Neamț (Velickovski), *Autobiografia unui stareț* urmată de *Viața Sfântului Paisie scrisă de monahul Mitrofan*. Cuvânt înainte: Ieromonah Seraphim Rose. Studiu introductiv: P. Elia Citterio. Prezentare: P. Tomas Spidlik. Ediție îngrijită de Ioan Lica jr., Editura Deisis, Sibiu 1996. 303 p. F. p.

TRENUL

FLANNERY O'CONNOR (1925-1964) este o personalitate singulară în proza americană a ultimei jumătăți de secol și chiar în interiorul tradiției literare a Sudului, prin formula pe care o propune: fuziunea regionalismului și a spiritului religios într-o scriitură neconvențională, capabilă să exprime dezordinea, violența și fragmentarismul lumii moderne, dominate de conflictul dintre sacru și profan. Opera sa, asupra căreia și-au pus amprenta deopotrivă „sudismul”, catolicismul, boala incurabilă a autoarei și infirmitatea progresivă din ultimii zece - cei mai fructuoși în plan literar - ani ai vieții, se compune din romane (*Wise Blood*, 1952; *The Violent Bear It Away*, 1960), povestiri (vol. *A Good Man Is Hard to Find*, 1957 și postumele din volumele *Everything That Rises Must Converge*, 1965 și *The Complete Short Stories*, 1971), „proză ocazională” (*Mystery and Manners*, 1969) și corespondență (*The Habit of Being: Letters*, 1979).

Proza scurtă a lui Flannery O'Connor, poate partea cea mai consistentă a operei sale, deși se menține în cadrele modernismului, prefigurează unele dintre principiile prozei autoreflexive de mai târziu: folosirea abuziv-ironică a clișeului, fragmentarismul narațiunii, calitatea ei de colaj, perspectiva detașată și burlescă în locul viziunii sumbre (specifică romanului Sudului).

Ediția integrală a povestirilor lui Flannery O'Connor urmează să apară în luna aprilie la Editura Univers, în traducerea remarcabilă a Antoanetei Ralian și cu o postfață de Ștefan Stonescu. (Mihaela Dumitrescu)

TOT gândindu-se la conductor, aproape că uitase de cușetă. Avea cușeta de sus. Omul de la casa de bilete din gară îi spusese că-i poate da o cușetă jos, dar Haze l-a întrebat dacă n-are cușete libere sus. Sigur că da, i-a răspuns omul, dacă asta-i ceea ce-și dorește, și i-a dat una de sus. Rezemindu-se de speteaza banchetei din compartiment, Haze observase că tavanul era bulbucă. Acolo înăuntru se găsea cușeta. O trăgeau în jos din tavan și te urcai pe o scară. Dar nu se vedea nici o scară în jur; probabil că le țineau într-un dulap interior. Dulapul se găsea chiar lângă ușa pe care urcase în vagon. Când se urcase în tren, îl văzuse pe conductor în fața dulapului, îmbrăcându-și jacheta de uniformă. Haze se opri să împietrit - chiar pe locul unde se găsea.

Forma capului conductorului era leită, și ceafa era leită, și felul cum își întinsese brațul. Omul se întorsese și se uitase la Haze, iar acesta îi văzuse ochii care erau leiți; arătau întocmai - în prima clipă, întocmai - ca ai bătrînului Cash; pe urmă, însă, altfel. Deveniseră altfel în timp ce el îi privea; se înăsprișeră.

- Hm... la ce oră trageți în jos cușetele? se bilbi Haze.

- Mai e destul timp, răspunse conductorul, intrînd din nou în cămaruța-dulap.

Haze nu mai găsea nimic să spună. Se duse în compartimentul lui.

Acum trenul trecea în zbor cenușiu pe lângă străfulgerări de copaci și crîmpeie repezi de cîmp, sub un cer nemișcat, care se întuneca văzînd cu ochii. Haze își lăsă capul pe rezemătoare și privi pe fereastră, scaldat în lumina galbuie, caldă, a trenului. Conductorul trecuse de două ori în sus și de două ori în jos prin fața compartimentului, și a doua oară se uitase o clipă stăruitor la Haze, dar înaintase fără să scoată o vorbă; Haze își întorsese capul și privise după el, așa cum făcuse și mai înainte. Pînă și mersul omului era leit. Toți negrii aștia din viroagă seamănă între ei. Un tip special de negru - greoi, cu capul chel, masiv ca o stîncă. Bătrînul Cash, la vremea lui, cîntărise o sută de kilograme, dar nu vedeai un dram de grăsime pe el, și nu era mai înalt de un metru șaptezeci, poate un centimetru, doi în plus. Haze voia să-i vorbească conductorului. Oare cum o să reacționeze cînd o să-i spună: „Eu sînt din Eastrod”. Oare ce-o să răspundă?

Trenul opri în gara Evansville. De aici se urcă o doamnă care se așeză în

fața lui. Înseamnă că avea cușeta de dedesubt. Îl anunță că, după toate probabilitățile, o să ningă. Soțul ei o condusesese cu mașina la gară și-i spusese că, fără îndoială, o să-l apuce ninsoarea pînă să ajungă acasă. Avea de întins zece mile de drum; locuiau într-o suburbie. Ea pleca în Florida să-și viziteze fiica. Pînă acum nu avusese nicio dată timp să facă o călătorie atît de lungă. Așa cum se întîmplă lucrurile, mereu te trezești cu altceva pe cap, și nu mai prididești, și timpul zboară atît de iute, încît nici nu-ți mai dai seama dacă ești tinăra sau bătrîna. O spunea pe un ton de parcă timpul îi trăsese chiulul, scurgîndu-se de două ori mai rapid în timp ce ea dormea și nu putea să-l supravegheze. Haze se simțea bucuros că se găsește cineva care să-îvorbească.

Își amintea că, în copilărie, el și maică-sa și ceilalți copii obișnuiau să plece la Chattanooga, pe linia Tennessee. Maică-sa se pornea întotdeauna pe conversație cu ceilalți călători. Parcă era un bătrîn prepelicar scăpat din leșă, care o lua la goană, adulmecînd fiecare bolovan și fiecare băț, sorbind din aer mirosurile fiecărui lucru pe lângă care se oprea. Pînă ajungeau la destinație, nu-i scăpa unul din cei din jur. Ba chiar îi și ținea minte pe toți. După ani și ani o auzai spunînd că se întrebă pe unde o fi acum cucoana care pleca la Fort West, sau dacă omul acela care vindea bibliei o mai fi apucat să-și scoată nevasta din spital. Îi era drag de oameni, și aveau impresia că toate țite li se întîmplaseră celor cu care stătea de vorbă și se întîmplau și ei acolo pe loc. Mama lui fusese o Jackson. Annie Lou Jackson.

Mama mea a fost o Jackson, își spunea Haze. N-o mai asculta pe doamna care-i vorbea, cu toate că se uita la ea făcînd-o să creadă că o ascultă. Numele meu e Haze Wickers, îi spuse el. Am nouăsprezece ani. Mama mea a fost o Jackson. Am fost crescut la Eastrod, în districtul Eastrod, Tennessee; gîndul îi zbură din nou la conductor. O să-l întreb, i se năzări deodată că s-ar putea să fie fiul lui Cash. Cash avusese un fiu care fugise în lume. Asta se întîmplase înainte ca Haze să se fi născut. Dar chiar și așa, conductorul cunoștea, de bună seamă, Eastrod-ul.

Haze privi pe fereastră la depănarea întunecată a formelor care alergau pe lângă el. Dacă închidea ochii, putea prefăce pe oricare dintre ele în Eastrod, așa cum arăta noaptea - regăsea cele două case de o parte și de alta a drumului, și locuințele negrilor și unicul

șopron, și fișia de gard care intra în pășunea cenușiu-alburie sub clarul de lună. Ba putea chiar să introducă în tablou și capul solid al catirului privind peste gard, și să-l lase acolo să adormească noaptea. O simțea și el. Îi simțea în jur atingerea ca de fulg. O văzu pe maică-sa urcînd pe cărare, ștergîndu-și miinile de șorțul pe care tocmai și-l scosese, cu figura preschimbata în faptul serii, oprindu-se în prag și strigînd: „Haaazzzeeee, Haaazzzeeee, vino înăuntru!” Roțile trenului îi repetau acum strigătul. Haze voia să se ridice și să-l caute pe conductor.

- Te duci acasă? îl întrebă doamna Hosen.

Se numea doamna Wallace Ben Hosen; înainte de căsătorie fusese domnișoara Hitchcock.

- O, tresări Haze - eu cobor, eu cobor la Taulkinham.

Doamna Hosen cunoștea în Evansville o familie care avea un văr în Taulkinham - un domn Henrys, așa avea impresia că-l cheamă. S-ar putea ca Haze, fiind din Taulkinham, să-l cunoască. A auzit vreodată de...

- Eu nu-s din Taulkinham, murmură Haze. Nu știu nimic despre Taulkinham.

Nu se uită la doamna Hosen. Știa ce întrebare avea să-i spună, simțea întrebarea venind și chiar veni:

- Mă rog, dar unde locuiești?

Ar fi vrut să plece de lângă ea.

- Am fost acolo, biigui el, foindu-se pe banchetă.

Apoi adăugă:

- Nu cunosc exact orașul, am fost acolo, însă... asta-i doar a treia oară cînd plec la Taulkinham, adăugă cu repeziciune; fața doamnei se întinsese încet spre el și-l privea fix. N-am mai fost acolo de cînd aveam șase ani. Nu știu nimic despre oraș. Odată am fost la circ la Taulkinham, dar nu...

Auzi un clincăit la capătul vagonului și se uită să vadă de unde vine. Conductorul trăgea cușetele din primele compartimente.

- Mă duc o clipă să-l văd pe conductor, spuse, și o zbughi pe culoar.

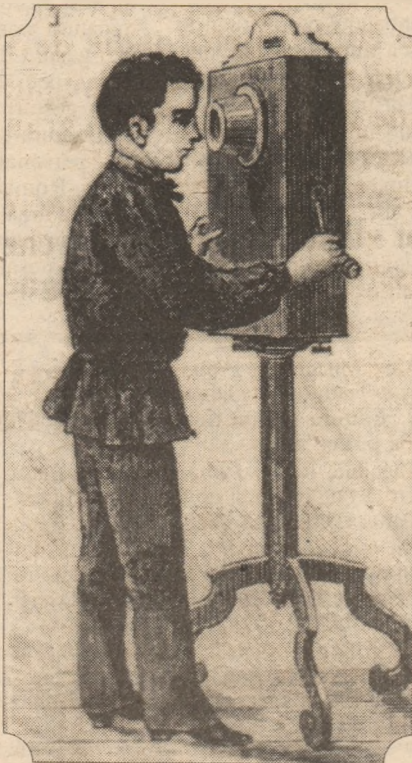
Nu știa ce să-i spună. Se apropie de el încă fără să știe ce i-ar putea spune.

- Presupun că le tragi ca să faci paturile, i se adresă în cele din urmă.

- Așa-i, răspunse conductorul.

- Cît durează pînă termini cu una?

- Șapte minute.

- Eu sînt din Eastrod, se lansă Haze. Sînt din Eastrod, Tennessee.

- Nu-i pe linia asta, comentă conductorul. Dacă acolo vrei să ajungi, înseamnă că-ai greșit trenul.

- Nu, merg la Taulkinham. Dar am crescut în Eastrod.

- Vrei să-ți fac patul duminică mai înainte? întrebă conductorul.

- Cum? Eastrod în Tennessee. Ai auzit vreodată de Eastrod?

Conductorul trase bancheta de sus și o fixă la orizontală.

- Eu sînt din Chicago, îi răspunse.

Trase apoi storurile la fiecare fereastră, și lungi și bancheta de jos. Pînă și ceafa era aidoma. Cînd se aplecă, ceafa i se bombă în trei bulbuci de carne. Zicea că-i din Chicago.

- Te-ai așezat chiar în mijlocul coridorului. Dacă vrea cineva să treacă, nu poate, spuse conductorul întorcîndu-se brusc spre Haze.

- Mă duc înapoi, răspunse Haze roșînd.

În timp ce se întorcea spre compartiment, își dădea seama că oamenii se uită la el. Doamna Hosen privea pe fereastră. Își răsuci capul și-l cercetă bănuitoare. Pe urmă îl anunță că încă nu se pornise ninsoarea, nu-i așa?, și se lansă iar într-un torent de vorbărie. Probabil că soțul ei o să-și pregătească singur cina în seara asta. Angajase ea o fată care să vină să-i gătească, dar în seara asta va trebui să se descurce singur. Las'că nu-i strică omului așa ceva din cînd în cînd. Ba chiar îi prinde bine. Wallace nu era leneș, dar habar n-avea cît timp îi iau treburile gospodărești. Ea nici nu-și putea închipui cum o să fie în Florida, unde alții or s-o servească.

Conductorul era din Chicago.

ASTA era prima ei vacanță de cinci ani încoace. Acum cinci ani făcuse o vizită surorii ei la Grand Rapids. Timpul zboară. Sora ei plecase din Grand Rapids și se mutase la Waterloo. Bănuia că nici nu i-ar mai recunoaște copiii dacă i-ar vedea acum. Soră-sa îi scrisese că erau înalți cît tatal lor. Lucrurile se schimbă repede, comentă ea. La Grand Rapids, soțul surorii ei lucrase la hidroficare orașului - o slujbă bună - dar la Waterloo...

- M-am reintors acolo ultima dată, o întrerupse Haze. Nu m-aș duce la Taulkinham, dacă ar mai fi acolo; dar totul s-a prăbușit, știți, s-a...

Doamna Hosen se încruntă.

- Cred că te gîndești la un alt Grand Rapids, îi spuse ea. Grand Rapids despre care vorbesc eu e un oraș mare, și a rămas dintotdeauna pe același loc.

Se uită fix la el cîteva clipe, apoi continua: cînd locuiau în Grand Rapids o duceau foarte bine, dar de cînd s-au mutat la Waterloo el s-a apucat de băutură. Sora ei trebuia să țină toată casa și să se ocupe de educația copiilor. Doamna Hosen nici nu-și putea da seama cum de răbda el să zacă acolo an după an.

Mama lui Haze nu trîncănise nicio dată mult în trenuri: îi plăcea mai curînd să asculte. Era o Jackson.

După un timp, doamna Hosen declară că i s-a făcut foame și-l întrebă pe Haze dacă n-ar vrea să meargă împreună la vagonul-restaurant. Voia.

Vagonul-restaurant era arhiplin și lumea aștepta la rînd să poată intra. Haze și doamna Hosen așteptară vreo jumătate de oră la coadă, legănîndu-se în culoarul strîmt și trebuind tot mereu să se ferească pentru a lăsa cite un șuvoi de oameni să se scurgă pe lângă ei. Doamna Hosen intră în vorbă cu o

- o povestire de FLANNERY O'CONNOR

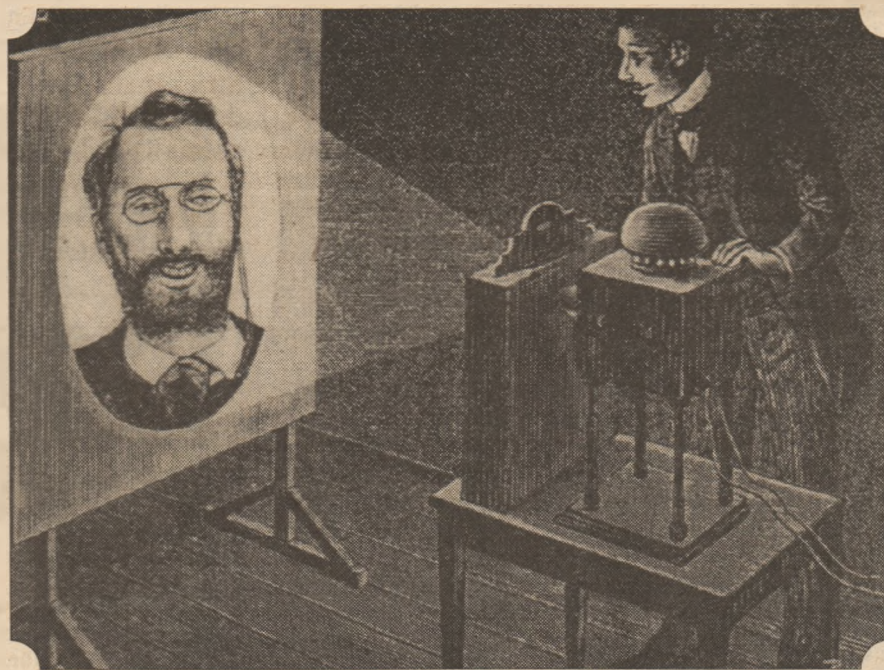
doamnă de lângă ea. Haze se zgîia prostește la perete. Singur, n-ar fi avut niciodată curajul de a se duce la vagonul-restaurant; noroc că o cunoscuse pe doamna Hosen. Dacă n-ar fi stat de vorbă cu altcineva, i-ar fi explicat clar că fusese ultima dată acolo și că conductorul nu era de acolo, dar că prea arăta întocmai ca un negru din viroagă ca să nu fie unul dintre ei, și prea semăna cu bătrînul Cash ca să nu fie fiul lui. O să-i explice totul în timp ce vor lua masa. Din locul unde se afla nu putea să vadă interiorul vagonului-restaurant; se întreba cum o fi arătînd. Ca orice restaurant, probabil. Se gîndi la cușeta lui. După ce vor fi terminat masa, cușeta va fi desigur gata pregătită și va putea să se urce în pat. Ce-ar spune mama lui dacă l-ar vedea într-o cușetă în vagonul de dormit? Ar putea pune rîmășag că ea niciodată nu și-a închipuit așa ceva. Pe măsură ce se apropiau de intrarea în vagonul-restaurant, putea să se uite înăuntru. Da, era exact ca un restaurant din oraș. Ar pune rîmășag că mama lui nu-și închipuise niciodată că așa arată.

De cîte ori se ridica cineva de la o masă, șeful de sală făcea un semn primelor persoane din coadă. Uneori chema cîte o singură persoană, alteori, mai multe. Făcu semn pentru două persoane, și ceilalți din rînd înaintară, astfel încît doamna Hosen și cucoana cu care stătea de vorbă ajunseră chiar la ușa, uitîndu-se înăuntru. După un minut, mai plecară două persoane. Șeful de sală făcu semn și doamna Hosen cu partenera ei intrară, iar Haze dădu să vină după ele. Omul îl opri, spunîndu-i: „Numai doi“, și îl împinse îndărăt în prag. O roșeață urîtă urcă în obrajii lui Haze. Încercă să treacă în urma persoanei din spatele lui, apoi încercă să străpungă coada pentru a se întoarce în vagonul din care venise, dar lumea era prea masată la intrare. Trebuia să rămînă pe loc, în timp ce toți se uitau la el. Nimeni nu se urcea din sală, și era nevoit să stea acolo. Doamna Hosen nici măcar nu se uitase după el. În cele din urmă, o doamnă din celălalt capăt al restaurantului se ridică și șeful de sală își scutură mina; Haze șovăi, și-l văzu scuturîndu-și mina a doua oară, drept care o porni orbește pe culoar, se împiedică între două mese și își muie palma în cafeaua cuiva. Nici nu se uită la oamenii cu care se pomeni așezat la masă. Comandă primul fel de pe listă și, cînd fu servit, mintă fără să știe măcar ce mîncîna. Persoanele de la masa lui terminaseră, dar, Haze simțea cu certitudine, continuau să stea acolo ca să-l privească pe el mîncînd.

Cînd ieși din vagonul-restaurant își simțea picioarele înmuiate, iar mîinile îi zvîcneau cu ușoare mișcări convulsive pe care nu și le putea controla. I se părea că trecuse un an de cînd șeful de sală îi făcuse semn să intre. Se opri pe platforma dintre două vagoane și inspiră aerul rece pentru a-și limpezi mintea. Își spuse că i-a fost de folos. Cînd se înapoie în vagonul lui, toate paturile erau făcute, iar culoarul, întunecat și sinistru, orbit de draperii verzi. Își spuse din nou că avea o cușetă, o cușetă de sus, și acum se putea adăposti în ea. O să se culce și o să ridice storul, doar atît cît să poată privi afară - asta își propusese - să privească afară și să vadă cum totul, în noapte, fuge pe lângă tren. Va putea privi de-a dreptul în inima nopții, în timp ce înainta pe nesimțite.

Își luă saculețul, se duse la toaleta bărbaților și își îmbracă pijamaua. O notiță atrăgea atenția ocupanților cușetelor de sus să solicite ajutorul insoți-

torului vagonului. Conductorul s-ar fi putut să fie un văr sau altfel de rudă cu negrii din viroagă; ar putea să-l întrebe dacă are ceva rude pe lângă Eastrod, sau în Tennessee. O porni pe culoar, să-l caute. Voia să stea puțin de vorbă cu el, înainte de culcare. Dar conductorul nu se zărea în capătul acesta al vagonului, drept care Haze o porni spre capătul opus. Cînd coti, se izbi de ceva de un roz tipător, ceva ce-și trase repede răsufletul și rosti: „Neîndemnicule!“ Era

doamna Hosen într-un capot roz și cu o cunună de bigudiuri în jurul capului. Haze uitase cu totul de ea. Era înspăimîntătoare cu tot părul dispărut și fața înrămată de bigudiurile ca niște ciuperci umflate. Doamna Hosen încercă să treacă pe lângă el, și el încercă să se dea la o parte, dar de fiecare dată amîndoi se mișcau în aceeași direcție. Fața ei se înroși, cu excepția micilor ciupituri de vărsat care rămîneau albe. La un moment dat se infipse locului, țepăna toată, și-i spuse:

- Ce se întimplă cu dumneata?

HAZE trecu pe lângă ea, se repezi pe culoar, și se izbi piept în piept cu conductorul, care-și pierdu echilibrul și se prăbuși, iar băiatul căzu peste el. Fața conductorului se găsea sub a lui și era leit fața bătrînului Cash Simmons. Cîteva clipe îi fu cu neputință să se dezlipească de pe conductor, pentru că avea impresia că e Cash, ba chiar murmură „Cash!“, dar omul îl imbrinci într-o parte, se ridică și porni repede de-a lungul culoarului. Haze se opinti în picioare și se ținu după el spunîndu-i că vrea să se urce în cușetă și gîndind asta-i rudă cu Cash, și apoi, deodată, îi veni un gînd, asta-i fiul fugit al lui Cash; cunoaște Eastrod-ul, dar nu-l mai vrea, nu vrea să vorbească despre Eastrod și nici despre Cash.

Rămase în picioare, privind, cît conductorul îi fixă scărița, apoi începu să urce, fără să-și desprindă privirile de la fața omului, văzîndu-l în el pe Cash, parcă puțin mai altfel, dar nu în ce privește ochii, și, cînd ajunse pe la jumătatea scării, i se adresă, cu privirile tot țîntă la el.

- Cash a murit. A luat holera de la un porc.

Gura conductorului se lăsă în jos, și el îngăima mijindu-și ochii:

- Eu sint din Chicago. Tatăl meu a fost om de serviciu pe căile ferate.

Haze se uită la el și începu să ridă. Un negru care să fie om de serviciu!

Rise, iar conductorul smulse scara cu o smucitură atît de bruscă, încît Haze trebui să se agațe cu mîinile de pătura din cușetă.

Ateriza pe burtă, tremurînd din pricina felului în care fusese proiectat. Fiul lui Cash. Din Eastrod. Dar nemai-dorînd Eastrod-ul; urîndu-l. Statu un timp cu fața în jos, fără să se miște. Părea să fi trecut un an de cînd se izbise de conductor, pe culoar.

După un timp, își aduse aminte că

se afla în cușetă, se întoarse, găsi butonul lămpii și se uită în jur. Nu exista fereastră.

Peretele din spate nu avea sus fereastră. Și nu se lăsa ridicat ca să se transforme în fereastră. Nu ascundea nici o fereastră. Nu exista decît o rețea, ca o plasă pescărească, fixată de perete; dar fereastră, nici gînd. O secundă îi trecu prin minte că asta era isprava conductorului - îi dăduse anume această cușetă fără ferestre sus, numai cu o plasă pescărească atîrnată de perete - i-o dăduse pentru că îl ura. Dar pe urmă își spuse că, probabil, toate sînt la fel.

Tavanul cușetei era jos și bombat. Haze se întinse pe pat. Tavanul asta întunecos părea să nu fie bine fixat; se tot închidea și deschidea. Statu un timp fără să miște. Simțea în gît ceva ca un burete cu gust de ou. Mîncase ouă în vagonul-restaurant. Îi îmbibasera buretele din gît. Îi rămăseseră în gît. Se ferea să se întoarcă pe o parte, ca să nu se miște ouăle; voia să stingă lămpia; dorea întunericul. Întinse mina, fără să se întoarcă, bijbii după buton, îl apăsă, și beznă îl înfășură, stîrbită însă de dira de lumină din culoar, care se prelingea prin crăpătura de deasupra ușii. Ar fi vrut să-l învaluiască o beznă deplină, nedi-luată. Auzi pașii conductorului pe culoar, pași înabușiți de preș, îl auzi atîngînd din mers draperiile verzi și îndepărtîndu-se spre celălalt capăt, apoi iar liniște completă. Era din Eastrod. Din Eastrod, dar îl ura. Cash n-ar fi avut nici o pretenție de la el. Nu i-ar fi cerut să vină înapoi. N-ar fi vrut un om care purta o jachetă albă, ca de maimuță, și o măturică în buzunar. Hainele lui Cash arătau întotdeauna de parcă zăcuseră sub o stîncă; și miroseau a negru. Încercă să evoce mirosul lui Cash, dar nu putea simți decît mirosul trenului. Nu mai existau în Eastrod negri din viroagă. În Eastrod. Reîntorcîndu-se la drumul din Eastrod, văzu în întuneric, în întunericul subțiat, magazia pardosită cu scînduri și șopronul deschis în care beznă se aciuia în voie, și casa mai

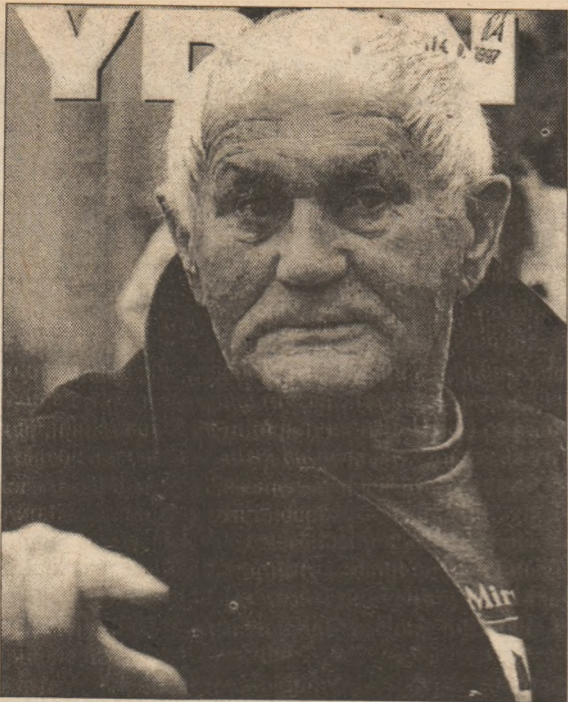
mică, pe jumătate darăpănată, fără poartă, fără dușumea în încăperea de la intrare. Ar fi trebuit să plece la Taulkinham, la sora lui, încă din timpul ultimei permisi, cînd venise de la tabăra din Georgia, dar n-a vrut să se ducă la ea, și s-a întors în Eastrod, deși știa prea bine cum arată toate acolo: cele două familii răsbindite prin diferite orașe, ba chiar și negrii din susul și din josul drumului, împrăstiați prin Memphis și Murfreesboro și prin alte locuri. Și totuși se întorsese în Eastrod și dormise pe jos în bucătărie, și o grindă din tavan îi căzuse în cap și-i rănise fața. Saltă în pat, simțînd parcă grinda, iar trenul se opri cu o hurducătură, apoi se zgudui din nou și porni. Cercetase toată casa, doar-oar o mai găsi ceva care nu fusese luat.

MAMA dormise întotdeauna în bucătărie și acolo își ținea garderobul ei din lemn de nuc. Nimeni în vecinătate nu mai avea un garderob. Ea era o Jackson. Plătise treizeci de dolari pe el și de atunci încolo nu-și mai cumpărase nici o mobilă solidă. Și îl lăsaseră în bucătărie. Bănuia că nu mai avuseseră loc în camion ca să-l încarce. Cotrobăi prin toate sertarele. Găsi în sertarul de sus două gheme de sfoară de împachetat, și în celelalte sertare, nimic. Se mira că nu se găsisse nimeni să fure un garderob de asemenea calitate. Luă sfoara de împachetat și legă picioarele garderobului, trecînd-o pe sub scîndurile desprinse din podea, apoi viri în fiecare sertar cîte o hîrtie pe care scrisese: ACEST GARDEROB ÎI APARTINE LUI HAZEL WICKERS. CINE ÎL FURĂ VA FI URMĂRIT ȘI OMORÎT.

Mama putea să se odihnească în pace știînd că garderobul era oarecum păzit. Dacă venea uneori, noaptea, după el, avea să vadă. Se întreba dacă bîntuia noaptea și dacă venea vreodată pe acolo - dacă venea cu acea expresie a ei întipărită pe față, nelineștită și scormonitoare, urcînd pe cărare, scotocind prin șopronul deschis, oprindu-se în umbra magaziei pardosite cu scînduri, bîntuînd fără astîmpăr, cu fața aceea pe care i-o văzuse prin crăpătura lemnului. Îi văzuse fața prin crăpătură cînd închideau capacul peste ea, văzuse umbra care i se răsbindise pe față și-i trăsese gura în jos, de parcă nu era mulțumită să se odihnească, de parcă ar fi fost gata să sară în sus, să împingă capacul și să-și ia zborul ca un duh ce avea să-și astîmpere dorințele: dar au țintuit capacul peste ea. Poate că avea să-și ia zborul de acolo, poate că avea să sară în sus - o vedea înfricoșătoare, ca un liliac uriaș țîșnind dintr-o ascunzătoare - da, să zboare de acolo, dar întunericul se îngîmădea asupra-i, se aduna tot mai strîns, închizîndu-se; dinăuntru îl văzu crescînd, îndesîndu-se, tot mai aproape, tot mai opac, rețezînd lumina și încăperea și copacii care se vedeau pe fereastră, astupînd cu repeziciune crăpătura, obturînd-o, înfășurînd-o. Deschise ochii și văzu întunericul închizîndu-se asupra-i și țîșni în crăpătură, înghesuindu-și trupul în ea, și rămase acolo spînzurînd, legănuindu-se buimac, cu lumina leșioasă a culoarului descoperînd preșul de pe jos, legănuindu-se buimac. Rămase suspendat acolo, muț de sudoare și înfrigurat, și-l zări pe conductor la celălalt capăt al vagonului, o formă albă în întuneric, stînd în picioare, uitîndu-se la el fără să se cîltimească. Trenul serpuia la o curbă și Haze se prăbuși, năpădit de greață, în precipitarea tăcută a trenului.

În românește de
Antoaneta Ralian

Cu puțin timp în urmă, literatura cehă a suferit o dureroasă pierdere prin trecerea în neîntință, la vîrsta de 83 de ani, a unuia din cei mai originali și mai iubiți prozatori cehi din a doua jumătate a secolului nostru. O moarte accidentală absurdă, survenită la 3 februarie 1997 a pus capăt unei remarcabile activități de creație, cu ecou nu numai în spațiul spiritual ceh, ci și dincolo de hotarele acestuia.

Născut la 28 martie 1914 în orașul Brno, Hrabal a avut o biografie ce frapază prin multitudinea ipostazelor existențiale: după încheierea în 1939 a studiilor juridice la Universitatea Carolină din Praga, pe vremea ocupației germane și în anii regimului comunist totalitar el s-a văzut nevoit să-și asigure cele necesare traiului prestînd tot felul de meserii, devenind succesiv ajutor de notar public, magazioner, impiegat la căile ferate, agent de asigurări, comis-voiajor, muncitor-oțelar, ambalator de hîrtie la un centru de recuperare a deșeurilor, pentru ca la începutul anilor '60 să obțină postul de manipulant de decoruri, cumulat cu cel de figurant remunerat al unui teatru praghez. În tot acest timp, Hrabal a găsit răgazul necesar meditației și muncii de creație artistică, nelăsîndu-se zdruncinat în convingerile sale de agasantele ingerințe ale politicului. Iar dacă, totuși, într-un moment de slăbiciune, s-a abătut pentru o clipă de la linia de conduită urmată pînă atunci, făcînd greșea de a acorda săptămînalului de partid *Tvorba*, în 1975, un interviu șocant, ce i-a știrbit în mare măsură reputația de neconformist, prin activitatea literară din continuare și prin refuzul concesiilor făcute regimului comunist el

Hrabal și perla

s-a reabilitat pe deplin în ochii cititorilor și prietenilor care au intuit motivul dramatic al gestului său.

Atent observator al vieții și profund cunoscător al condiției umane, al traiului oamenilor obișnuiți, Hrabal și-a consacrat timpul liber așternerii pe hîrtie a numeroase povestiri și proze scurte a căror publicare a fost multă vreme obstrucționată de cenzură, mai cu seamă în anii '50. Cum însă virtuțile artistice ale textelor sale manuscrise n-au trecut neobservate de cei cărora acestea le-au fost accesibile - în condiții de samizdat, firește -, la începutul deceniului al șaptelea faima de excepțional prozator dobîndită „subteran” de Hrabal a reușit să slăbească opreliștile cenzurii. Publicul cititor ceh a avut astfel revelația unei producții literare de valoare autentică, funciar străină de nociva tentație căreia nu i-au rezistat destui exponenți ai literaturii „oficiale”: aceea de reflectare denaturată, idilizantă sau cosmetizată a relațiilor interumane.

Încă în 1956, în Cehia circula clandestin manuscrisul multiplicat al unei culegeri de povestiri ale lui Hrabal, intitulată *Viața există pretutindeni* și nu este lipsit de semnificație faptul că elogiosul eseu consacrat artei de prozator a lui Hrabal, aflat în anexa culegerii, purta semnătura lui Vaclav Havel, ce avea pe atunci doar douăzeci de ani. Marele disident ceh în devenire, astăzi președintele statului a fost, de altfel, primul critic literar al scrierilor mai vîrstnicului său prieten, cu care a menținut de-a lungul anilor o statornică relație de amicitie.

Din anul 1962 scriitorul a trăit exclusiv de pe urma scrisului, petrecîndu-și zilele la masa de lucru din modesta sa locuință pragheză, iar serile la o halbă de bere în vreunul din localurile populare din oraș, în taifasuri prelungite cu nu puținii săi amici, proveniți mai ales din rîndul scriitorilor și intelectualilor „refuznici”, ca și din cel al artiștilor marginalizați sau persecutați de regim.

Primele volume de povestiri reprezentative pentru creația scriitorului au ieșit de sub tipar la începutul anilor '60, sub titlurile *Perla din adînc* (1963), *Ore de dans pentru vîrstnici și avansați* (1964) și *Flecarii* (1964). Pitoreștile personaje ce populează prozele din volumele menționate sunt oamenii aparent neinteresanti, aparținînd periferiei societății urbane. Ei alcătuiesc un fel de conglomerat uman pestriț, aproape carnavalesc, în care autorul pune să conviețuiască in-

divizi cu cele mai diverse profesii, preocupări și condiții sociale (bărbieri, dogari, măcelari, prăvăliași, agenți de asigurări, studenți, proprietari de carusele și barăci de tir, vînzători de balonașe, pensionari, domnișoare mai mult sau mai puțin preocupate de pudoare, alături de ratați, pușlamale sau de obișnuiții bodegilor și circiumilor). Dominați de o nepotolită sete de comunicare, de o imperioasă nevoie de destăinuire, ei găsesc totdeauna disponibilitatea de a scăpa de grijile și necazurile cotidiene refugiindu-se fie în interminabilele sporovăieli - în care evocarea propriilor trăiri și experiențe existențiale coabitează cu fabulația și cu promptitudinea exemplificărilor în susținerea punctului de vedere personal -, fie în solilocvii grotești, debarasatoare de complexe.

Talentul narativ al lui Hrabal este excepțional, el manifestîndu-se în originalitatea improvizației dialogurilor, în ușurința și naturalețea cu care conduce si-

În 1994, împreună cu Vaclav Havel și Bill Clinton

tuațiile descrise spre efecte comice sau grotești, în redarea contrapunctică a relațiilor interindividuale - în care pudicul se îngemănează cu erosul, solemnul cu bufoneria, seriozitatea cu bășcalia, sordidul cu puritatea -, de asemenea, în arta înfățișării caleidoscopice a crimpeiilor de viață neînfrumusețată, dispuse într-un cîmp existențial și acțional haotic - așa cum este, de fapt, realitatea socială însăși - și, nu în ultimul rînd, în limbajul caracterizat prin numeroase elemente inovatoare. Scriitorul își privește cu bonomă înțelegere și simpatie eroii, ferindu-se de a-i caricaturiza

Europa de la iluzie la speranță și invers

DE LA *Atlantic la Pacific* sau un mozaic al lumii contemporane în descompunere este grupajul de texte care deschide ultimul număr (20, iarna 1996/1997) al revistei „Lettre internationale”, ediția română. Primele două articole, semnate de Vaclav Havel și Tony Judt sunt într-o acută opoziție cu privire la șansele Europei de a deveni o structură politică unică. Este interesant (sau, mai degrabă, explicabil) că, în timp ce Vaclav Havel pune unitatea europeană sub semnul speranței, Judt, privind din punctul de vedere al politologului, al analistului care vede lucrurile la rece, vorbește despre ea ca despre o iluzie. Havel pledează în tonalități de la înduioșător la strident-disperat (trecînd prin mesianic): „Nu este adevărat că partea unită a Europei va avea de suferit, dacă se va extinde. Dimpotrivă, pe termen lung va suferi dacă extinderea va eșua. Ca fenomen al civilizației, Europa are acum o șansă fără precedent: ea se poate recompune prin acceptarea tuturor celor care o alcătuiesc, pe principiul egalității, al colaborării democratice, pașnice. Dacă va rata această ocazie, de dragul unor interese economice, particulare, exclusiviste, pe termen scurt, va avea de pierdut.” (Vaclav Havel, *O speranță pentru Europa*). De partea cealaltă a baricadei, Tony Judt: „Uniunea Europeană trebuie sau nu să primească țările din Europa de Est? În fosta

Germanie răsăriteană a persistat convingerea optimistă că prosperitatea economică va asigura unitatea țării și va elimina amintirile neplăcute - o tentativă de a reproduce repede «miracolul economic» și avantajele aferente de care a beneficiat Republica Federală. A fost o eroare, nu atît din cauza amintirilor, cît în absența oricărei transformări economice comparabile cu cea din anii '50 din Germania occidentală. Aceleași dificultăți sunt de prevăzut pentru orice încercare de a include în Uniune țări din Est.” (*Europa: marea iluzie*).

În același grupaj de texte mai semnează Florian Coulmas, *De la Orient la Asia*, o analiză a încercărilor actuale ale țărilor asiatice de a-și afirma identitatea prin contrast cu cele europene sau americane, Robert D. Kaplan, *Anarhia viitoare*, un articol provocator în care se pleacă de la premisa că Africa de Vest ar reprezenta în nuce lumea viitoare - o viziune destul de sumbră asupra a ceea ce ne-ar aștepta peste câteva zeci de ani („Acesta și mulți alți factori vor continua să contribuie la slăbirea ca națiune a Statelor Unite, chiar dacă s-ar întîmpla ca SUA să-și mărească teritoriul

după dizolvarea pașnică a Canadei. Având la bază stabilitatea catolicismului roman și etnicitatea francofonă, Quebec-ul s-ar putea dovedi pînă la urmă drept statul național american cu cel mai înalt grad de coeziune și cu cea mai scăzută rată a criminalității. «Patriotismul» va deveni o chestiune tot mai regională de îndată ce oamenii din Alberta și Montana vor descoperi că ei au mai multe lucruri în comun decît cu cei din Ottawa sau Washington, iar vorbitorii de limbă spaniolă din sud-vest vor descoperi asemănarea lor mai mare cu cei din Mexico City. În

timp ce va dispărea influența Washington-ului și prin aceasta vor dispărea și simbolurile tradiționale ale patriotismului american, nordamericanii își vor căuta refugiul psihologic în comunitățile și culturile izolate.”), Victor Zaslavski, *Enigma rusă*, Daniel Bell, *Secolul XXI, secolul țărilor din Pacific* s.a. Un joc al imaginației propune Jan Stage în *O vizită peste Ocean cu George și Aldous* (este de ajuns să deciptăm titlul și să fim deja curioși ce și cum: „peste Ocean”=Cuba, George=George Orwell, Aldous=Aldous Huxley), o proză oarecum nelalocul ei

printre celelalte articole ale grupajului.

Al doilea titlu generic din acest utlim număr al revistei „Lettre internationale” este *Opțiunea intelectualului*, în care se reia vechea dilemă a poziției intelectualului în societate. Întrebări, răspunsuri, analize, critici sub semnăturile lui Denis Hollier (*De la condei la pușcă*), Pierre Bourdieu (*Apologetii universului*), Wolfgang Müller-Funk (*Trădarea cărturarilor*), Iordan Chimet (*Proces verbal despre inculparea intelectualului*) și David Lodge, cu o proză scurtă-eseu ironic la adresa lumii universitarilor, *Ce mică-i lumea*.

Document și Biblioteca „Lettre internationale” adună alte nume de marcă - Adam Michnik, Günter Grass, Philip Roth, Jorge Semprun, Radu Cosașu, asta pentru a aminti doar câteva. Prin tradiție, revista se încheie cu *Comentarii și scrisori*, rubrică adeseori trecută cu vederea de cititori, dar în care, de cele mai multe ori, găsești incitante eseuri și cronici literare. În acest număr, este chiar cazul *Povestirilor pentru un nou mileniu*, ale lui André Brink, dar și al articolului lui Iosip Osti, *Scriitorul ca atoatevăzător*. Alături de ei - Victor Ivanovici, *Salonic versus Atena sau dilemele oglinzii*, Ivan Gabal, *Homo oethenicus în Cehia*, Peter Sellars, *A duce mai departe viețile neîmplinite* ș. a.

George Șipoș

sau ironiza, lăsându-i să se miște nestingherit în habitatul lor. Optimist în fond, el este tentat uneori să caute sub crusta alienării personajelor tainicul nucleu de umanitate pe care îl presupune în străfundul sufletului fiecărui individ, încearcă adică să descopere acea prețioasă „perlă din adînc” ce poate oferi celui înfrînt sau decăzut un punct de sprijin în resurrecția morală.

DUPĂ anul 1965, scrierile lui Hrabal se diversifică și se nuanțează tematic. În ampla năvală deosebit de bine întîmpinată de public, intitulată *Trenuri cu prioritate* (1965) el aderă, în esență, la modelul oferit de proza realistă tradițională, marcată însă de nu puține elemente compoziționale și de accente inovatoare proprii. Povestirile reunite în tripticul *Orășelul de lîngă apă* (1982) - anterior publicate independent, sub titlurile *Tonsura* (1976), *Mirifica întristare* (1979) și *Milioanele lui Arlechin* (1981) - învederează preocuparea autorului mai ales în direcția identificării valorilor etice perene, iar în volumele *Sărbătoarea ghiocelor* (1978) și *Cluburile de poezie* (1981) revine la lumea familiară a flecarilor, el, însuși socotind aceste producții ca fiind „balade ale lumii periferiei”. Noi orientări și modalități de exprimare artistică pot fi întîlnite și în celelalte scrieri în proză, publicate de Hrabal în cea de a doua perioadă a creației, cum sunt *O minune pe zi* (1979), *Barbarul duios* (1981), *L-am slujit pe regele englez* (1981) ș.a.

Operele lui Hrabal s-au bucurat de o bună primire în străinătate, cele mai însemnate din scrierile sale fiind traduse pînă acum în 24 de limbi. La noi, în 1971, la Editura Univers a apărut excelenta versiune românească a unui număr de proze scurte hrabaliene, reunite în cartea intitulată *Toba spartă*. Autorul traducerii, al selecției povestirilor - între care figurează și *Trenuri cu prioritate* -, ca și al cuvintului înainte este Corneliu Barborică. Tot la Editura Univers, în 1986, a apărut în traducere românească scrierea *O minune în fiecare zi*, datorată binecunoscutului popularizator al literaturii cehe în țara noastră Jean Grosu.

Cîteva din scrierile în proză ale lui Bohumil Hrabal au fost transpuse scenic sau au devenit scenarii de film, cel mai mare succes înregistrîndu-l pelicula cinematografică *Trenuri cu prioritate*, realizată de regizorul ceh Jirí Menzel, care în 1965 a fost recompensată cu un premiu Oscar.

Tiberiu Pleter

Nemurirea pe FM

◆ De 32 de ani - scrie „The Wall Street Journal” din New York - locuitorii din Saint Louis sînt treziți la 6 h 55 de vocea melodioasă a lui Richard L. Evans care le spune la radioul local KMOX *Cugetarea zilei*. Pe adresa lui sosesc zilnic o grămadă de scrisori,

dar îndrăgitul speaker nu le poate citi, din simplul motiv că... e mort de 26 de ani. El înregistrase foarte multe asemenea „cugetări” - mii - astfel încît radioul le folosește și azi, fiul său încasînd o sumă frumușică din fructificarea moștenirii sonore a părintelui său.

Mătase

◆ Lăudat de critică, iubit de cititori, Alessandro Baricco este, la 38 de ani și după trei romane publicate, scriitorul favorit al tineretului italian și are o bună presă în Franța unde a primit în 1995 premiul Medicis étranger pentru *Castelul miniei* (în Italia primise în 1993 premiul Viareggio pentru *Oceanul mare*). Doar cel mai recent roman al său, *Mătase* (din care s-au vîndut deja peste 250.000 de exemplare în Italia) n-a primit încă nici un premiu, în schimb a fost prompt tradus la Albin Michel. De profesie critic muzical, Baricco își „compune” atent romanele după structuri preluate din muzică. Astfel, *Mătase* - un roman al iubirii, trădării, dorinței și melancoliei - este scris într-un tempo lent și e inspirat din povestea unui strămoș care făcea contrabandă (pedepsită cu moartea) cu viermi de mătase, între Japonia și Franța.

„Amantul...” integral

◆ D. H. Lawrence a fost tradus în japoneză în anii '20 de un tânăr scriitor, Sei Ito, care frecventa mediile boeme din Tokyo și făcuse o pasiune literară pentru *Amantul doamnei Chatterley*. Politica și războiul au împiedicat apariția cărții. *Chatarei Fujin no Koibito* a fost publicat abia în 1950, dar americanii prezenți în Japonia au atacat cartea pentru pornografie. Procesul a durat 8 ani și a ajuns pînă la Curtea Supremă, ruinîndu-l pe Sei Ito și pe editorul său. Au apărut apoi alte traduceri, serios cenzurate. Fiul lui Ito a publicat, la sfîrșitul anului trecut, versiunea integrală a tatălui său și *Chatarei Fujin no Koibito* s-a vîndut pînă acum în peste 200.000 de exemplare - scrie „The Independent”.

Avatarurile Ghepardului

◆ Publicația „Linea d'Ombra” trece în revistă avatarurile manuscrisului lui Tomaso di Lampedusa, pînă la publicarea postumă din 1958. În 1956, Lampedusa trimisese manuscrisul unui roman, „mai cîrînd trei lungi nuvele, legate între ele”, Editurii Mondadori. Elio Vittorini, consilier editorial, a avut mai multe obiecții și a înapoiat manuscrisul autorului, sfătuiindu-l să-l rescrie. În aprilie 1957 Lampedusa s-a adresat Editurii Einaudi, unde a dat din nou peste Vittorini, care i-a respins cartea, pretextînd că planul editorial e complet pe următorii patru ani. Abia la 11 noiembrie 1958, la aproape un an de la moartea autorului, *Ghepardul* a apărut la Ed. Feltrinelli, prin strădania lui Giorgio Bassani. În imagine, autorul *Ghepardului* în tinerețe.

Gherasim Luca, omagiat

◆ Gherasim Luca (1913-1994) este prezent în paginile a două reviste literare franceze de anul acesta: în „Supérieur inconnu” nr. 5 sînt traduse texte publicate în anii '30 la București (extrase din *Roman de dragoste* și *Amphitrite*) precum și din *Vampir pasiv*, prima carte scrisă direct în franceză. Revista „Java” nr. 15 îi consacră lui Gherasim Luca un „dosar” ce cuprinde omagii ale unor scriitori francezi, studii (unul se referă la erotismul poetic în opera lui Gherasim Luca și Paul Celan), precum și un text inedit (*Culcă-te Marie!*) și unul inaccesibil acum, *Secretul golului și plinului*, ale poetului ce s-a aruncat în Sena pentru a părăsi „această lume în care poezii nu mai au loc.”

Traumatism și catharsis

◆ Nebojsa Popov, universitar și director al Institutului de politică și economie internațională, a coordonat volumul *De partea sîrbă a războiului - traumatism și catharsis* (Ed. Republika, Belgrad), în care 27 de autori revelează cititorului fatalitatea raporturilor ostile și

șovine întreținute de sirbi cu vecinii lor în cea mai mare parte a secolului nostru. 27 de studii încearcă să explice de ce și cum a fost posibil: dogmatism ideologic, dorința de putere, obsesia șovină a „serbismului” caracterizînd elitele, rigiditatea unei societăți patriarhale.

Cum să furi un zid

◆ Pentru prima oară de la instaurarea Republicii islamice, oficiul guvernamental al patrimoniului cultural din Iran a recunoscut că sute de mii de obiecte din patrimoniul național au fost furate și scoase ilegal din țară. Printre aceste obiecte se numără chiar și un vechi zid sculptat de la Persepolis, fosta cetate regală a Imperiului persan achemenid, fondată în sec. VI î.e.n. Conform guvernului iranian, 29 de ambasade, dintre care 16 europene, ar fi amestecate în cumpărarea și transferul obiectelor de patrimoniu, dintre care unele au apărut la marile licitații internaționale, iar altele se află în posesia unor cunoscuți colecționari. Acest transfer masiv de vestigii n-ar fi fost însă posibil (cum să scoți din Iran un zid?) fără implicarea anumitor oficiali ai regimului iranian.

Comori din China antică

◆ Galeria de artă Walters din Baltimore oferă vizitatorilor săi prilejul de a admira pînă la 18 mai expoziția „Primul Împărat: Comori din China antică”. Sunt expuse 80 de obiecte care reflectă istoria și cultura Chinei antice în timpul domniei lui Ch'in Shih Huang-ti (221-210 î.H.). Cele mai

prețioase expozate sunt 14 figurine din teracotă în mărime naturală ale unor soldați și cai, precum și alte trei tipuri de figurine descoperite recent. Alte expozate reprezintă elemente de arhitectură din palatele imperiale, bronzuri, veselă din ceramică, monede, bijuterii din aur și jad, arme.

Cei Trei T

◆ Acum doi ani, Sándor Révész a publicat o monografie critică despre primul ministru József Antall (1931-1993), foarte discutată în Ungaria. Acum e prezent în librării cu volumul *Aczel și epoca noastră* (Ed. Sik, Budapesta) - o biografie a lui György Aczel (1917-1991), un fel de Leonte Răutu al Ungariei. Cartea descrie modul cum acest „aparatic” - „intelectual pentru oamenii politici și om politic pentru intelectuali” - ex-partizan al mișcării sioniste, a ajuns în cele mai înalte sfere ale P.C. Ungar și a supravegheat și cenzurat cultura din 1957 pînă la sfîrșitul anilor '80. Lui i se atribuie paternitatea sistemului „celor trei T”: *tiltott* (interzis), *türt* (tolerat), *támogatott* (susținut). Toți creatorii maghiari se încadrau în una sau alta dintre aceste categorii, și adesea treceau din una în alta.

Scriitorul ca și spionul...

◆ Scriitorul Enrique Vila-Matas nici nu-și închipuia, cu cîțiva ani în urmă, cînd a cumpărat de pe aeroportul din Lisabona un disc al Amaliei Rodriguez, că va folosi titlul unuia dintre fadourii pentru un nou roman. Și iată, după 24 de ani de absență, Vila-Matas e din nou în librării cu *Extraña forma de vida* (Ed. Anagrama) despre care mărturisește în „El Pais”: „Naratorul cărții mele e un scriitor care-și petrece viața spionînd oamenii, iar acțiunea, simplă, se petrece într-o singură zi, în care el trebuie să țină o conferință și să aleagă între soție și amantă./.../ Scriitorii sînt niște hoți de vieți. Spionajul și scrisul sînt activități foarte apropiate”.

Mobilul crimei

◆ Răpirea și asasinarea deputatului socialist Giacomo Matteotti în iunie 1924 marchează o cotitură în istoria italiană. Începînd de atunci, fascismul își impune în mod deschis dictatura. După săptămînalul „Panorama”, istoricul Mauro Canali oferă, în recenta sa lucrare *Crima Matteotti - Afacerism și politică în primul guvern Mussolini* (Ed. Il Mulino, Bologna), o nouă lectură a cazului, bazată pe documente inedite găsite în arhivele italiene, americane și britanice: deputatul a fost asasinat fiindcă se pregătea să dezvăluie în parlament afacerile de corupție ale regimului. El avea dovezi despre mituirea lui Mussolini de către compania petrolieră Standard Oil.

Revista revistelor

„Un caz din „lumea bună”

În ADEVĂRUL nr. 2123, la rubrica „De pe o zi... pe alta”, un gazetar, Constantin Pavel, dă, pe un ton suficient, o lecție într-un domeniu pentru care, evident, nu are competență. Nici n-ar fi meritat să ne oprim asupra maruntei manifestări publicistice, dacă ea n-ar fi simptomatice pentru aroganța opiniilor unor jurnaliști mediocri care fac pe moralizatorii în publicații de mare tiraj. Faptul că acest Constantin Pavel e - aflam din caseta redacțională - coordonatorul secției „Tineret, învățămînt” de la Adevărul îl legitimează în propriii ochi să abordeze, ca la ora de dirigentie, „un caz din «lumea bună», cea care are pretenția explicită sau măcar orgoliul secret de a fi la baza evoluției societății” (disprețul marcat cu ghilimele pentru elite e și el caracterizant pentru tipul de diriginte pe care-l reprezintă C. P.). „Cazul” ce i-a provocat ugetări etice e evenimentul editorial al acestui an - Jurnalul lui Mihail Sebastian și discuțiile purtate în jurul lui. C.P. e convins că jurnalele intime nu trebuie publicate (de observat că acești diriginți nu au niciodată îndoilei; ei știu mai bine ce trebuie și ce nu publicat, ca și activiștii de partid de odinioară, cu al căror limbaj și ton „tableta” din Adevărul seamănă leit). De ce nu trebuie publicate însemnările „intime” chiar și după 50 de ani? „Scormonitori ca niște țate de mahala, avizi de curiozitate, (! s.n.) cititorii cotrobaie fără jenă prin intimitatea autorului, își comunică impresiile în mass-media, își dau poalele peste cap, fac filosofia chibritului, răscolesc morți onorabili și îi scot dintre onorabili, se minunează, se vaită, se ceartă.” Dacă ar fi citit Jurnalul lui Sebastian și amplele analize din presă, și-ar fi dat poate seama că indignarea lui „de pe o zi pe alta” nu se potrivește deloc la textele: scriitorii, cărturarii, istoricii care au comentat Jurnalul „nu și-au dat poalele peste cap” și nu au făcut „teoria chibritului”, ci s-au referit cu toții la istoria noastră interbelică, așa cum apare în

ochii unui martor creditabil, la drama unui intelectual lucid - semnificativă și dincolo de individualitate, la antisemitism (subiect iritant, desigur, pentru unii). Pasiunea cu care s-a citit Jurnalul și discuțiile benefice stimate de el nu pot fi în nici un caz judecate prosteste ca o „indiscreție” - „semn de mojiție, de proastă educație”. De altfel, coordonatorul secției de cultură de la același ziar, C. Stănescu, a comentat avizat Jurnalul, oprindu-se și el asupra aceluși revelații ca și „lumea bună” și a avut propria „teorie a chibritului”. Oare ce părere o fi avind el despre sentințele colegului de la „tineret, învățămînt” pe care le reproducem ca mostră de gindire precară: „Din păcate, toată nebunia din jurul unui jurnal intim seamănă cu ferocitatea unor păsări de pradă. E o curiozitate goală, un joc gratuit și infiorător. Măcar de-ar fi jurnalul unui bancher care are acces la pușculița cu miliarde! Măcar de-ar fi vorba de însemnările unor oameni de la care așteptăm măsuri pentru creșterea exportului! Este, vai, vorba de un simplu scriitor, om și el, cu necazurile lui, cu cele dincolo de cărți. Sănătatea unei societăți se vede și din felul în care respectă intimitatea persoanei. Tevatura din jurul unui jurnal intim mă face sceptic. Doar Securitatea avea asemenea maniere. Mi-e teamă că, mai presus de corupție, suntem (ca societate) bolnavi de altceva.” Discuția amplă și nici pe departe epuizată în jurul marturiilor „unui simplu scriitor” și al „necazurilor” lui (înca o dată se vede că C.P. n-a citit cartea despre care se pronunță cu atita aplomb), „tevatura” care s-a făcut și se va mai face este - contrar a ceea ce crede moralistul de azi pe ieri - un semn de însănătoșire a societății noastre. „Bolnav de altceva” - boală cronică veche de cînd lumea - pare, după simptomele din rubrica lui, însuși Constantin Pavel.

Cureaua și porcii

Debarcările care au loc în ultima vreme din poliție, după ce au ținut pagina întâi a ziarelor, au trecut în rîndul faptelor diverse, din paginile de infracțiuni. Iar arestările de persoane ale căror dosare au așteptat (ce?) cu anii pînă să li se dea curs nu mai atrag atenția decît dacă e vorba de cite o piesă grea, cum e fostul președinte al BANCOREX, dl. Răzvan Temeșan, care n-a fost arestat, ci reținut preț de o zi. Cotidianele de luni 17 martie au consacrat spații mari spectaculoasei capturi a poliției, iar în EVENIMENTUL ZILEI dl. Cornel Nistorescu reia atacul împotriva „fraților Păunescu” și a miliardarilor de carton, atacînd și structurile politice „care i-au îmbogățit pe unii peste noapte”. ZIUA, care nu scapă nici un prilej să-l atace pe directorul SRI, afirmă că înainte de a fi ridicat de poliție, dl. Răzvan Temeșan l-ar fi sunat pe directorul amintitei instituții, ceea ce pare greu de crezut. Poate că dl. Grigore Maimuț, care a apărut la sediul de unde poliția l-a luat pe fostul președinte, o fi auzit unele vorbe ale d-lui Temeșan, dar ca acesta să facă o asemenea greșală de față cu un martor ca dl. Maimuț e tot atît de greu de crezut ca și afirmația d-lui Temeșan făcută pentru Evenimentul zilei că nu-și poate permite să angajeze un avocat cu firmă mare fiindcă e strimtorat. Percheziția poliției a descoperit că dl. Temeșan are două pistoale - un Makarov, dar și unul cu aparat de ochire „cu laser” zice presa, cu infraro-

Cazanul patriotic

FELURITI comentatori politici au întors pe toate fețele pațania d-lui Vadim Tudor care rămase fără imunitate. Dacă distinsul senator ar avea umor, în loc să amenințe că scoate lumea în stradă - care lume? - ar trebui să facă haz de istețimea cu care majoritatea de azi a ținut seamă de o hotărîre a majorității de ieri. Dar și ca iubitor de tradiții ce se proclamă, vrednicul tribun s-ar cuveni să fie încîntat de respectul cu care fosta opoziție tratează o decizie susținută de majoritatea de pînă astă toamnă. Preocupat, cum îl știm, de interesele poporului senatorul nu vrea să-și piardă nici o picătură de vlagă prin tribunale, căci ales fiind, nu concepe ca orice handicapat să-l tîrască prin procese.

Să n-aibă dl. Vadim Tudor încredere în discernămintul justiției române? Cam așa s-ar zice, de vreme ce s-a agățat ca inecatul de imunitatea sa. Dar nu justiția română l-a scos basma curată într-un proces pe care i l-a intentat un fost procuror general al republicii? Și asta pe vremea cînd senatorul de azi era un gazetar căruia îi fugeau ochii în stînga și în dreapta de teamă că masoneria, opoziția, ungurii și vinduții umblau să-i ia gîtul, ca să lase cămașa morții fără purtător.

De unde îi vine însă d-lui Vadim Tudor ideea că dacă a rămas d-sa fără imunitate e musai să iasă lumea în stradă? Ca va fi sprijinit de cei care l-au votat? Nici cînd i s-a întîmplat prima oară să-și piardă intangibilitatea, senatorul n-a strîns prea mulți susținători. Iar o particularitate a votanților săi e discreția. L-au mandatat pe dl. Vadim Tudor, dar nu simt nevoia să fie văzuți împreună cu el. Unii, de teamă că i-ar putea strica reputația purtătorului lor de cuvînt, alții fiindcă nu vor să-și piardă propria lor reputație.

Echipa de aplaudatori din sala conferințelor de presă ale PRM-ului e formată în cea mai mare parte din persoane care își trăiesc a patra tinerețe alături de dl. Vadim Tudor, vîrstă la care opinia celor din jur nu mai contează.

Dl. Ion Iliescu și PDSR-ul n-ar risca să le ceară susținătorilor pe care îi mai au așa ceva din cel puțin două motive. Cel dintîi e că astfel s-ar pune la remorca lui C.V. Tudor, afacere cu desăvîrșire neconvenabilă pentru un partid care trebuie să-și păstreze cu dinții identitatea. Dl. Iliescu a încercat o manevră, aceea cu votul dat în lipsă, pentru a sugera susținătorilor săi că ar trebui să-l ajute pe dl. Vadim Tudor. În nici un caz însă n-ar scoate partidul său în stradă de dragul celui care l-a taxat drept agent al KGB-ului. Fostul președinte a încercat să pară generos, dar nici vorbă, nu simte nevoia să pară agățat de socotelile oii negre a trecutei alianțe parlamentare cu ajutorul căreia dl. Iliescu a ajuns senator. Dl. Iliescu a pus o vorbă bună pentru actualul său coleg, cu ochii la alegătorii acestuia, dar nu la dl. C. V. Tudor însuși.

Iar dacă amarnicul tribun își face iluzii că PUNR-ul se va ridica în sprijinul său după scrisoarea de simpatie pe care i-a trimis-o deschisă gata amicului său, dl. Funar, iar greșește din plin.

Că dl. Vadim Tudor ar putea galvaniza cîteva stafii ale Securității și niscăi pierde vară amatori de scandal, asta e fără îndoială. Dar că va urni lumea în favoarea sa, așa cum visează, nu e cazul.

Și iată, pe scurt, de ce. Pe vremea cînd dl. Vadim Tudor, cu partidul său la guvernare, juca rolul de justițiar s-a furat din gros în România. Și nu pe cei care au oboșit furînd i-a atacat imparțialul d. Vadim. Atacurile sale împotriva Occidentului nu plac majorității concetățenilor noștri, care n-au Mercedes, ca dl. C.V. Tudor. În sfîrșit, nici foștii susținători economici ai d-sale nu par dornici să-și vadă numele în cazanul în care fierbe distinsul senator. Ce îi mai rămîne d-lui Vadim Tudor e să-și găsească avocați iscusiți și să nădăjduiască într-o prăbușire economică la fel ca în Albania, ceea ce iarăși nu e cazul.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13. Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul dragoo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147, sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei

Cronicar